

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

№ 31 грудня 24

ПОЛІТИКО - ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ ЦК КП(б)У

ТРЕТІЙ РІК ВИДАННЯ

З М І С Т

	Стор.		Стор.
Передова — Наказ депутатам міських та сільських рад	3	Ф. Попов — Проблема аграрної перенаселености та шляхи розвитку народнього господарства УСРР	64
Н. Наумов — Партія в боротьбі з ухилами	13	А. Іванівський — Культурне обслуговування села	77
Е. Бранд — Десять років польської держави	25	Поссе, Прокоф'єв, Штейн — Чи був Плеханов більшовиком	84
В. Введенський — Проблема нар. госп. розвитку України і генеральний план	42	Ф. Глаубауф — Наступ правих на КП Німеччини	97
І. Цекіновський — До національного питання в роботі с.-г. кредитової низівки на Україні	53	Лист ВККІ до КПН про праву небезпеку Відозва ЦК КПЗУ про листопадові події у Львові	102 108

Наказ депутатам до міських та сільських рад

Вибираючи депутатів до міських і сільських рад, ми даємо їм наказ твердо й непохитно стояти на варті інтересів країни будованого соціалізму, щільно поєднуючи всю свою повсякденну роботу в органах диктатури пролетаріату із загальними завданнями соціалістичного будівництва. При цьому депутати повинні орієнтуватись на те, що Жовтнева революція й будівництво соціалізму в СРСР є складова частина, початок і база світової соціалістичної революції, боротьби міжнародного робітничої класи та всього трудящого людства за світову диктатуру пролетаріату, за світовий комунізм.

За проводом комуністичної партії робітники й селяни скинули владу поміщиків та капіталістів старої Росії і встановили першу в світі пролетарську державу.

За проводом комуністичної партії робітники й селяни СРСР відборонили диктатуру пролетаріату в боротьбі на воєнних фронтах проти поміщиків і капіталістів, проти всього світового імперіялізму.

За проводом комуністичної партії робітники й селяни СРСР перейшли до великого соціалістичного будівництва і, відновивши зруйноване за імперіялістичної та громадянської війни народне господарство, взялися до реконструкції (перебудови) промисловости, до будівництва нових фабрик і заводів, до збудування таких велетенських споруд, як Дніпровська гідроелектрична станція та Семиріченська залізниця, до розгортання нових галузей промисловости, підійшли впрост і до реконструкції сільського господарства.

Успіхи нашого соціалістичного будівництва породжують шалену роботу проти нас наших класових ворогів — світової буржуазії, їхніх помічників — соціал-демократів та втеклик від нас під їхній захист капіталістів, поміщиків, всіляких царських прислужників. Прикриваючись брехнею та лицемірством, скерованими на ошукання й затемнення свідомости мас, капіталістичні держави готують війну проти першої й доки єдиної в світі пролетарської держави. У першу голову за підтримкою „великих держав“, готуються до війни проти нас суміжні з нами Румунія та Польща, що мріють поневолити робітників і селян Радянської України та Радянської Білоруси. Під захистом польського й румунського фашизму найбільше зібралося поміщиків та капіталістів, які до Жовтня володіли фабриками, заводами та землею

на Україні. Всі заходи їхні скеровано до того, щоб викликати війну проти нас, з тим, щоб за допомогою польського й румунського фашизму та вкупі з ними знову сісти на шию українським робітникам і селянам.

Ми не хочемо війни. Кожний рік мирної роботи збільшує нашу господарську міць, кожний рік мирної роботи приводить до що-раз більших успіхів нашого соціалістичного будівництва, до що-раз більшого зміцнення нашої держави, до що-раз більшого зростання симпатій світового пролетаріату та всього пригнобленого людства до СРСР. Рік-у-рік нарастають сили світової соціалістичної революції в цілому світі, в капіталістичних країнах та в колоніях; рік-у-рік зростають суперечності капіталістичного устрою.

Наша політика — політика миру, і ми як-найпоспідовніше провадимо її, домагаючись цілковитого й загального роззброєння.

Наш наказ депутатам — всебічно підтримувати політику миру, що її провадить робітничо-селянський уряд УСРР та й уряд цілого Союзу, політику, яка полягає в тому, що ми пропонували нашим найближчим капіталістичним сусідам укласти договори про ненапад, про врегулювання мирним способом виниклих конфліктів, пропонували не раз урядам капіталістичних країн запровадити нормальні дипломатичні й господарські взаємини, почати негайно загальне роззброєння. Уряди капіталістичних країн пропозиції ці відкинули. Нам треба пильно стежити ворога та викривати всі його дії, скеровані на готування війни проти нас, викривати так, щоб не тільки робітникам та селянам Радянського Союзу, але й народнім масам капіталістичних країн було ясно, хто хоче кинути їх у нову бійню.

Ми не хочемо війни, та її хочуть і активно її готують наші вороги, — отже ми повинні завжди бути напоготові, всяким способом зміцнювати обороноспроможність нашої країни, боєспроможність Червоної армії, працю нашої ТСО-Авіахемівської громадськості то-що. Всяке недооцінення воєнної небезпеки та найменше послаблення уваги до питань оборони країни було б злочином не тільки перед робітниками й селянами Радянського Союзу, але й перед міжнародньою робітничою класою та всіма пригнобленими масами світу. Бо перемога імперіалізму над Радянським Союзом означала б перемогу найчорнішої реакції в усьому світі.

Наш наказ депутатам — активно брати участь у зміцненні обороноспроможности СРСР, як-найуважніше ставитися до Червоної армії, до її погреб та запитів. Ми пишаємося з нашої Червоної армії, вона — дитина пролетарської революції, вона — плоть від плоті й кість від кости робітників та селян, вона — єдина армія в світі, що бореться за визволення всіх трудящих, за соціалізм, за такий лад, коли знищено буде визиск людини людиною та всяку можливість війни.

В самому СРСР, заодно із світовою буржуазією, із світовим фашизмом, виступає наш внутрішній класовий ворог — куркуль та непман. На успіхи нашого соціалістичного будівництва, на наш соціалістичний

наступ вони відповідають посиленням своїх ворожих дій проти радянської влади. Бачивши, як рік-у-рік міцніють позиції будованого соціалізму, як міцніють сили робітничої класи й бідноти та їхнього спільника — середняка, куркуль і непман чим-раз дужче скаженіють у своїй класовій ненависті до радянської влади. Куркулеві й непманові ненавидна радянська влада. Вона не дає їм розгорнути їхні приватно-капіталістичні прагнення, не дає їм затиснути бідноту й наймитство, підкорити собі середняка та загосподарювати по-своєму.

Куркуль і непман намагаються послабити та підірвати наше соціалістичне будівництво й обороноспроможність нашої країни. Вони намагаються пролізти в радянській, господарській, а особливо в кооперативній апарати, підкорити своєму впливові окремі ланки нашого апарату та використати для своєї мети заходи радянської влади по лінії кооперування, кредиту, постачання сільсько-господарських машин то-що.

Вони провадять роботу, скеровану на зрив хлібозаготівель, спекулюють на стихійному лихові, що спіткало недорідні округи, організують підпали та вбивства громадських працівників, сільських активістів.

Наш наказ депутатам — неухильно в своїй праці провадити витриману класову лінію, засновану на всебічному зміцненні позицій пролетаріату міста й села та сільської бідноти, на всебічному зміцненні спілки їхньої з середняком та на систематичному наступі на куркуля й непмана; нещадно викривати кожний крок куркуля й непмана проти інтересів трудящих мас, кожну спробу куркуля й непмана пролізти в той чи інший наш апарат і використати його для своєї мети, рішуче придушувати кожний такий крок, кожну таку спробу, рішуче чистити ради та наш апарат від куркульсько-непманських елементів та давати відсіч усім тим, хто підпадає їхньому впливові.

Міжнародня й внутрішня наша ситуація потребує від нас і далі безупинно розгортати соціалістичний наступ, неухильно здійснювати індустріалізацію країни так, щоб не тільки зберегти теперішній темп індустріалізації, але й по змозі посилити його. Тільки за цієї умови зможемо ми успішно будувати своє соціалістичне господарство та посилювати свою економічну незалежність від капіталістичних країн, задовольняючи що-раз більше власними силами потреби нашого господарства, зокрема де-далі більші потреби сільського господарства в машинах, мінеральному угноєнні то-що.

Наша промисловість у своєму розвитку перейшла передвоєнний рівень. На багатьох ділянках промисловости (виробництво двигунів внутрішнього спалення, машинобудівництво, зокрема сільсько-господарське машинобудівництво, тракторобудівництво, вироблення електричної енергії) ми перебільшили передвоєнний рівень вдвоє, втриє й навіть учетверо. Деякі галузі промисловости лише за радянської влади почали потужно розвиватися. Та це все тільки початок реконструкції нашої промисловости. Треба далі рішуче простувати цим шляхом. При цьому треба рішуче наполягти на ті галузі нашої промисловости, в яких

ми відстаємо, — видобуток вугілля, металу, виробництво будівельних матеріалів то - що.

Держава рік - у - рік дає що - раз більші кошти на капітальне будівництво нашої промисловости. Завдання є в тому, щоб ці кошти найраціональніше та й найощадніше використати. Це потребує максимального напруження сил та всілякого збільшення якості роботи наших трестів, фабрик і заводів.

Піднесення народнього господарства, успіхи соціалістичного будівництва дали змогу Радянському Союзові почати ступнево й планово переходити на 7-годинний робочий день, що має забезпечити поширення виробництва, втягнення нових кадрів робітників, дальше зростання продуктивности праці й зарплати та швидше піднесення культурного рівня робітничої класи. Треба довкола питань раціоналізації наших підприємств, кращої організованости їх, довкола піднесення дисципліни й самодисципліни робітничої класи, збільшення продуктивности праці організувати широкі маси робітників. Всіма цими заходами ми повинні забезпечити дальше зменшення собівартости, що є величезним завданням нашого господарського будівництва, а тим самим забезпечити можливість далі зменшувати ціни. Треба вжити заходів до розгорнення промисловости, щоб пом'якшити гострість товарового голоду.

Наш наказ депутатам — активно підтримувати й здійснювати генеральну лінію на індустріалізацію країни, всі заходи до реконструкції та раціоналізації нашої промисловости. Рішуче боротися з усякою недбайливістю, негосподарністю, нехлюйством та неощадністю на цій відповідальнішій ділянці нашої роботи, за піднесення дисципліни, за збільшення продуктивности праці, за зменшення собівартости, а відповідно й за зменшення цін, за пом'якшення товарового голоду.

Партія та радянська влада поставили перед собою, як невідкладне бойове завдання — піднести сільське господарство, посилити темп його розвитку. Ми маємо безперечне зростання сільського господарства, що виявляється в поступовому зростанні засівної площі (особливо інтенсивних культур та годівельних трав), у зростанні засіву чистосортного насіння, що - раз більшому переході до багатопілля, у зростанні забезпечености сільсько - господарськими машинами й худобою. Проте темп розвитку сільського господарства, особливо зернової його галузи, неприпустимо повільний. Треба докласти всіх сил, щоб прискорити темп розвитку сільського господарства. Завдання нинішнього року — піднести зернову продукцію, що - найменше на 10⁰/₀, так поширивши засівну площу, як і збільшивши врожайність.

Для того, щоб дійти могутнього піднесення сільського господарства, треба як - найкраще забезпечити розвиток масового кооперування та колективізації сільського господарства. Об'єднання господарських зусиль дрібних виробників у різних галузях кооперації, об'єднання індивідуальних господарств у колективи — ось той битий шлях, що ним головна маса селянства простуватиме вперед до потужного піднесення сільського господарства та цілковитої соціалістичної перебудови його.

Разом з цим, треба всебічно допомагати піднесенню індивідуальних бідняцьких і середняцьких господарств, що - раз більше охоплюючи їх кооперативними організаціями.

Величезне значіння для піднесення сільського господарства, для запровадження в нього плановости, для об'єднання селянських господарств та зміцнення звязку їх з державою — має контрактація. Перехід селянських господарств для організованого виробництва і збуту за замовленнями держави супроводиться виробничою допомогою бідноті, допомогою піднесенню бідняцьких та середняцьких господарств, усуненням залежності бідняка й середняка від куркуля (що до кредиту, машин то - що). Контрактація в руках радянської держави — це могутнє знаряддя піднесення бідняцько - середняцьких господарств і класової боротьби проти куркуля.

Щоб піднести сільське господарство, треба повнотою використати найпростіші агрикультурні заходи, широко розгорнути агрикультурну працю, оголосити рішучу боротьбу старим традиціям і інертності у провадженні сільського господарства.

Інтереси промисловости та інтереси сільського господарства, інтереси народнього господарства в цілому — потребують всебічно зміцнювати безпосередні звязки між соціалістичною промисловістю та сільським господарством. Ці звязки ростимуть та міцнітимуть залежно від посилення постачання селу продукції нашої важкої промисловости, сільсько - господарських машин, мінерального угноєння то-що, а також речей особистого споживання; залежно від зростання та зміцнення сільського господарства та чим - раз кращого виконання ним своєї ролі харчової й сировинної бази промисловости; залежно від поширення й розвитку масового кооперування й об'єднання індивідуальних господарств у колективи й т. д.

Всі намічені шляхи піднести та перетворити сільське господарство ведуть до зростання матеріального добробуту бідняцько - середняцьких мас селянства, до зміцнення позицій бідняка й середняка в їхній боротьбі з експлоататорськими капіталістичними прагненнями куркуля. Тим - то куркуль з такою ненавистю виступає проти цілої політики на селі. Наше завдання — ще дужче зміцнити всю практичну роботу піднесення сільського господарства бідноти і середняцтва проти куркуля.

Наш наказ депутатам — усі свої сили скерувати на піднесення врожайности, не минаючи жодного способу, жодного заходу, що може прислужитися цій меті, зосередити свою увагу на масовому кооперуванні та колективізації бідняцьких і середняцьких господарств, активно підтримувати всі заходи, скеровані на зміцнення безпосередніх звязків між промисловістю та сільським господарством; сприяти тому, щоб кооперація як - найвигідніше для селянства й соціалістичної промисловости організувала збут с.- г. продуктів, допомагала піднесенню селянського господарства, організуючи первісне оброблення сировини, збільшувала б прибутковість його; пильнувати цілковитого

й правильного використання коштів, що їх держава скеровує в сільське господарство на підтримку його соціалістичного сектору; доглядати правильного проведення землевпорядження, щоб воно справді сприяло швидшому піднесенню сільською господарства на основі його зміцнення, кооперування й колективізації; забезпечити правильне використання коштів, призначених для бідноти та на організацію господарської допомоги бідноті, вдовам і родинам червоноармійців, всебічно сприяти радгоспівському будівництву.

В нашій роботі ми натрапили на хлібозаготовні труднощі. Куркуль усяким способом намагається зірвати хлібзаготівлі, бо він хоче послабити нашу промисловість і кооперацію, і тим забезпечити більше можливостей та волі розвитку своїх капіталістичних прагнень. Від виконання плану хлібзаготівель залежить наша безперервна робота. Отож треба наполягти на хлібзаготівлі й повнотою виконати план у цій галузі. Надзвичайні заходи скасовано. Та це не значить, що спекулянтам, куркулеві й непманові дозволено буде стаєти під загрозу харчове постачання робітників і бідноти, зривати допомогу селянству недорідних районів у справі поширення засівної площі, підривати розвиток усього народнього господарства й цим послаблювати обороноспроможність країни. Завдання є в тому, щоб бідняцько-середняцькі маси організовано пособляли виконати план хлібзаготівель. Треба утворити такі умови, коли куркуль почував би себе під контролем бідняка й середняків, що бачать усі його куркульські кверзи та виводять його на чисту воду. Треба, щоб кооперація посилила свою роботу в галузі хлібзаготівель. Всі організації мають зосередити увагу на хлібзаготівлях.

Наш наказ депутатам — вжити всіх заходів, щоб виконати хлібзаготовні плани, щоб провести широку працю серед головної маси селянства за виконання своїх зобов'язань перед радянською державою, за здачу своїх хлібних лишків кооперативним і державним хлібзаготовачам. З куркулями й непманами, що спекулюють на наших труднощах і переводять свою класову куркульську політику зриву плану хлібзаготівель — треба рішуче боротися.

Неодмінна передумова розвитку і зміцнення нормальних господарських звязків між окремими частинами Союзу, своєчасної реалізації продукції народнього господарства — розвиток залізничого і водяного транспорту. Тимчасом праця нашого транспорту дуже відстає од потреб народнього господарства. Перед нами великі й невідкладні завдання в галузі будівництва залізничого і водяного транспорту, і особливо в справі раціоналізації різних галузей транспорту.

Поруч цього треба приділити належну увагу дорожньому будівництву, що до цього часу дуже відстає.

Наш наказ депутатам — у своїй роботі приділяти потрібну увагу питанням транспортного будівництва; мобілізувати навколо питань дорожнього будівництва громадську думку трудящих; сприяти виявленню у цій справі місцевої ініціативи та самодіяльності.

В галузі товарообороту успіхи нашого соціалістичного наступу виявляється в безперервному розвитку кооперативної торгівлі, в безнастанному зменшенні питоми ваги приватника в товарообороті. Тут завдання в тому, щоб продовжувати соціалістичний наступ, закріпити здобуті кооперацією позиції та ще більше економічно витиснути приватника, зміцнюючи, таким способом, безпосередній зв'язок між промисловістю і сільським господарством, між містом і селом. Треба посилити громадськість навколо кооперативного будівництва, домагатися справжньої участі у праці кооперації кооперованої людности та здійснення її контролю. Куркуль намагається пролізти до наших кооперативних органів і тут також підривати нашу роботу. Ми повинні дати йому як-найрішучішу відсіч, кооперативні органи треба очистити від куркульського елемента. Лише бідняк, наймит і середняк мають право й повинні керувати кооперативним будівництвом.

Наш наказ депутатам — зміцнювати далі наше кооперативне будівництво, дбаючи про цілковите охоплення кооперацією трудящих мас міста й села, особливо про цілковите охоплення наймитства і бідноти на селі, про справжню участь кооперованих робітників і селян в усьому житті села, про розгортання кооперативної громадськості (крамничі комісії, ревізійні, контрольні ради), про витриману класову лінію в кооперації. Треба забезпечити підвищення якісного обслуговування пайовика і по лінії постачання промислових товарів, і по лінії організації збуту с.-г. продуктів, обслуговування кооперативної людности, більше зважаючи на її потреби і запити, і далі зменшення собівартости торговельного апарату.

Великі й тяжкі завдання, що ми поставили перед собою в галузі господарського й культурного будівництва, потребують від нас великого фінансового напруження. Тому наш бюджет на 1928 — 29 р. напружений. Потрібна як-найтвердіша бюджетова дисципліна, уважне й чітке виконання державного бюджету та місцевих бюджетів і запровадження як-найсуворішого режиму заощадження.

Разом з тим треба використати для соціалістичного будівництва заощадження людности через позики, через ощадні каси, розвиток вкладів сільгоспкредитової кооперації, через збирання паїв с.-г. споживчої кооперації і т. д. Кожен мусить розуміти, що, скеровуючи так свої заощадження, він не лише дістає ту чи іншу вигоду, а й виконує свій обов'язок учасника соціалістичного будівництва.

Наш наказ депутатам — сприяти зміцненню бюджетової дисципліни і плановості; боротися за ощадне витрачання коштів, сприяти правильному використанню заощаджень людности для соціалістичного будівництва.

Всіма засобами зміцнюючи соціалістичне господарство та стоячи на сторожі його, партія й радянська влада твердо провадять політику збереження і зміцнення монополії зовнішньої торгівлі, що в руках радянської держави є засіб регулювати торговельні взаємини з капіталістичним світом, і таким чином захищає нашу країну від експлоатації

закордонного капіталу. Куркульня всіма засобами намагається прорвати цю ділянку нашого економічного й політичного фронту боротьби, намагається безпосередньо з'єднатися із світовим капіталом. Куркуль, разом із закордонними капіталістами провадить підступну роботу, скеровану проти монополії зовнішньої торгівлі.

Наш наказ депутатам — широко висвітлювати перед робітничими й селянськими масами значіння монополії зовнішньої торгівлі, як знаряддя захисту від підриву міжнароднім капіталом нашого соціалістичного будівництва, як могутнього засобу регулювати пролетарській державі торговельні взаємини з капіталістичним світом в інтересах соціалістичної держави. Разом з усією партією і радянським урядом давати рішучу відсіч наступові куркулів на цю ділянку нашого економічного фронту і з'ясовувати трудящим масам контр-революційну суть цього наступу.

Піднесення нашого господарства ввесь час іде в супроводі із зростанням матеріального добробуту робітників. І надалі ми повинні щільно поєднувати зростання нашої промисловості й підвищення продуктивності в ній із зростанням зарплати та всебічним поліпшенням обслуговування потреб робітників. Особливу увагу треба звернути на матеріальний і правний стан наймитства.

Наш наказ депутатам — у всій своїй роботі приділяти належну увагу питанням заробітної плати й охорони праці, доглядати планомірного переведення підприємств у накреслені строки на семигодинний робочий день; уважно стежити за роботою над поліпшенням матеріального і правного стану наймитства.

Неліквідована й досі ще житлова криза в містах та у промислових центрах потребує особливої уваги до справи житлового будівництва. Треба дбати про максимальне здешевлення будівництва, про правильне розгортання будівельних програм, утворення сприятливих житлових умов. Поруч цього треба більше уваги приділити питанням упорядкування міст, селищ і сел. Ці питання, в обставинах розгортання культурного будівництва та зростання культурних потреб мас, мають величезне значіння.

Наш наказ депутатам — доглядати виконання планів житлового будівництва, всіма засобами сприяти розвиткові житлокооперативного будівництва, доглядати здійснення робіт над упорядкуванням міст, селищ і сел, притягаючи до цієї справи громадську думку, активність, самодіяльність і контроль мас.

Уперше в світі у нас в СРСР національне питання розв'язано цілком і послідовно; наше національне будівництво засноване на цілковитій волі розвитку всіх національностей та на добровільному об'єднанні їх у єдиному Союзі. Політику партії і радянської влади скеровано на те, щоб забезпечити культурний розвиток, економічне піднесення всіх національних республік та братерське співробітництво їх у єдиному Союзі, що буде соціалізм. Куркульські й інші буржуазні елементи і на цій ділянці намагаються переводити свою

буржуазно-націоналістичну шовіністичну лінію. Українські шовіністи, петлюрівці, руські шовіністи, що виховувались у школі російського царату, шовіністи інших національностей — усі вони намагаються шкодити справі здійснення радянської національної політики.

Наш наказ депутатам — усіма засобами підтримувати і здійснювати на ділі братерське співробітництво трудящих усіх національностей, давати рішучу відсіч глитайсько-петлюрівському, великодержавно-руському та всякому іншому шовінізмові; всіма засобами сприяти зміцненню української пролетарської державности та розвитку української соціалістичної культури, пильно стояти на сторожі інтересів нацменшостей.

Розгортання соціалістичного будівництва на всю широчінь поставило перед нами завдання культурного будівництва — піднесення культурного рівня широких робітничих і селянських мас та підготування кадрів для всіх галузей соціалістичного будівництва. Ми маємо чималі досягнення в цій галузі: розгортання загального початкового навчання, масова ліквідація неписьменности, політико-освітня праця, профспілок, пролетаризація вищої школи, посилення уваги до підготування й використання технічних кадрів. В усіх цих галузях пророблено чималу працю. Проте, те, що зроблено, далеко відстає од наших потреб. Треба, не покладаючи рук, працювати над ліквідацією культурної відсталости широких мас. При цьому треба особливу увагу звернути на якість культурної роботи, класової лінії в ній. Загострення класової боротьби виявляється і в цій галузі.

Факти свідчать про поживлення діяльності церковників і сектантів, про спроби куркульсько-непманівського впливу на школу, про посилення ворожої вам активності представників буржуазної інтелігенції. Скрізь цьому треба протиставити нашу вперту й систематичну класово-витриману роботу.

В усій нашій масовій культурно-виховній роботі ми повинні звернути належну увагу на боротьбу з усією спадщиною міщансько-буржуазного побуту (релігійний дурман, піяцтво і т. д.).

Наш наказ депутатам — вжити рішучих заходів, щоб виконати план загального навчання й ліквідації неписьменности; особливу увагу приділити поліпшенню матеріяльного становища і роботи школи; забезпечити дітям бідноти реальну можливість відвідувати школу; стежити за поповненням ВУЗ'ів робітниками й біднотою, дбати за утворення сприятливих умов для роботи пролетарського студентства та за організацію для робітників і бідних селян різних форм підготування до ВУЗ'ів.

Наш наказ депутатам — посилити й поліпшити політико-виховну та культурно-освітню працю серед робітничо-селянських мас; вжити всіх заходів, щоб поширити мережу кіно, театрів, поліпшити роботу клубів, видавати, здешевлювати й широко розповсюджувати масову літературу (технічну, агрикультурну, художню). Активно боротися з ворожою нам роботою церковників і сектантів, що йдуть разом з куркулем; боротись із спадщиною міщансько-буржуазного побуту, мобілізуючи навколо

цієї боротьби увагу широких робітничих і селянських мас, всіма засобами сприяючи роботі відповідних громадських організацій (спілка безвірників, антиалькогольне товариство і т. д.).

Всі завдання, що стоять перед нами, можна розв'язати лише за умови активної участі широких мас робітників і робітниць, селян і селянок (бідноти й середняків) в усіх галузях нашого будівництва.

Лише за цієї умови ми зможемо побороти всі труднощі, лише за цієї умови ми поліпшимо роботу нашого державного апарату та знищимо бюрократизм, лише за цієї умови з мас виходитимуть нові й нові кадри будівників радянської держави.

Ради — це могутнє знаряддя притягти маси до практичної участі в радянському, господарському й культурному будівництві, це школа навчити робітників і селян практично керувати державою.

Ради повинні прагнути виконувати свою роботу не так за допомогою апарату, як покладаючи певні завдання, даючи конкретні доручення що до керування, контролю всій масі депутатів, притягуючи широкі маси робітників і селян, утворюючи навколо рад актив з робітників і селян не-членів ради. Ради повинні в усій своїй роботі спиратися на робітничі організації, на організації бідноти. Ради повинні допомогти і сприйняти зміцненню організації бідноти.

Наша робота й досі терпить від бюрократизму в наших апаратах та від класово-чужих елементів, що засіли в них. Потрібна дальша рішуча боротьба з бюрократизмом на основі самокритики, на основі масовості в роботі рад, кооперації і т. д.

Треба здійснювати рішуче висування в радянський, господарський, кооперативний апарат робітників, бідноти і витриманої, стійкої частини середняків.

Наш наказ депутатам — сприяти тому, щоб ради були щільно зв'язані з масами; втягувати широкі маси в боротьбу з хибами нашого апарату, боротися з бюрократизмом та з різними перекрученнями класової лінії в тих чи інших ланках радянського, господарського, кооперативного апарату.

Лише активна участь широких мас у нашому будівництві, за проводом комуністичної партії, може забезпечити виконання тих великих завдань, що стоять перед країною рад.

*Центральний Комітет Комуністичної
Партії (більшовиків) України*

Наумов

ВКП в боротьбі з ухилами

I. Суперечності середпартійного розвитку

Ще не забуті удари, що їх троцькізм зробив партії, що їх зробив опозиційний блок, ще активні уламки їх, а партія вже натрапила на новий ухил, ухил відкрито правий. Одзовісти, ультиматисти, більшовики-примиренці, уклоністи від Жовтня, „ліві комуністи“, буферники X з'їзду, троцькісти, „нооп“ (нова опозиція) та опозиційний блок — такий справді довгий список тих ухилів і фракцій в самому більшовизмі, що з ними боровся ленінізм, і в боротьбі з якими виросла й загартувалася наша партія. Єдність партії завжди обстоювалось, і зміцнено її разом з іншими організаційними принципами більшовизму не на основі компромісів груп чи по-примиренницькому терплячого ставлення до них, а на основі принципової боротьби, і при тому боротьби більш-менш гострої (наголос на ідейні чи організаційні заходи), залежно від обставини, шкідливості тих чи цих ухилів, їхньої активності, давности і т. ін.

Постає питання: чому так багато цих ухилів і опозицій? Адже трудно назвати такий період, особливо з передня Жовтня, коли б їх не було. Чи не можна так керувати партією, щоб запобігати ухилам, уникнути їх? (Адже небезпека ухилів у загальній постановці наявна навіть уклоністам, якщо тільки їх об'єднують з партією не персональні, не шкурні інтереси. Вони тільки вважають уклоністами не себе, а партію). Чи не є ухили в нашій партії наслідком неправильної політичної лінії, як завжди стверджують уклоністи? *Оскільки* в усіх цих випадках *спірка точиться про дві, протилежні одна одній політичні лінії, що відбивають різні класові інтереси, ясно, що ніяким принциповим керівництвом ухилів, кінець - кінцем, уникнути не можна.* Виходить, що ухили є „безперечний закон“ розвитку нашої партії? Так. „Виходить, що переборення середпартійних суперечностей у спосіб боротьби є законом розвитку нашої партії. Можуть сказати, що це закон для ВКП, а не для інших пролетарських партій. Це неправильно. Цей закон є законом розвитку для всіх скільки-будь значних партій. Все одно, чи йде мова за пролетарську партію СРСР, чи за партію на Заході“ (Сталін. *Еще раз о социал-демократическом уклоне в нашей партии.* Ст. 8). Такий досвід. Так навчає історія ВКП. Цієї гіркої

істини не можна заперечувати тільки тому, що вона гірка. Факти треба просто визнавати. „Наша партія є живий організм. Як і в кожному організмі, в ній одбувається обмін речовин: старе, що відживає,— нищиться, нове, що росте,— живе й розвивається. Відходять одні, і згори і знизу. Ростуть нові і згори і знизу, провадячи справу вперед. Так зростала наша партія. Так вона зростатиме й надалі“ (Сталін. Прикінцеве слово на XV з'їзді ВКП). З цього настановлення зовсім не випливає виправдання будь-якою мірою ухилів чи недооцінка їх, оскільки вони закономірні. З цього лише видно, що до оцінки ухилів не можна підходити по-обивательському: чи не можна, мовляв, добитись мирного розвитку партії без взаємної боротьби, без ухилів. З цього видна потреба класової оцінки ухилів, визначення соціального коріння їх, як це завше робив Ленін і партія. ВКП—єдина (поки-що) у світі партія, яка керує соціалістичним будівництвом у соціалістичній батьківщині, в умовах як-найскладніших історичних і сучасних переплетень і суперечностей, в умовах внутрішніх і зовнішніх ускладнень. І в цих умовах вимагати мирного, тихого й рівного розвитку партії, такого ж спокійного, як переїзд у міжнародньому вагоні, це значить не знати всього історичного минулого ВКП, цілковито не розуміти тих як-найскладніших політичних процесів, що відбуваються в країні і поза нею.

В нашій партії є люди, які хочуть, щоб партія розвивалася мирно, без суперечностей. Вони побоюються взаємної критики, відвертаються від принципової боротьби, не розуміючи того, що кожную принципову постанову партії виробляється у процесі спірок, боротьби. Що до цього корисно нагадати один вельми цікавий витяг з брошури Ленінової „Шаг вперед, два шага назад“ (том V, вид. 1925 р., стор. 424). „Не можу не згадати з цього приводу однієї моєї розмови на з'їзді з кимсь із делегатів „центру“. „Якась важка атмосфера панує у нас на з'їзді!—скаржився він мені.—Ця люта боротьба, ця агітація одного проти одного, ця гостра полеміка, це нетовариське ставлення!..“ „Яка чудова річ—наш з'їзд!—відповідав я йому.—Відкрита, вільна боротьба. Думки висловлено. Відтінки виявлено. Групи намічено. Руки піднято. Постанову ухвалено. Етап перейдено. Вперед!—Ось це я розумію. Це життя. Це не те, що безкрайні, нудні, інтелігентські дискусії, що кінчаються не тому, що люди розв'язали питання, а просто тому, що втомилися говорити...“ Товариш „з центру“ дивився на мене незрозумілими очима і здвигував плечима. Ми розмовляли різними мовами“. Немає потреби нагадувати, що Ленін це писав в 1904 р. підсумовуючи роботу II з'їзду. Ця думка Леніна в даному разі має інтересувати нас з іншого боку. Життя і розвиток партії Ленін розумів як суперечний процес, що в ньому більшовизм бореться за чистість пролетарських принципів проти уклоністів, які завжди починають з дрібних розходжень і далі котяться до оформлених ухилів, якщо тільки продовжують наполягати на неправильно зайнятих позиціях.

Опозиції й ухили—явища характеристичні для всіх партій, не тільки комуністичних. Саме II Інтернаціонал, як і окремі його секції,

є не що інше, як збіговиська ухилів і фракцій. Чим же відрізняються ухили й опозиції в самій ВКП від офіційної лінії с.-д. партій? Ця різниця насамперед, в тому, що більшовики немилосердною боротьбою викривають ухили й випихають уклоністів з „візка“, якщо тільки практика переконує в невігоюваності хворих фракціонерів: „Яко мога швидше позбавити партію несталих і плаксивих елементів, щоб вони не плутались у ногах“. (Сталін, там само). А „практика соціал-демократії є в тому, щоб ховати ці суперечності і розходження“ (Сталін. Доповідь VII пленумові ВККІ, стор. 4).

Ця різниця, по-друге (а це головне), в тому, що коли фланги (ліві, праві, центр) в самих с.-д. партіях є наслідок давно доведеного факту розкладу та загибелі реформізму в робітничому русі, загибелі, що наступає, то наші опозиції виникають в умовах зростання і розвитку комуністичної революції, соціалістичного будівництва. Якщо розколи с.-д. партій, які перероджуються, значною мірою характеризують собою відхід робітників на революційні позиції, кризи і розклад опортунізму,— то відколи опортуністів в самій ВКП і Комінтерні визначають чистку пролетарських лав од інтелігентських дрібнобуржуазних попутників. З усього цього видно, що часті суперечності середпартійного розвитку, що спричинюють ухили надалі, показують, в яких важких умовах працює партія, що вона розв'язує і реалізує як-найбільші завдання, що вона живе повним життям великої пролетарської партії, що вона рішуче викриває, бореться й перемагає ухили, в наслідок сили її пролетарського організму. Це показчик того, що партія не здає жодного із своїх принципів, жодної із завойованих позицій.

II. Про „кризу“ партії і переборення ухилів

У зв'язку з останніми середпартійними подіями (правий ухил і московський досвід), перед лицем нової небезпеки, у зв'язку із свіжою ще спробою опозиційного блоку, виникає думка: чи не є ці факти ознаками кризи партії, що настає? Справді, адже ухили стають мало не перманентними явищами в нашій партії. *В самій постановці цього питання, на нашу думку, не можна вбачати нічого злого, якщо це тільки йде від людей, які щиро тривожаться за долю нашої партії, якщо тільки постановка його є наслідок не паніки перед небезпеками ухилів, а справедливе прагнення тверезо й прямо оцінити середпартійне становище.*

Ленін вчив нас того, що „треба мати мужність прямо дивитись в лице грікій істині“, і коли криза партії є факт, то сказати: „Партія хвора. Партію трусить лихоманка“. („Кризис партии“, том XVIII, ч. I).

В 1921 році, в період профспілкової дискусії (переддень НЕП'и— X з'їзд), Ленін писав про „кризу партії“ та констатував цей грікий факт, накресливши єдиноправильні шляхи відтворити рівновагу в партії та її ЦК. Відомо хоч би з досвіду боротьби Троцького, Зінов'єва

і Каменєва з партією, що уклоністи й опозиціонери завжди переоцінюють труднощі, перекручують справжній стан речей, щоб, створивши паніку, добитися ревізії лінії партії. Не знищена можливість і того, що праві уклоністи сприймуть логіку боротьби цього досвіду. Як відомо, Фрумкін у своїх виступах уже скотився до переоцінки труднощів, до констатування браку єднання з селянством, звідки до крику про кризу партії тільки один крок. І хто його знає, чи не буде спроби з боку правих заговорити про „кризу партії“. Така можливість є. Звідси потреба, з метою підготуватись до бою, поглянути, як ставив питання про кризу Ленін, та, порівнявши обстанову 1923 р. з обстановою 1921 р., відповісти на це питання. Чому Ленін в 1921 році констатував „кризу партії“? Тому, що партія тоді перебувала в обстанові крутого повороту до НЕП'и, що його диктувала низка умов. Нам треба було тоді (на початку 1921 року) зміцнити спілку із селянством на основі НЕП'и, що була (спілка) в стані загрози розриву — цеб-то зміцнити цю спілку, на основі нової (економічної, а не воєнної) бази. Промисловість була в стані загрозового розпаду. Звідси — розпорошеність пролетаріату, стан розчарування серед деяких його шарів. „Партійні тижні“ та інші „вільні вербування“ до партії, поруч добору для партії ліпшого, що є в робітничій класі, серйозно засмітили її лави, для чого була потрібна генеральна чистка. Ці елементи, що примазались, являли собою масовий резервуар та джерело для різних дрібнобуржуазних хитань і платформ. Звідси перепродукція платформ: Троцького („перетрушування“ профспілок), „робітнича опозиція“, „демократичний централізм“, Ігнат'івці, буфер і т. ін. Все це відбилось на голосуваннях навіть в ЦК. Чи ж можна, хоч би якою мірою порівняти середпартійний стан тепер з тодішнім?

Чи можна тепер, у звязку з постановами XV з'їзду та наступних пленумів ЦК, говорити про крутий поворот нашої політики типу переходу до НЕП'и від політики воєнного комунізму. Не можна, це було б просто смішно й неграмотно, щоб не сказати більше. Хіба коли-будь в історії нашої партії спілка із селянством (з його бідняцько-середняцькою більшістю), не зважаючи на окремі хитання підчас вимушеного запровадження надзвичайних заходів, була така міцна, як тепер? Хіба теперішня з'єднаність пролетаріату навколо партії, не зважаючи на окремі невдоволення, не нагадує періоду Жовтневого повстання (зростання партії за рахунок робітників, підтримка партії у всіх її заходах, реагування робітників на Шахтинську справу, на небезпеку війни, на утруднення у хлібозаготівлях і т. ін., і т. ін.)?

Партія на основі економічного зростання СРСР, на основі загартовування у боротьбі з опозиціями (багатющій досвід;) сконсолідована, як ніколи до цього часу. Чим же іншим, якщо не цим, можна пояснити те, що партія так однодушно взяла на багнети спроби відкрито ревізувати постанови XV з'їзду та дальших пленумів ЦК, або примирницького ставлення до правого ухилу, виявивши при цьому цілковиту готовість принципово (а не компромісово) боротися на два фронти?

Що таке криза партії? Це переддень розколу, чи, принаймні, реальна загроза найближчого розколу. Міжнародня обстановка, що для більшовиків є питанням настигання і шляхів комуністичної революції, яка досягає, також, як соціалістичний розвиток СРСР, підказує та констатує неминучу перманентну кризу соціал-демократії, а не комуністичного руху і його партії. Політика нашої партії дужа тому, що добре пам'ятає Ленінів заповіт: „Якщо виникнуть серйозні класові суперечності між цими класами (між пролетаріатом і селянством), тоді розкол буде неминучий, але в нашому соціальному ладі не закладені конче підстави такого розколу“... (Ленін: „Как нам реорганизовать Рабкрин“, том 18, ч. II). Це твердження Ленінове закладено в основу всіх наших партійних постанов. На цій підставі, в період боротьби з троцькістським блоком, коли навіть на чолі його стояли такі постаті, як Троцький, Каменев, Зінов'єв, П'ятаков та інші, партія відкинула думку про розкол, а говорила про відкол купки. Досвід як-найкраще потвердив цей факт. Ось чому наявність частих ухилів в самій ВКП, як і потреба боротися на два фронти, що з них тепер правий — центральний, пояснюється не наявністю чи настиганням загрози кризи, а цілком іншими причинами, що будуть, поки є класи, отже поки є класова боротьба.

III. Місце ідейної та організаційної боротьби з ухилами

Куди ростуть ухили?

В боротьбі проти хитань та ухилів наша партія має вельми гостру, випробувану в багатьох середпартійних боях, зброю: ідеологічна боротьба (напосідливе й уперте пояснення суті справжньої марксистської витриманої політики партії, вияснення суті, коріння й маршрути опозиційних вимог і т. ін.) та організаційні висновки (виключення з провідних органів, „вивід“ з партії). Якщо ідеологічну боротьбу починається зразу ж, як тільки небезпеку ухилу виявляється та провадиться доти, поки ухил не розбито, а потім і не добито остаточно, то цього ніяк не можна сказати про організаційні заходи. Виключати з партії легше, ніж довести неправильність та всю помилковість позицій уклоністів. Коли б можна було самою постановою про виключення відразу позбутися ухилів, тоді... тоді це було чудесно і просто. Але в тому-то й уся біда, що такою простою політика класової боротьби не буває, і, виключаючи носіїв зла, не збудешся тих причин і того соціального коріння, що це зло спричинює. Тому-то ми стільки морочились з останньою опозицією (троцькістською) і на XIV з'їзді навіть вводили їх до ЦК, до Політбюра, а Єздокімова навіть у секретарі ЦК.

Виключати можна і треба тоді, коли всі засоби вплинути та повернути на партійні позиції вичерпано, коли іншого виходу немає. Певна річ, це не стосується людей на зразок Осовського, які з першого виступу показують свою непоправну дрібнобуржуазну пику, які не мають минулого й майбутнього для партії. Таких тільки б пошвидше викрити, церемонитись з такими людьми зайво й марно. Ці

методи показали свою правильність завше, і особливо яскраво в період боротьби з троцькізмом. В наслідок такої „терплячої“ політики ми не одну сотню обдурених робітників повернули до партії та багато дечого добились. Звідси настановлення ЦК (промова тов. Сталіна на листопадовому пленумі ЦК 1928 р.) про боротьбу, переважно, ідейну.

Вбачати в такому настановленні перемену тактики — значить забути (або не знати) недавнього минулого. Ніхто не може назвати такого випадку в історії ВКП, щоб з нашої партії виключали без ідеологічної боротьби уклоністів, як тільки вони з'являться на світ божий. Чудно навіть про це говорити, але доводиться, оскільки такі настрої є серед окремих партійців. Звичайно, в основу цих пропозицій покладається іноді добру думку: ми не можемо допустити і не допустимо того знуцання з партії, що було у практиці троцькізму. Але і вінший бік перегнути палицю, зловживати оргвисновками теж не можна. В арсеналі більшовизму оргвисновки (як сказав тов. Косіор на XIII Харківській окрпартконференції) залишаються. Треба тільки знати, коли й де вжити цю гостру зброю. Можуть сказати: адже правий ухил в самій ВКП тільки формується. Це ще не фракція, а тільки ухил. Дочого ж усі ці балачки на майбутнє? В тому-то й справа, що сподіваючись на ліпший кінець (цеб-то уклоністи не підуть шляхом фракційної боротьби, що, взявши до уваги сумний досвід троцькізму, не піддадуться стихійній логіці боротьби), партія, проте, мусить мати на увазі можливість і гіршого кінця правого ухилу. Об'єктивно така можливість не зникає. Партія ще за Леніна мала достатній досвід, щоб відповісти на питання, куди ростуть ухили, до чого призводять маленькі помилки, якщо їх обстоювати: „З маленьких розходжень і незгоди вирости більші“ (профспілкова дискусія), „як завше буває за порівняно дрібних помилок, якщо цю маленьку помилку боронять та противляться що-сили, щоб її було виправлено... Так завше ростуть розходження й „розколи“... „Є об'єктивна логіка фракційної боротьби, що навіть ліпших людей, якщо вони боронять неправильну позицію, яку зайняли, неминуче приводить до стану, що нічим фактично не відрізняється від безпринципової демагогії. Цього вчить вся історія фракційних воєн (приклад: об'єднання „впередівців“ і меншовиків проти більшовиків)“ (Ленін, том XVIII, ч. I, стор. 28 — 29; 35). Найостанніша спроба блоку опозиції цілком ясно показала, що ця оцінка Леніна — правдива з початку до кінця. Ці слова Ленінові мають бути попередженням для кожного члена партії, який вагається. Однодушним відгуком компартії на відозву ЦК до Московської організації цей знак строгого попередження по суті поставлено уклоністам. Вибір в гірший чи ліпший для них самих бік залежить од них (од уклоністів), залежить од того, як глибоко натискує на них чужа пролетаріятові ідеологія.

В статті „Криза партії“ Ленін подає приклад того, як Троцький з уклоніста обернувся на фракціонера. Сама пропозиція чи висловлювання неправильних поглядів і навіть тез, каже Ленін, — помилка ще

„дуже незначна“. Але коли „ЦК обирає професіоналістську комісію, зараховуючи до неї Троцького“, а „Троцький відмовляється працювати з нею, то це „тільки перебільшує первісну помилку... що спричинюється надалі до фракційности“. Було б неправильно наперед провіщати (як циганці-ворожці) такий маршрут одкрито правим і примиренцям. То більше, що партії „ніколи“ абстрагуватись від розв'язання як-найважчих завдань, що їх перед нею поставила де-далі складніша обстановка.

Але... хочеш миру? Мобілізуйся до війни. Події, всупереч нашим бажанням і прагненням, можуть ще більшою мірою посилити вже темер центральну праву небезпеку. Партія мусить бути до того готова, мусить бути цілком озброєна, по всіх лініях. *Треба мобілізуватись!*

IV. До питання про соціальні коріння ухилів

Відомо, що з перемогою пролетаріату класова боротьба не зникає, а загострюється і набирає лише нових форм. Досвід СРСР показав ці форми: спочатку відкритий саботаж інтелігенції і спеців, громадянська війна, блокада; потім забарна боротьба між капіталістичним і соціалістичним сектором у промисловості, торгівлі, сільському господарстві (Шахтинська справа — як прояв нових форм класової боротьби), пролізання куркульських елементів у сільради, кооперацію, в радянський апарат, а іноді навіть в партію і комсомол, спекуляція хлібом, спроби маскувати куркульсько-непманські наміри лінією партії,— особливо самокритикою і т. ін., і т. ін. Не можна собі уявити робітничу класу й навіть партію ізольованими від впливу на них чужих класових сил, які борються з пролетаріатом СРСР. Немає такого бронованого ковпака, що його можна було б одягти на пролетаріат і партію, і тим самим врятувати її від ворожих класових сил. Ленінізм та політика нашої партії запекло борються проти впливу антипролетарських поглядів, але ще це не врятовує, не всіх однаково боронить від натиску класового ворога. *Гарантією проти ухилів в самій ВКП може бути лише пролетарська стійкість, органічний зв'язок з робітничою класою, ленінська грамотність і правильне розуміння політики партії.* В „Детской болезни левизны“ Ленін, звертаючись до „лівих“, каже: „Поки буржуазія не повалена і поки ще не зникло цілком дрібне господарство та дрібне товарове виробництво, доти буржуазна обстановка, власницькі звички, міщанські традиції будуть псувати пролетарську роботу так зовні, як і в самому робітничому русі, не в самій тільки сфері парламентської діяльності, а неминуче у всіх і всіляких галузях громадської діяльності, на всіх без винятку культурних і політичних ділянках“ (Ленін, том XVII, стор. 198).

У нас в СРСР ще геть „не зникло цілком дрібне господарство“, і тому-то виникають ухили, тому-то дрібнобуржуазна стихія ще псує і буде псувати пролетарську роботу нашої партії. Там само Ленін каже: „... Капіталізм та буржуазна обстановка, що він її створює

(і що зникає навіть після повалення буржуазії вельми повільно, бо селянство постійно відроджує буржуазію), рішуче у всіх галузях роботи і життя спричинюють такий самий по суті, жалюгідними варіантами, відмінний формою буржуазний кар'єризм, національний шовінізм, міщанську консервативність і т. ін." (Ленін, том XVII, стор. 196). Ось звідки ростуть ухили, ось кою ці ухили репрезентують, хто їх підтримує. „Ворог — звичайне явище економіки у дрібноселянській країні“, „ворог — дрібнобуржуазна стихія, що оточує нас, як повітря, і проходить вельми помітно в лави пролетаріату“ (Ленін, том XVIII, ч. I, стор. 352 — 353, стаття „Новые времена, старые ошибки в новом виде“).

Окремі члени нашої партії, які працюють на селі в апаратах, невпинно перебувають під натиском чужих пролетаріатові настроїв, часами непомітно для самих себе сприймають їх, починають говорити мовою ворога, об'єктивно, може бути, того не бажаючи. І навіть серед робітничої маси на окремих членів партії, найнесталіших, найнесвідоміших іноді впливає дрібнобуржуазна обстановка, бо нові шари робітників приходять із села, ще не встигнувши переваритись у пролетарському котлі. Цим пояснюється те, що окремі партійці, в період хлібозаготовчих та інших утруднень, видають за бідняцькі й середняцькі настрої те, про що по суті галасує куркуль, спекулянт; змішують перекручення з партійною лінією, чи підводять правильну класову політику під перекручення. Ось де джерело ухилів. *Виходить, джерело у натиску класового ворога.*

Складовою частиною правого ухилу, його невід'ємною частиною є бюрократизм, побоювання ділової самокритики — що вельми характерно для тих, хто розкладається, відрив од мас, міщанство та невикористаний індивідуалізм у побуті, — оскільки все це є не що інше, як наслідок натиску буржуазної обстанови. Такі горе-комуністи, цеб-то бюрократи, чинуші, замасковані міщани, являють собою ґрунт для різних ухилів („лівих“ і правих), а в даних умовах для правого. Серед цих чиновників-міщан є пасив, якому взагалі властива байдужість до того, чим живе партія. Є й актив, який розмовляє і кричить мовою ворога. І постановою листопадового пленуму ЦК ВКП про рішучу систематичну чистку лав партії спрямована проти такого гамузу, є одна із серйозніших гарантій проти ухилів. Певна річ, що зарахування бюрократів-чинуш до числа правих уклоністів не має затінювати принципової помилковості правих що до питань: темпу індустріалізації, ставлення до організації великих радгоспів, ролі важкої індустрії і т. ін. Звідси лише практичний висновок — боротьба з правим ухилом має відбуватися не тільки по лінії принципівих резолюцій, але й по лінії непримиримої боротьби з усякими елементами розкладу, обминання партійних постанов у всіх і всіляких їхніх проявах. Треба з цього погляду менш формально, продуманіше і критично оцінювати стан кожної низової організації (особливо радянських, сільських та вузівських осередків), і тоді не доведеться питати, де правий ухил, не так уже трудно буде його й знайти.

Пояснюючи правий ухил, іноді роблять спроби надто оригінальнічати, шукати для правого ухилу інше соціальне коріння, ніж для „лівих“. На ділі Ленін, кажучи про два потоки хитань: про „дрібнобуржуазний реформізм“ (праві) і „дрібно буржуазний революціонізм“ („ліві“), писав: „Вони неминучі, поки не усунуті найглибші корені капіталізму, форми їх міняється тепер у звязку з певним поворотом економічної політики радянської влади“ (том XVIII, ч. I, ст. 353). Цілком очевидно, що, по - перше, праві й „ліві“ є лише різні форми одного й того самого процесу, одного й того самого змісту; що, по - друге, форму їх міняється у звязку з поворотами нашої політики, цеб - то у звязку з переміною обстанови. Звідси виникає потреба вивчити ту конкретну обстанову, що міняє форму дрібнобуржуазних хитань, звідки впливає права небезпека, як центральна. Чим характеризується теперішню економічну політичну обстанову СРСР головними її рисами? — Тим, що на основі НЕП'и, давно припинивши відступ, перебудувавши лави *і наступаючи*, партія добилась як - найбільших успіхів в галузі соціалістичного будівництва. Міжнародня і внутрішня обстановка (як це чітко й безперечно довів тов. Сталін на листопадовому пленумі ЦК ВКП) диктує нам потребу не тільки усталювати досягнутий темп індустріалізації СРСР, але й максимально можливо (на основі ленінських принципів взаємин із селянством) прискорювати цей темп. Хлібні утруднення ставлять наявне завдання засновувати великі радгоспи, допомагати індивідуальним бідняцьким та середняцьким господарствам за одночасного вищого темпу виробничої колективізації їх, ізолювання куркуля та розгорнутого систематичного наступу по всіх лініях на куркульсько - непманські елементи. Реконструкція нашого господарства на певному своєму етапі спричинює низку утруднень, вона багата на нові труднощі. Ворог наш не тільки бачить, але й відчуває по кешені ті удари, що їх робить йому чітка класова лінія нашої партії. Але він також почуває підтримку могутнього міжнароднього капіталу. Він також знає про наші труднощі. Все це за останній рік - два спричинилось і не могло не спричинитись до помітного загострення класової боротьби. Це виявляється в методах шкідництва брржуазної інтелігенції, хлібозаготовчих утрудненнях, в посиленні куркульської агітації і провокації, в убивствах сількорів та представників радвлади, підпалах, в посиленні релігійної діяльності, у протиставленні села місту, в дрібнобуржуазній ідеології в літературі, мистецтві, у сіянні національної ворожнечі і т. ін., коротше — на всіх ділянках класової боротьби. Чого ж добиваються наші класові вороги? Головна мета їх — повалити радянську владу, як диктатуру пролетаріату. Але вони не остільки дурні, щоб не розуміти, що такого гасла не підтримають навіть проміжні шари населення, бо середняцькі маси (не кажучи вже про бідноту) проти них. Звідси замаскована (і кінець - кінцем відкрита) боротьба проти наших заходів, проти індустріалізації, проти державних хлібозаготівель, проти колгоспів, проти податків, спроби використати сільради, кооперацію,

спекуляція на товаровому голоді, на нашій політиці цін і т. ін., і т. ін. Класовий ворог знаходить собі підтримку в нашому апараті в особі тих бюрократів і чиновників, які примазались. Класовий ворог заподіює хитання серед безробітних, серед низькооплачуваних груп робітників — помагають йому в цьому наші господарчі утруднення, хиби нашого апарату, несвідоме й свідоме перекручення політики партії то-що. Отож через багато проміжних шляхів і каналів ці вагання і сприймають найнесталіші, що мають тенденцію до розкладу, члени нашої партії. Ось звідки конкретно йде правий ухил. В цих умовах окремі члени нашої партії починають переоцінювати труднощі, боятися класової боротьби, що загострилася, звідси виникають теорії невпинних поступок, цим бажають ревізувати постанови XV з'їзду ВКП про рішучий наступ на куркуля, на непмана.— „Як можна тверезіше й точніше протиставити облік фактичних класових сил і незаперечливі факти нидінню і паніці філістерів од реформізму і філістерів од революціонаризму — таке завдання марксистів“ (Ленін, том XVIII, ч. I, стор. 353).— Ось на що орієнтувалися наступні після XV з'їзду пленуми ЦК ВКП і зокрема листопадовий, що дали партії ясну класову орієнтацію у чергових завданнях, і особливо що до питання боротьби на два фронти. Але пленум ще підкреслює ту обставину, що в теперішніх умовах головна небезпека — права. В чому справа? Чому головною небезпекою в нашій ВКП перестала бути „ліва“, цеб-то троцькістська, помінявшись місцями з відкрито правою? Що змінилося останніми місяцями — за рік, змушуючи партію зосередити тепер більший ідеологічний вогонь на правій небезпеці і на примиренницькому ставленні до неї. Ми випередили довоєнний рівень, будуємо нове, починаємо вже реально підводити нову базу під промисловість і сільське господарство (електрифікація, висока техніка, індустріялізація). На основі досягнутих успіхів посилили наступ. Ворог це відчув — більше оскаженів, намагається перейти в контр-наступ. Водночас наше становище і господарче, і міжнародне, стає де-далі напруженішим. Небезпеки і труднощі справді великі. Тому-то праві й кричать: поміркованіше і спокійніше, менший крок, тихіший темп, згорнути наступ. Партія на це відповідає: „Витриманости у нас досить, але поміркованіше і тихше не можна; вся міжнародня і внутрішня обстановка диктують обов'язково досягнутий, і можливо швидший темп. Труднощі очевидні, але їх можна перебороти, бо ми не зариваємось і даємо (як уже дали) по руках „лівим“, які хочуть нас спровокувати на темпі. Але дамо по руках і тим, що „тягнуть нас за поли“ та хоче ради ліберальної поміркованости робити „тихше“, коли можна і потрібно робити напруженіше і швидше.

До чого ведуть вимоги правих? В ліпшому разі до того, щоб не використати всі можливості наступу, щоб засмітити чітку класову політику на селі, щоб забути вирішальне значіння важкої індустрії та галузей засобів виробництва для побудови соціалізму в справі економічної незалежності від капіталістів, в справі обороноздатности СРСР

та до інших відходів од основ ленінізму. Кому це, кажучи об'єктивно, на руку, як не дрібнобуржуазній стихії?!

Крім того, правий ухил в самій ВКП не можна зрозуміти досить повно поза зв'язком з правим ухилом в інших секціях Комінтерну, не зважаючи на брак між ними організаційного зв'язку. Тому, що постановою VI конгресу Комінтерну „вогонь праворуч“ стосується і до ВКП. Тому, що класовий ворог СРСР має підтримку міжнародного капіталу. А стабілізація капіталізму (бодай часткова), сприяє ще певній моці соціал-демократії. А меншовицька ідеологія натискує на пролетаріят, на його партію. Все це робить уклоністів із самого початку формування їх деякою мірою схожими і корисними для меншовизму (Див. з цього приводу передову „Правди“ за 4/XII — 28 р.). „Чи треба говорити, що економічна програма, що її висуває права опозиція, по суті справи є тепер прогресивнішою, ніж тактика офіційної партії, і більше відповідає інтересам країни та продуктивних сил“... так пише „Социалистический Вестник“ в № 20, із його погляду це більш, ніж зрозуміло й натурально. Правий ухил прикривається інтересами спілки з селянством (на ділі з куркулем), в той час, коли з платформи „лівих“ просто випирає прагнення порушити цю спілку — „вищий принцип диктатури пролетаріату“. Це, між іншим, один з відмінних моментів правих од „лівих“ (по суті теж правих), що утруднює боротьбу з правими. Що до цього праві можуть найти собі підтримку серед тієї частини сільської партійної організації, господарства яких вирости на міцно середняцькі, як і серед тієї частини робітників, які й господарчо, й ідеологічно зв'язані з дрібнобуржуазними шарами села. Треба також мати на увазі, що „робітнича аристократія, верхівка робітничої класи, найзабезпеченіша частина пролетаріату з її прагненням до компромісів з буржуазією, з її переважним настроєм пристосуватися до сильних світу, з її настроєм „вийти в люди“, що цей шар являє найсприятливіший ґрунт для одвертих реформістів і опортуністів“ (Сталін. Доповідь VII пленумові ВККІ 7/XII — 26 р. Див. збірник „Сталин об оппозиции“. Ось орієнтуючись на що партія визнає правий ухил для даного періоду небезпечнішим, ніж „лівий“. Звідси не можна робити висновку, що ліву небезпеку знято з театру боротьби. Навпаки, Обидві вони небезпечні, шкідливі, дрібнобуржуазні. Але ленінізм ніколи не ставить між ними знаку рівності для всіх епох,— різні обставини, різні умови віддають „лівому“ чи правому ухилові „честь“ більшого чи меншого вогню. Бо кожний своєрідний поворот історії спричинюється до деяких змін у формі дрібнобуржуазних вагань, що завжди посідають місце поруч пролетаріату, завжди проходять тією чи цією мірою в маси пролетаріату.

Висновок: Отже, кажучи про соціальні коріння ухилів, бачимо таку схему. Ухили в самій ВКП проти генеральної лінії її ЦК завше були й залишаються ухилами дрібнобуржуазними, вони є наслідком натиску на пролетаріят та його партію дрібнобуржуазної стихії і буржуазної обставини. *Виникнення ухилів завжди зв'язане з труднощами*

нашого розвитку. Живне середовище для ухилів являють: серед пролетаріату найнесталіші його кадри; в партії— частина виходнів з інших партій, члени партії, які обюрократились, розклались та підпадають під вплив класового ворога. Зміст ухилів і „лівих“, і правих однаковий— дрібнобуржуазний; різні лише форми прояву їх. „Ліві“ ухили не кращі від правих, і навпаки. Залежно від обставин, той чи цей з них являє собою більшу небезпеку для партії. Але боротьба з головною небезпекою не нищить, а має в собі боротьбу з другим ухилом, цеб-то боротьбу на два фронти. Аналізуючи ухили, треба взяти до уваги ставлення до них клас і навіть окремих прошарків в головних класах, але при цьому не можна протиставити жодною мірою соціального коріння (змісту) „лівого“ ухилу правому. Бо, повторюємо: зміст один, різні лише форми прояву.

(Кінець буде)

Е. Бранд

Десять років Польської держави¹⁾

Десять років тому на чолі польської держави став Йосип Пілсудський. Сьогодні диктатором Польщі є той самий Пілсудський, хоч і посідає формально тільки пост воєнного міністра.

Десять років тому польська держава, буквально з першого дня свого існування, розпочала війну проти українських народніх мас, які борються за свою незалежність. Слідом за цим стався напад на литовсько-білоруську республіку, захоплення Вільни та війна проти РСФРР. Сьогодні все політичне життя польської держави стоїть під знаком підготовки нового нападу на СРСР. Головна зовнішньо-політична мета польського імперіялізму,— це зруйнувати *єдиний СРСР, знищити незалежність України*, створити Україну буржуазну та упідлеглену Польщі.

Протягом десяти років — ніби зовнішньо нічого не змінилось: всередині був і є Пілсудський; поза — була і є боротьба проти Радянських Республік та проти незалежності народніх мас України, як стрижень зовнішньої політики.

Але суттю змінилося дуже й дуже багато, і за схожістю вихідної і кінцевої точки десятилітнього розвитку Польщі приховано як-найбільші переміни у співвідношенні клас та в їхніх прагненнях.

Ми не збираємось писати історію десятиліття; ми постараємось змалювати тільки головні зміни, що сталися за десять років у співвідношенні клас у Польщі і в характері польської зовнішньої експансії, особливо що до України. Отже, ми співставимо внутрішній зміст Польщі і Пілсудського у 1918 році із змістом Польщі і Пілсудського в 1928 році.

I

Коли в листопаді 1918 року прийшли в Польщу вісті з Берліну та Відня про революцію, армії окупантів негайно розклались. Німецький генерал-губернатор Беселер утік з Варшави, німецькі салдати дозволяли гімназістам роззброювати себе на вулицях.

---

¹⁾ Вміщаючи статтю т. Бранда (видатного робітника КПІ), Редакція гадає в дальших числах журналу вернутись до порушених у статті спірних та подекуди хибних питань.— Р е д.

В цей момент у Польщі не було ніякої влади. Але вона швидко виникла по містах в найрізноманітніших формах і з різним змістом. В самому тільки Домбровському камінновугільному басейні, де промисловість підчас війни працювала на німців і пролетаріят через це не був розпорошений, — виникли Ради Робітничих Депутатів із зародками червоної гвардії і стали фактичною владою, хоч і не взяли на себе *всіх* функцій державної влади. В Люблині виник „соціалістичний“ уряд Дашинського, з участю селянських діячів; в Кракові міжпартійна, так звана, „ліквідаційна комісія“ і т. ін. До Варшави повернувся з німецького полону Пілсудський, якого з ентузіазмом вітали маси дрібної буржуазії; бажаніший для буржуазії, ніж Дашинський, він бере на себе верховну владу та організацію центрального уряду, йому кориться все буржуазне суспільство, всі місцеві „уряди“. Виникає „робітничо-селянський уряд Морачевського, — члена ППС і офіцера „легіонів“. Пілсудський з часом оповів, як утворювалось цей уряд: „Я викликав до себе майора Морачевського і наказав йому „стати смирно“ („на бачність“); я йому наказав взяти на себе організацію робітничо-селянського уряду.

Цинізм Пілсудського прикрив „демократам“; нам він не викриває ніякої таємниці; ми й так чудово знаємо, що всі ці дрібно-буржуазні „робітничі“ й селянські“ уряди є ширми для буржуазії, є зброя панувати буржуазії. Але нам важно зрозуміти, з одного боку, чому в 1918 році не утворено в Польщі справжнього „робітничо-селянського“ уряду, і з другого боку, — чому польська буржуазія не могла взяти влади безпосередньо, та була змушена користуватись із соціалістичної і „робітничо-селянської“ вивіски.

Найперше нагадаємо, що Польща у листопаді 1918 року складалася з 10 губернь колишнього „Царства Польського“ (без більшої частини Сувалкської губернії, населеної литовцями та ще окупованої від німців), і з Західньої Галичини. У Познанській провінції повстання проти німців вибухло тільки наприкінці грудня 1918 року. Померанія була приєднана на основі Версальського договору — майже потому, Східня Галичина була завойована на весні 1919 року, решта Західньої України та Білоруси протягом війни 1919—20 року, нарешті, Верхній Шлезьк одійшов до Польщі в половині 1922 року. Огже, площа Польщі в межах 1918 року становила близько 164.000 квадр. кілом. проти 388 тис. квадр. кілом. в теперішній час, і населення близько 12 мільйонів проти 30,2 міл. на 1 січня 1928 року (27 мільйонів за переписом 1921 року).

Ось ця територія була низку років ареною світової війни; тут в 1914—15 році відбувались найжорстокіші битви; тут три роки підряд хазяйнували німці й австрійці, і німецький воєнний державний „соціалізм“ висмоктав з господарства і населення все, що було можна.

Промисловість колишнього Царства Польського за незначним винятком досі не працювала, і була значною мірою зруйнована в наслідок евакуації частини фабрик до Росії в 1915 році (з Варшавської

округи), та систематично пограбування інших — німцями, особливо в Лодзі. Але навіть ті фабрики й заводи, що збереглись, не працювали за цілковитим браком сировини й палива. Працювали тільки вугільні копальні, та й то на німців. Промислова буржуазія втратила на час свою роль організатора виробничого процесу; вона була розпорошена, частково зруйнована, її політична вага значно підупала.

З буржуазних клас ліпше за все організовані були поміщики, які економічно зазнали менш лиха за час війни, але піднесення селянського руху, революційні віяння аграрного перевороту, що допливали із Сходу, тимчасово змушували їх не виступати на авансцену.

Загальне революційне зрушення, що було відбитком революції в Росії і в Німеччині, змушувало всю буржуазію шукати порятунку в чистій „демократії“; в Польщі, як і в Німеччині, Австрії та інших демократичні і „соціалістичні“ дрібнобуржуазні партії та уряди мусили бути рятувати соціалістичне панування буржуазії, відтягати на час народні маси, за допомогою демократичних і соціальних реформ та обіцянок реформ, од революційного захоплення влади.

Поруч цих загальних для всієї середньої Європи причин, що змушують буржуазію на деякий час обмежитись не безпосередньою, а тільки побічною владою, в Польщі діяли особливі причини — це був глибокий *розкол буржуазії підчас війни на дві зовнішньо-політичні угруповання — антантофільське і німецькофільське*. Цей розкол був одним з виявів того факту, що польська держава виникла, як сума частин, звязаних економічними інтересами з трьома різними імперіалістичними державами; ці частини мали злити поволі в одно господарче ціле протягом низки років. В 1918 році буржуазія трьох частин Польщі ще не конституювалась, як єдина класа. Польщу *ще не об'єднувало господарство, що являло руїну; а носієм об'єднувальної національної ідеї була дрібна буржуазія*, символом об'єднання були дрібнобуржуазні герої — Пілсудський і навіть висунутий од буржуазно-поміщицької НДетії Падеревський. Виходить, і по лінії державного будівництва *дрібна буржуазія постачала великій буржуазії провідників її справжніх інтересів*.

Якщо господарча розруха ослабила буржуазію, то вона то більше ослабила велико-промисловий пролетаріят. Величезне число промислових робітників і залізничників на початку світової війни евакуювалося в Росію, Україну, Сибір, працювало на заводах Петрограду, Москви, Катеринославу. Тих, хто залишився в країні, скрута примушувала шукати заробітку в Німеччині, або йти на село. Хто не йшов добровільно, того німці висилали до Німеччини примусово, влаштуваючи форменні облави на людей по робітничих кварталах. Те, що залишилось у промислового пролетаріяту в Польщі, крім Домбровських гірчиків і Варшавських муніципальних робітників, було із справжніх павперів, які животіли од продажу старих речей, або з контрабандного продажу борошна.

Тільки по утворенні польської держави до Польщі линув подвійний потік реемігрантів і з Сходу і з Заходу. Повертались напівжебраки,

голодні, тифозні, обірвані, вошиві, що витерпіли неймовірні пригоди, по довгих місяцях блукання із Сибіру, Вестфалії, Кавказу, Баварії. Повертали селяни, робітники, дрібні буржуа з розвалених армій, з полону, концентраційних таборів, примусових робіт і всі прямували на батьківщину, воскресли з мертвих „незалежну Польщу“, сподіваючись од неї після мук війни притулку, волі, ситого життя та добробуту. Ця величезна хвиля, по суті декласована, поповнила лави дрібної буржуазії. В 1918 році Польщі своєю соціальною структурою була більш дрібнобуржуазною країною, ніж коли-будь.

Але ідеї дрібної буржуазії були панівними і в Польщі 1918 р. Це була, передовсім, ідея *націоналістична*, ідея відтворення незалежної Польщі в її історичних межах. Цю ідею живило національне пригнічення польських народніх мас протягом більше, як 100 років, її, особливо, живили злигодні воєнних років, що їх зазнав нарід од імперіялістів та окупантів, в армії, в полоні, в еміграції і на примусових роботах. Національне почуття набирало форми націоналістичного чаду і шовіністичного обурення проти всіх неполяків.

Націоналістичну ідею живила вся романтична повстанська традиція, вся література.

Ці вражені національні почуття, ці традиції буржуазія використала для захватницької війни проти „гайдамаків“ і „москалів“, на боротьбу проти пролетарської революції.

Ми назвали націоналізм ідеєю дрібної буржуазії. Звичайно, націоналізм — звичайна зброя великої буржуазії, і в цьому розумінні не є специфічно дрібнобуржуазною ідеєю. Але буржуазія у всіх трьох частинах Польщі до війни була остільки звязана загальними інтересами з Росією, Німеччиною й Австрією, що ніде не ставила собі програми незалежності Польщі. Буржуазія використовувала націоналізм, проте спрямовувала його проти українців чи євреїв, але не на боротьбу за незалежність. Підчас світової війни різні частини буржуазії виступали з урізаними гаслами з національного питання. Націоналістичну ідею в її романтичній всеосяжній формі репрезентувала раніше від інших саме дрібна буржуазія. Тільки по утворенні польської держави, буржуазія надолужила пропущене, вступивши на шлях імперіялістичного розвитку.

Втіленням народньої боротьби за незалежність, романтизм, повстанство та, одночасно, захватницького польського імперіялізму був колишній „соціяліст“ і старий конспіратор, організатор бойових дружин в 1905 році і проводир легіонів, які билися на боці німецького імперіялізму, кумир дрібної буржуазії й австрійський генерал — *Йосип Пілсудський*.

Друга головна ідея дрібної буржуазії — ідея *демократична*.

Її також живили різні джерела. Народні маси, які перенесли часи облоги, розстріли й реквізиції, примусові роботи та цілковиту безправність трьох імперіялістичних деспотій, просто вимагали свободи, мислили собі Польщу, як Польщу вільну, демократичну.

Антанта в боротьбі проти Німеччини виставляла себе, як захисниця демократії проти кайзера. Особливо великої слави що до цього зажив собі президент Вільсон, — голова „демократичної“ Америки. Вільсон, переможець ненависних німців, став кумиром дрібної буржуазії поруч з Пілсудським. Демократична фраза стала особною формою агітації за Антанту, цеб-то за спілку з американським імперіялізмом, що один тільки міг постачити голодну Польщу хлібом, жирами, тканинами та військовими припасами.

Нарешті, демократія — це був щит проти більшовизму. Робітники й селяни, які поверталися з Росії, приносили з собою різні настрої — одні відхаснулися від злигоднів і труднощів революції; від голоду й тифу громадянської війни, але інші, навпаки, несли в маси чутку про великий переворот, про землю, забрану в поміщиків, про ради, про владу робітників. Революційний рух у Польщі більшав: підвелись на боротьбу сільсько-господарчі робітники, влаштовуючи величезні страйки та утворюючи наймитські комітети по маєтках. В Люблинській губернії наймити прогнали поміщиків з кількох повітів; проти них було відряджено збройну силу. Воєнною силою придушував „робітничо-селянський“ уряд Домбровську червону гвардію. У Варшавській Раді Робітничих Депутатів комуністи мали майже половину делегатів.

Буржуазія не могла протиставляти цій революційній хвилі, керованій компартією, саме тільки голе насильство; вона мусила була протиставити їй демократичну обману, що її втілювали дрібнобуржуазні партії та проводирі, „дідусь“ Пілсудський, колишній соціаліст, ППС з Дашинським і Морачевським на чолі, селянські партії „Пяст“ і „Визволення“. Серед робітників роля бар'єру проти більшовизму припала на долю ППС.

Уряд Морачевського обіцяв перевести широку програму соціального страхування, санкціонував заведений явочним порядком 8-годинний робочий день, навіть організував „народню міліцію“. Він обіцяв „завести“ соціалізм демократичним способом. ППС вела за собою більше за половину робітників, граючи переважно на неживитому націоналізмі та цькуючи комуністів, яко агентів москалів. Але не боротьбою комуністів з ППС розв'язувалось долю революції в Польщі в 1918 році. Цю долю розв'язувало *селянство*.

В 1918 році польський селянин головної частини Польщі, колишнього Царства Польського (інакше „Конгресувки“), — проснувся до політичного життя. Він почав вимагати землі і волі. В політично розвинутому селянстві Західньої Галичини рух одразу набрав бурхливих форм, в наслідок чого селяни подекуди захоплювали владу.

До цього селянина не зуміли, і навіть не пробували підійти комуністи, представники міських робітників. Мільйонові маси дрібних селян і напівпролетарів, які вимагали землі, залишились без пролетарського керівництва. Тут навіть не було боротьби за селянство між буржуазією і пролетаріатом. Керівництво селянським рухом без всякої боротьби опинилося в руках буржуазних інтелігентів і куркулів, які

висунули перед селянами програму установчого сойму, що переведе земельну реформу і дасть землю. „Демократія“ перемогла серед селянства. Селянство дало буржуазії ту армію, яка дозволила їй швидко ліквідувати революційні спроби в містах і почати здійснювати програму створення великодержавної Польщі.

Таким чином всі революційні пориви, всі прагнення народніх мас використали їхні класові вороги. Прагнення до національної незалежності буржуазія використала, щоб створити польську імперіалістичну державу. Робітникам і бідним селянам ця держава дала польського жандаря, польського шпика і тюремника, польського прокурора та суддю, який, проте, судить їх за законами всіх трьох загинулих імперій. Вона дала їм також польського збирача податків, що вибиває ці податки у польських злотих замість руських карбованців, німецьких марок і австрійських крон.

Частина дрібної буржуазії заробила на незалежності — вона дістала десятки й сотні тисяч постів в армії та адміністрації. Її верхи за послуги, зроблені буржуазії у важкий момент, „удостоїлись“ перейти в її лави. Пілсудський якось сам сказав про себе: „Я зробив казкову кар'єру“. Таку ж саму кар'єру зробили інтелігенти з його табору, перетворившись на генералів, міністрів, послів.

Малоземельні селяни, що прагнули землі, були обдурені; земельну реформу з меча, що загрожує знищенням класи поміщиків, перетворено на зброю шантажу, що за допомогою його окремі артїлі скорумпованих селянок, які засідають у соймі, яко народні представники, добивались хабарів, концесій, на парцелювання окремих маєтків та субсидій для своїх партійних „банків“.

Волі народні маси не добились. Буржуазна демократія в Польщі з першого моменту була дірява, як сито і оманніша, ніж де-будь. Народне представництво незабаром стало посміховиськом, і теперішній фашистський диктатор Пілсудський розраховує на поширення своєї популярности, коли починає лаяти сойм базарною лайкою та порівнює його з домом розпусти.

Але як пояснити той факт, що буржуазії пощастило так блискуче перевести свою програму? Чому прагнення народніх мас до незалежності, до волі, прагнення робітників до соціалізму, селян — до землі не спричинились до перемоги соціалістичної революції. Чому в листопаді 1918 року, коли в Польщі не було ніякої організованої державної влади — владу організував не пролетаріят, а буржуазія за допомогою дрібної буржуазії.

Ми сказали вже вище про головні причини *об'єктивного* порядку: розпорошеність та чисельну квоість промислового пролетаріату, націоналістичний чад, що сприяв упідлеглити робітників впливові буржуазії, демократичні ілюзії політично недосвідчених мас, особливо селянських. Тут треба б додати те, що все - таки у буржуазії був зародок озброєної сили, у вигляді решток од польських легіонів і зародок адміністрації у вигляді кількох урядництв, поліції, різних громадських комітетів в справі постачання міст і т. ін.

Але нам треба загострити увагу на іншу сторону питання. Одною з причин поразки пролетаріату була *недостиглість компартії*. Компартія Польщі, утворена наприкінці 1918 року у спосіб злиття двох революційних марксистських організацій — СД Польщі і ППС - Лівіці— була революційною пролетарською партією, але ще не була партією *більшовицькою*. Вона вміла вести пролетаріат в бій проти буржуазії; польські комуністи вміли самовіддано йти на смерть за робітничу справу, за ідею рад, але партія не розуміла, і не зуміла вказати пролетаріатові його історичного завдання *гегемону* селянських мас і всіх трудящих у боротьбі за хліб, за волю, за землю. Пролетаріат не став на чолі всього трудящого народу — він залишився ізвольованим.

В боротьбі за національне визволення компартія не зуміла протиставити оманним гаслам буржуазії своїх більшовицьких гасел. Партія тільки в травні 1919 року після внутрішньої боротьби висунула гасло Польської Радянської Республіки — перше ми агітували за владу рад— „взагалі“.

Комуністи, які сами тільки боролись проти *всіх* окупантів і боронили справжні інтереси народніх мас; комуністи, які боролись проти *всіх* імперіялістів, добровільно дозволяли забирати у себе цей капітал. А партії, які лакействували перед імперіялістами, постачали їм польське гарматне м'ясо, — партії як ППС, які довгий час відігравали ролю розвідки та агентури при австрійському штабі і німецькому генерал-губернаторстві, — тепер могли безкарно виступати в ролі борців за незалежність. Карою за нігілізм в національному питанні, що його виявила компартія, були перемоги Пілсудського й ППС в народніх масах і в робітничій класі зокрема.

Що до селянського руху, то не можна навіть говорити про „помилки“ компартії Польщі. Ми просто не помічали селянства.

У програмовій декларації, що її ухвалив об'єднувальний з'їзд КПП, слова „селянство“ не подибується. „Вся влада має перейти — сказано в декларації — до рук пролетаріату міста й села, організованого в Ради *Робітничих* Депутатів. У важкій боротьбі за остаточну перемогу польський пролетаріат покладатиметься на соціальну революцію в інших країнах“. Немає ані слова про Ради Селянських Депутатів, ні слова про спілку пролетаріату з селянством.

Ми не обговорюємо питання, чи були тоді шанси у компартії звернути великий селянський рух за землю з демократичного шляху і звязати його з революційним рухом міських та сільсько-господарчих робітників проти буржуазії й поміщиків. Ми констатуємо, що такої спроби не було зроблено.

Тільки через 4^{1/2} роки КПП до кінця зрозуміла свої помилки і перейшла в теорії і у практиці на ленінські позиції що до аграрного питання. Тільки відтоді починає зростати її вплив на селі.

Отже наприкінці 1918 року у Польщі ми мали економічно ослаблену, політично розколоту буржуазію, нездатну до безпосереднього здійснення державної влади. Розпорошений малочисельний пролетаріат,

революційний, але який ще не усвідомив своїх історичних завдань що до інших шарів трудящих; селянство, ще не диференційоване політично, сповнене демократичних ілюзій, яке сподівається дістати землю мирним способом. Ми мали розцвіт дрібнобуржуазної ідеології і дрібнобуржуазного проводиря Пілсудського, який рятує панування буржуазії.

II

З першого дня свого існування Польща опинилась у війні з українцями.

У Львові 2-го листопада українські націоналісти проголосили так звану „Західньо-Українську Народню Республіку“ й утворили уряд Петрушевича. Через декілька днів польські загони взяли Львів, але їх оточили українські загони. І одні й другі були із салдатів колишньої австрійської армії. Польський центральний уряд відрядив усі наявні озброєні сили на „захист Львова“, а по суті на завойовання Східньої Галичини. Почались затяжні бої, що тільки через кілька місяців закінчились цілковитим розгромом війська Української Республіки та переходом решток їх на Раянську Україну. Вирішальну роль відіграли на польській стороні дивізії армії генерала Галера, створеній у Франції із польських воєнно-полонених та з добровольців з Америки, одягнутої, вивченої і відрядженої за рахунок і за допомогою французького уряду. Ця армія, що її організувала Антанта, вже вирішила завойовання Східньої Галичини Польщею.

Якщо у внутрішній політиці уряд Морачевського (листопад 1918 р.— кінець січня 1919 року), намагався приховати захист інтересів капіталізму за допомогою демократичних реформ і обіцянок, що він робив, то у зовнішній політиці брутально випирались назовні найнеприкращіші буржуазні й поміщицькі інтереси. Війна за Східню Галичину— це була війна польського поміщика за свої маєтки проти українського селянства, це було історичне повторення боїв, що їх оспівував Сенкевич, польської шляхти проти козацького „бунту“ Хмельницького. Це була також війна за нафту, за ліс, за господарчу територію польському капіталові. Все це приховувалось під гаслами „захисту польського Львова“.

Перемогу польському капіталові забезпечила не тільки матеріальна перевага, не тільки допомога Антанти. Уряд Західньо-Української Народньої Республіки ганебно збанкрутував та довів своє небажання і нездагність справді боронити інтереси народніх мас України. Він виявив свою буржуазну суть, не насмілившись зазіхнути на власність польських поміщиків, не насмілившись орієнтуватись на селянську революцію. Тільки захоплення землі селянами і захист цієї землі могли б дати українській армії справжню силу опору й зарядити її ентузіазмом. Українських дрібних буржуа не вистачило на це. Вони безславно зійшли з кону.

Тільки у спілці з Жовтневою революцією пролетаріату українські народні маси могли обстояти УСРР і на ділі обстояти свою незалежність. Уряд Петрушевича замість цієї спілки шукав допомоги та захисту у буржуазії Антанти. Антанта відповіла відрядженням до Польщі армії Галера, і пізніше постановою про приєднання Східньої Галичини до Польщі (1923 рік).

Війна буржуазної Польщі проти українського народу не кінчилася загибеллю Західньо-Української Республіки. Ми знаємо, що в 1920 р., Пілсудський, підписавши „союз з Петлюрою“, пішов на Київ під гаслом „визволення України з московського ярма“, а на ділі з метою створити буржуазну Україну, упідлеглену Польщі.

Цей похід 1920 року заслуговує на ґрунтовне вивчення, щоб усвідомити собі розвиток міжкласових взаємин у Польщі за минулі 10 років та розшифрувати зміст цієї боротьби, що її провадили проти Пілсудського ендеки. Ми вкажемо тут тільки на деякі можливі моменти.

В січні 1920 року Антанта зняла блокаду СРСР і тимчасово залишила ідею озброєної інтервенції. Пілсудський розпочав похід 1920 р., всупереч пораді Фоша і французького генштабу, який мав потребу в польській армії, щоб натиснути на Німеччину. Цей похід був самостійною витівкою Польщі. Тільки тоді, коли Пілсудський зазнав поразки, і Червона армія пішла на Варшаву, Антанта кинулася рятувати Польщу, Франція визнала Врангеля, у Варшаву були вислані гармати, аероплани, генштабісти і т. ін.

Пілсудський, проте, так і ставив питання перед соймом у лютому: Антанта відмовилась встановити „порядок“ на Сході, це завдання мусить взяти на себе Польща“. Польща мусить гарантувати волю всім народам — од Гельсінгфорсу до Тифлісу“, — ось які високі завдання ставив себе п. Пілсудський. Хороша була ця „воля“, що її несли на Україну польські поміщики!

Другий момент. В самій Польщі ця програма натрапляла на опір значної частини буржуазії, а саме в шарах, що їх репрезентують „ендеки“, народово-демократична партія. Ендеки були за війну з радянською Росією, саме як з радянською, більшовицькою Росією, але їм чути не хотіли про „українську національність“, саме існування якої вони навіть заперечували, і чути не хотіли про будь-яку федерацію з Україною. Ця партія орієнтувалась на майбутню буржуазну „єдину й неділиму“ Росію. Вона обстоювала „помірквані“ анексії на Сході, цілковитий державний централізм. Вона була за війну з радянською Росією, але тільки спільно з Антантою, а не за самостійну польську війну, що її ендеки розцінювали, як „авантуру“.

Чи був похід Пілсудського в 1920 році воєнною авантюрою, що не мала в самій Польщі тривкої класової бази, авантюрою воєнної зграї з Пілсудським на чолі, в кращому разі дрібнобуржуазною витівкою?

В нашій партійній пресі висловлювались у свій час саме так. Ми, звичайно, чудово розуміли і вказували, що всі поміщики східніх

країн і взагалі великі поміщики стоять горою за дальше провадження війни, за захоплення Білоруси й України під першим - ліпшим знаком, аби повернути собі втрачені латифундії. Ми вказували, що захоплення на Сході мають метою врятувати поміщиків Польщі від земельної реформи й спрямувати зайвину селянського населення на колонізацію малозаселених „околиць“. Але не зважаючи на це, ми розцінювали київський похід, розпочатий *самостійно*, без санкції Антанти, як дрібнобуржуазний авантуризм.

Історія ніби *спочатку* потвердила цю оцінку. Не в тому справа, що похід кінчився розгромом польських армій на Україні і мало не цілковитим розгромом польської буржуазної держави. Адже й білі армії Колчака та Денікіна, що репрезентували інтереси справжньої буржуазії і були підтримувані від Антанти, розгромила Червона армія робітників і селян, але федеративний план Пілсудського та його київська витівка набули характеру дрібнобуржуазної авантури тому, що їхній надихач втрачав вплив у Польщі залежно від того, як міцнішав буржуазний лад, і що саме 1920 рік та східня політика Пілсудського були головним козирем ендеків в боротьбі проти нього.

З 1920 року по 1923 рік зоря Пілсудського котилася донизу. *Середні польські класи* його перемогли.

Одночасно з уряду були витиснуті дрібнобуржуазні партії, вірні Пілсудському (ППС, Визволення то - що), які виступали, яко представники великих мас робітників і селян.

В цей час наша партійна література звернула головну увагу на цю останню сторону явища, і розцінювала перемогу ендеків над Пілсудським, як усунування з боку буржуазії тієї дрібнобуржуазної ширми, що їй здавалася вже непотрібною на забезпечення політичного панування.

Історія останніх років особливо ясно показала, що явище було складніше, що суттю пілсудчини в цей час був зовсім не її дрібнобуржуазний хвіст, а її великобуржуазне ядро, що *вже склалось*, та її імперіялістична програма.

Навпаки, світова війна значно розхитала підвалини „народової демократії“, яко традиційної партії буржуазії. Вона де - далі перетворювалась на вужче представництво тільки *середніх* клас міського твердолобого та клерикального міщанства і середньої руки поміщиків.

Перемога ендеків в 1923 році була *тимчасовою перемогою обмеженості*, консерватизму польських *середніх* клас над польським *імперіялізмом*, що зароджувався, і що його виразником та проводирем був Пілсудський. Цей імперіялізм складалося на сучасній базі фінансового капіталізму, чужого національній обмеженості ендеків, що об'єднує польських, німецьких та єврейських буржуїв, що об'єднує велику промисловість із земельними магнатами. Дрібна буржуазія поставила йому тільки проводиря, кадри і захисну ідеологію.

Похід 1920 року був першою вихваткою цього справжнього імперіялізму, тільки в той час не достиглого.

III

В Польщі 1928 року панує фашизм. Він являє собою „терористичну диктатуру великого капіталу“ (програма Комінтерну). Демократичний „робітничо-селянський“ уряд Мрачевського одійшов до минулого, а сам Мрачевський займає пост міністра у фашистському уряді. Яка ж матеріальна і класова база польського фашизму?

Територія Польщі 1928 року (388 тис. кілом.) більша за територію Великобританії та Італії, і відступає в Європі місце величиною тільки Франції, Іспанії, Німеччині, Швеції.

Числом населення Польша (30,2 міл.) відступає місце тільки Німеччині, Великобританії, Франції та Італії.

Гірша справа з економікою. Польша досі не відбудувала свого господарства до довоєнного рівня, хоч і значно поступила останніми роками наперед що до цього.

Посівна площа становила в 1928 році 93,8% проти довоєнної. Польша 4-х головних хлібів (9.600 тис. гект.) — всього 92%.

Менш надійні порівняльні цифри збору хлібів та кількість худоби, бо до війни облік цих даних у більшій частині Польщі було поставлено вельми незадовільно. За цими даними збір головних хлібів в середньому за останнє п'ятиріччя досяг 97% довоєнного рівня, число коней побільшало на 22%, рогатої худоби на 3%, свиней на 23%.

У промисловому виробництві головні ділянки важкої індустрії значно відстають од довоєнного рівня.

	1913 р.	1927 р.	%
Вугілля в міл тонн	41	38	92,7
Нафта в тис. тонн	1070	723	67,5
Чавун „ „ „	1055	618	58,8
Мартен „ „ „	1619	1237	76,5
Прокат „ „ „	1223	924	75,5
Цинк „ „ „	182	150	82,4
Цемент „ „ „	829	831	100

Проте треба зазначити, що *машинобудівельна* промисловість розвинула низку тих галузей, що раніш їх не було в Польщі, і що особливо широко розвинуто воєнну промисловість. В цілому — число робітників в металообробній промисловості *більше* за довоєнне. Нові виробництва: паровозобудівництво, дизелебудівництво, аероплани, електричні мотори й генератори, танки, кулемети, зброя то-що.

В легкій промисловості перевищила довоєнний рівень бавовняна промисловість, паперова, сірникова, значно розвинуто цілу низку галузей хемічної промисловості (азотові сполуки, гумова, фарбова, жирова промисловість, фармацевтика, штучний шовк). Зате вовняна промисловість працює з навантаженням близько 50%. Виробіток цукру (500.000 тонн) на 12% менший від довоєнного, виробіток спирту в 4 рази менший за довоєнний.

Сума вкладів у банках і в ощадних касах дорівнює приблизно половині довоєнної.

Державний і місцевий бюджети перевищують ту суму, що її колишні властители Польщі викачували що-року з населення.

Реальна заробітна плата робітників на 20—30% менша за довоєнну.

Якщо порівняти загальне становище народніх мас до війни й тепер, то можна певно стверджувати, що рівень їхнього добробуту значно менший, ніж до війни, і що зокрема дуже посилено норму визиску робітника в місті й на селі. Якщо загальний національний прибуток не менший від довоєнного, то ще більше зменшено частку прибутку трудящих в цьому загальному прибуткові і дуже побільшено частку недоцільних видатків, особливо видатків на воєнщину та на утримання фашистського апарату класового насильства. Такі коротко матеріальні підсумки десятиріччя.

10 років тому буржуазія була економічно ослаблена, політично розколота. Тепер вона економічно організована, політично об'єднана у фашистському таборі з фашистським урядом на чолі.

До війни у промисловості Царства Польського переважало не акційне товариство, а персональне підприємство. Банки, здебільша, були інститутами короткотермінового кредиту, що не вкладають власних коштів у промисловість. Теперішній фінансовий капітал тільки починав проходити в Польщу, головню зовні, з Парижу та з Петербургу. Сучаснішою була структура капіталізму в Галичині та в колишніх пруських провінціях, але там, поза Шлезьком і нафтовим басейном, майже не було промисловости.

Після війни все це швидко змінилось. Вся промисловість і гуртова торгівля набрали акційної форми. Акції їх пішли на біржу і в портфелі банків. Банківський капітал почав зростатися з промисловим. Виникла фінансова олігархія, де поруч з родовитими польськими принцами і графами ми подибуємо єврейських банкірів та німецьких фабрикантів.

Семимильними кроками поступив наперед останніми роками процес картелювання і трестування промисловости. Майже всі важливі ділянки виробництва організовано в картелі (вугілля, залізо, цемент, скло, цукор, нафта, суперфосфат, папір і т. ін.).

Польський фінансовий капітал щільно переплетений із закордонним, особливо французьким та американським. Ось два характеристичні приклади: більше за половину виробітку цинку контролює трест Гарімана, 85% виробництва нафти контролює закордонний капітал, зокрема 43% всього виробництва зосереджено в руках французького концерну „Прем'єр“.

Поруч з картелями бачимо господарчі організації буржуазії — об'єднання промисловців по ділянках, спілки покупців, спілки банків, спілки аграріїв. Величезну ролю відіграє „центральна спілка промисловости, торгівлі й фінансів“, що її звичайно звать „Левіафан“. В них здійснюється єдність буржуазії всіх національностей, а не тільки єдність польської буржуазії, що її проповідують ендеки. Політичним виразни-

ком цієї об'єднаної й організованої буржуазії, магнатів вугілля і заліза та лодзинських фабрикантів, промисловців і поміщиків, поляків і євреїв, є фашистський уряд.

Пролетаріят 1928 року не схожий на пролетаріят 1918 року. Його сконцентрували великі маси навколо фабрик і заводів. Буржуазія, відбудувавши промисловість, знову організувала свого могильника. Робітник ледве животіє, він працює по 12 годин на день, заробляє на 20—30% менше за довоєнний час, раціоналізація вимотує з нього останні сили, — але він не декласований. 850 тисяч робітників ценової промисловости — ось головне ядро польської революційної армії.

Пролетаріят пройшов за ці десять років сувору школу і дістав міцне загартовання. Шлях польського пролетаріату в незалежній Польщі — це шлях величезних боїв, всезагальних страйків, розстрілів, кривавих демонстрацій, звірячих розправ. Польський жандар пильно додержує традиції свого істинно-руського вчителя.

Пролетаріят Галіції, В. Шлезьку і Познани, який не мав ніякої революційної традиції, тільки в незалежній Польщі почав вчитися революційної боротьби, підпільної організації, ознайомився з тюрмою. Це важка й довга наука, але початкові її шаблі тепер уже перейдено. Пролетаріят усіх трьох частин Польщі починає де-далі більше розмовляти із своїми ворогами *однією й тією самою політичною мовою*.

Національні ілюзії, порівняно з 1918 роком, пролетаріят значною мірою вижив, — про це свідчить цілковитий підупад „Народової Робітничої Партії, яка ще в 1922 році вела за собою *більшість* робітників Лодзи, — великий підупад впливу ППС у промислових центрах, значні успіхи КПП, яку цькується саме як антинаціональну, антидержавну партію.

У Верхньому Шлезьку розчаровання робітників у Польщі, за яку вони бились в 1919, 1920 і 1921 році із зброєю в руках, позначилось у значному збільшенні голосів, поданих за *німецькі* партії.

Але ще більше вижиті демократичні ілюзії. В Сойм, в демократію робітники не вірять. В Польщі ми подибуємо таке небувале явище, як подача сотень тисяч голосів за *анульовані* списки компартії.

Поруч з ослабленим реформізмом, що розпадається, на кін виступає, як новий грізний супротивник революції серед робітників — фашизм. *Фашизм* захоплює малосвідомі шари пролетаріату, а також робітників, які розчарувались у реформістських проводирях, але які не наважились ступити на революційний шлях. Він їх захоплює над класовою ідеологією, обіцянкою захисту перед експлоатацією, тонким підкупом, імперіялістичною великодержавною агітацією.

Але й реформізм і фашизм, разом узяті, не мають уже вирішального впливу на пролетаріят. Компартія стоїть на шляху до завойовання сталої більшості робітничої класи в Польщі.

Селянство 1928 року геть одійшло від ілюзії 1918 року. Велика хвиля надій спала. Суцільна маса селянства диференціювалась, розколалась. Гасло „селянської єдності“, — що надихало селян у перші

роки, — зблідло. Куркуль від залякування поміщика аграрною реформою перейшов до буденних угод з ним. Бідняк розчарувався у куркульському керівництві і шукає спілки з робітником, тягнеться до робітничого керівництва боротьбою. Серед середняків помітні хитання. Фашизм агітує високими цінами на сільсько-господарчі продукти, приманкою кредитів на меліорацію, на удобрення, захопотою кооперації, але душить податками, він відтворив необмежену владу поміщика в повіті, знищив надії на одержання землі. Кінець-кінцем верхні шари середняків ідуть до фашизму, головну масу втягується до боротьби з фашизмом.

Вперше в історії Польщі ми маємо на селі масову революційну організацію.

Компартія за десять років виросла на цілу голову. Вона не зрілася славетних революційних традицій партії, що її заснувала Роза Люксембург і Тишка, вона не розгубила загартованих кадрів революціонерів, вихованих в лавах СД Польщі і ППС - Лівіці в боротьбі з царатом, але вона зуміла відмовитись од тих пережитків, традицій II-го Інтернаціоналу та од тих неправильних поглядів, що заважали їй стати справжньою більшовицькою партією, і що так тяжко позначились підчас революційної кризи 1918—19 року. Вона сприйняла більшовизм, вона його втілює в життя.

КПП, не зважаючи на цілковиту нелегальність, є масова партія, непоривно звязана з робітничою класою. Ніякі репресії не змогли і не зможуть вирвати комуністів з робітничої обстанови, знищити її вплив. Це стало встановив 10-річний досвід.

До КПП ввійшла ціла низка груп, які відкололись од угодницьких партій: дві чергові „опозиції“ з ППС (1920—21 р), Комбунд (1922 р.), частина української СДП (1923 р.), уламки Поалей-Ціону і т. інше.

КПП зуміла піднести революційний прапор на селі і надолужити частину пропущеного в цій ділянці. Вона має керівничий вплив на масові революційні селянські організації. В низці суто-польських округ комуністичний вплив на селі набрав сталого і масового характеру (Люблін, Рава, Кельце, Міхов, Ржешов то-що). Ідею революційної спілки робітників і селян, ідею пролетарського керівництва селянським рухом значно поширено у Польщі, і її передові робітники твердо засвоїли.

КПП є партія пролетаріату всієї Польщі так поляків, як євреїв, німців, українців і білорусів. Вона однаково дорога робітникам Варшави і Львова, Катовиць і Білостоку. КПП виникла в 1918 році, як організація робітників колишнього Царства Польського. Сьогодні її поширено на цілу Польщу. До неї входять КП Західньої України і КП Західньої Білоруси. Але не в цьому є вирішальний крок наперед, бо КПП всім своїм минулим з першого дня була наскрізь просякнута інтернаціоналізмом. *КПП поступила наперед у свому розвитку, засвоївши ленінську науку в національному питанні.*

КПП зрозуміла величезне революційне значіння визвольного руху пригнічених народів, усвідомила авангардові польського пролетаріату його завдання що до пригнічених від польської буржуазії народів. КПП стала останніми роками справжнім гегемоном національного руху народніх мас України та Білоруси. Вона має керовничий вплив на масові революційні організації українського та білоруського трудового народу.

Такі побіжно зміни в силі і свідомості клас за 10 років.

Заможні класи з'єднані навколо фашистської диктатури. Цій диктатурі протиставляється з'єднаний антифашистський табір пролетаріату, що веде революційне селянство і маси пригнічених національностей. Дрібнобуржуазна середина розкладається, зокрема гние ППС. Загартована, зміцніла та ідеологічно виросла компартія протистоїть терористичній диктатурі фашизму.

IV

Польща готується до нападу на СРСР, до повторення київського походу 1920 року. Чи діє Польща виключно як зброя англійського імперіялізму, чи ми маємо тут також справу з прагненням польського імперіялізму до експансії? Чи можна взагалі говорити про польський імперіялізм в тому точному значінні, як вживає цього терміну Ленін?

Ми відповідаємо на це питання позитивно.

З п'яти головних рис, що їх вказав Ленін, як характеристичні для імперіялізму, ми констатуємо в Польщі наявність чотирьох, хоч і не цілком розвинутих, а саме: *концентрацію капіталу*, що спричинюється до *монополії*, зростання всіх відмін капіталу в єдиний *фінансовий капітал*, участь у *міжнародних об'єднаннях*, що поділяють між собою світовий ринок (боротьба за квоту у сталевому картелі, боротьба за квоту вивозу вугілля, участь у міжнародньому трубному та цинковому картелі і т. ін.), *оволодіння колоніями* (внутрішні колонії; характеристичний для імперіялізму поділ на командні й упідлеглені нації).

Не достає Польщі *експорту капіталу*. В польському імперіялізмі є риси схожості з імперіялізмом колишньої царської імперії та Австро-Угорщини, а саме: значні рештки феодалізму, що переплітаються з теперішнім капіталізмом та збільшують зовнішню агресивність, внутрішні колонії й загострене національне питання, відносна економічна кваліть, брак експорту капіталу, залежність од дужчих імперіялістичних держав (Росія від Франції, Австрія від Німеччини).

Заперечувати наявність польського імперіялізму через брак однієї з головних рис ленінської схеми — експорту капіталу — було б великою помилкою, що викриває непорозуміння ленінської теорії імперіялізму. Ленін дав не тільки загальну схему імперіялізму, але дав його *діалектичну теорію*. Пристосовання цієї теорії до Польщі показує, що в Польщі *складається*, і вже почасти склався теперішній імперіялізм.

Експансію цього імперіялізму, натурально, скеровано на Схід, що однак, не визначає того, що немає суперечностей та неладу з Німеччиною (коридор, Верхній Шлезьк). Подібно до того, як австро-угорська промисловість не могла шукати зовнішнього виходу у високо розвинуту Швейцарію чи Німеччину, а шукала його на Балканах, так і польська промисловість вважає розміщені на Схід од Польщі українські та білоруські країни натуральним ринком для своєї експансії. Справа, проте, не може йти про суто економічне завойовання, бо по східній кордон Польщі міститься не беззахисний Китай, не відкритий ринок для економічного змагання, а СРСР, озброєний монополією зовнішньої торгівлі. І тому - то прагнення польської промисловости до експансії на схід стає одним з чинників підготовки до війни проти СРСР. Польща входить до єдиного фронту держав, які хочуть силою пробити собі дорогу на радянський ринок.

Проте ця мета сама по собі не задовольняє польського капіталізму, що мало здатний витримувати вільну конкуренцію з передовими капіталістичними державами. Для імперіялізму взагалі характерично не економічне змагання на товаровому ринку, а боротьба за сфери впливу, за колонії, за господарчу територію, за *монопольне* володіння певними країнами яко ринків збуту, ринків приміщення капіталу, джерел сировини і т. ін. Такими внутрішніми колоніями Польщі є Західня Україна і Західня Білорусь (в Австро-Угорщині цю роль відігравала Галичина, Боснія, Кроація то - що).

Але польській буржуазії вже цього замало. Її апетити більші. Ленін вказує, що для фінансового капіталу неминуче прагнення „до поширення господарчої території, і навіть території взагалі...“, „фінансовий капітал взагалі прагне охопити якомога більше земель, хоч би яких, хоч би де, хоч би як...“ і т. ін. („Імперіялізм, як новіший етап капіталізму“, т. XIII, I вид., стор. 301 — 302).

Але навіть володіння вже завойованими колоніями не забезпечено Польщі, поки по той бік кордону розвиватимуться вільні, радянські, українська та білоруська республіки. Якщо навіть на хвилину абстрагуватись од класового моменту, від соціалістичного характеру радянського союзу, ясно, що польський імперіялізм не може терпіти вільної України, як Австро-Угорщина не могла терпіти сусідства незалежної Сербії, яка є центром притягання для пригнічених від Австро-Угорщини сербів і кроатів.

То більше зростання і розвиток СРСР на соціалістичному шляху, зростання соціалістичного будівництва кінець - кінцем несумісні з існуванням польської імперіялістичної держави. Польська буржуазія розуміє, що кожний крок наперед, що його зроблять народні маси УСРР і БСРР по шляху економічного та культурного будівництва, — це загроза самому існуванню великодержавної Польщі, загроза її владі над 8-ма мільйонами українців і білорусів, її пануванню над Львовом, Луцьком та Вільноюю.

Отже, *панування над частиною України штовхає польську буржуазію на боротьбу за пригнічення цілої України під виглядом фе-*

дерації чи будь-яким іншим. Величезну роль відіграють при цьому інтереси великих поміщиків, Потоцьких і Браницьких, які намагаються повернути назад свої величезні маєтки на Україні та Білорусі.

Економічні й соціальні мстиви щільно переплітаються в польській антирадянській політиці. Разом із світовим імперіалізмом Польща намагається *загасити вогнище світової революції*. Польща в цьому заінтересована більше, ніж перша-ліпша інша країна, бо Польщі революція загрожує в першу чергу.

В Польщі стабілізацію капіталізму зґрунтовано на виключній безприкладній в Європі експлоатації робітничої класи. Матеріальний рівень життя польського робітника не тільки відносно, порівняно з довоєнним, але й абсолютно — *значно менший* за рівень робітника в СРСР. СРСР править для польського робітника за приклад наслідування в найбезпосереднішому розумінні. В Польщі робітнича класа безправна і пригнічена, але ця робітнича класа має найдужчі в Європі революційні традиції.

В Польщі не розв'язане аграрне питання, і боротьба селян за землю, буди сполучена з боротьбою робітників, створює стан, схожий до того, що забезпечило перемогу руського пролетаріату за Жовтневої революції.

В Польщі є 11 мільйонів пригнічених національних меншостей, боротьба яких за національне визволення, стимулована прикладом розв'язання національного питання в СРСР, зливається з боротьбою польських робітників і селян в один міцний революційний потік.

Польська буржуазія розуміє, що *зростання соціалізму в СРСР не сумісне з її класовим пануванням у Польщі*. Війна, що її підготує Польща — імперіалістична і контр-революційна. Це, *передовсім*, війна проти революції.

Польща готується до війни не тільки технічно, але й політично. Пілсудський вживає такі самі прийоми, як і в 1920 році. Тоді він склав угоду з українською контр-революцією і виступив під прапором захисту незалежності України. Тепер польський фашизм склав угоду з українською буржуазією, яку репрезентує УНДО, радикали і т. ін., і знову проголошує гасло „незалежної України“.

Між 1920 і 1928 роком лежить величезний історичний досвід українських народніх мас. В УСРР — національна воля й культурне піднесення, велике будівництво і велика творчість народу, в Польщі — гніт, сваволя, знущання польського поміщика, бюрократа, жандаря над українськими трудящими, голод, розстріл, тюрми, катування.

Українська буржуазія, яка зрадила волю народу в 1918, 1919 і 1920 році, тепер ще робить нову, ще ганебнішу, ще одвертішу зраду. Вона стає проводирем, заспівачем польського імперіалізму. Але українські маси Західньої України за неї не підуть. Вони борються й боротимуться за радянську, соціалістичну Україну. Плеч - о - плеч з польськими робітниками й селянами вони борються за повалення фашистського ярма, проти війни з СРСР, за перемогу соціалістичної революції в Польщі.

В. Введенський

Проблема народньо-господарчого розвитку України і генеральний план

Головна проблема економічної політики партії й радянської влади є перебороти ту господарчу й культурну відсталість, що тисячами гальм затримує поступ наперед соціалізму в нашій величезній країні. В боротьбі з віковою відсталістю та з руйнацією імперіялістичної і громадянської війни, на долю партії пролетаріату припала історична місія величезної ваги. З труднощами відбудовчого періоду партія справи-лась. Під проводом Леніна в перші роки нової економічної політики було цілком правильно розміщено сили, було взято в обстанові того часу правильний курс під гаслом „вчиться торгувати“. Заходами надзвичайного напруження були зрушені й поставлені на роботу в нових умовах всі здатні до творчості кадри.

В період НЕПи партія вступила не тільки з чіткою програмою як - найскладнішого політико - економічного маневру, але вона мала тоді, яко другу свою програму, відомий план ГОЕЛРО, що мав підвести під неусталений, хитливий ґрунт НЕПи нову базу технічної революції, базу, що зміцнює позиції соціалізму у країні. „Соціалізм є ніщо інше, як радянська влада плюс електрифікація“ (Ленін).

Тепер на порозі епохи реконструкції (правильніше, ми перші кроки в цю епоху зробили вже давно з першими реконструктивними початками і з початком здійснення плану ГОЕЛРО), ми, крім ідеї електрифікації, ще збагачені цілою низкою реконструктивних ідей. Сюди в першу чергу належить ідея хемізації народнього господарства; що має величезне значіння для розвитку цілої низки виробництв (мирних і на оборону), та є підвалиною як - найбільшого перевороту в справі підвищення продуктивності сільського господарства (проблема мінеральних угноєнь). Сюди також належить, знову особливо переконливо, в наслідок серйозних господарчих утруднень, підкреслена ідея економічної й соціальної реконструкції сільського господарства, у спосіб таких, цілком життєвих форм великого сільсько - господарського виробництва, що ними є радгоспи і колективи різних типів і форм.

Тепер на порозі нової епохи — епохи реконструкції народнього господарства, комуністична партія і радянська влада має потребу в конкретній програмі своєї діяльності. Ця програма може бути подана

тільки в генеральному плані народньо - господарчого будівництва. *Всі головні передумови, щоб скласти таку програму, є: вони в тому правильному політико - економічному курсі, що його успішно переводить партія, і в тому значно поширеному колі економічних та технічних реконструктивних ідей, що назбирані у досвіді успішно переведеного періоду відбудовання народнього господарства.*

Завдання генерального плану ми розуміємо так. *Генеральний план є планом поступу до соціалізму шляхом соціально - економічної, технічної та організаційної реконструкції народнього господарства, що забезпечує ту величезну можливість використати завойовання сучасної науки і техніки, що її може дати планова соціалістична система організації та керування народнім господарством.*

Отже головний зміст поняття генерального плану є в тому, що він має бути планом реконструкції в найширшому розумінні цього слова, при чому реконструкції не тільки в розумінні технічного процесу, чи, правильніше, технічної революції, але й у розумінні загальної соціалістичної перебудови всіх економічних, соціальних та культурних взаємин у країні, що вона їх породжує.

Реконструкцію народнього господарства ми не можемо мислити під кутом необмеженої уяви на основі тих відкриттів науки, що будуть базою будівництва для майбутніх, віддалених поколінь. Нам, насамперед, треба подати технічний та економічний прогрес в нашій країні у тих рямах, що їх дає досвід сучасного будівництва в передових капіталістичних країнах не тільки Європи, але й Америки. Виходить, перший розрахунок має бути взятий на те, щоб догнати капіталістичний світ у системі тих технічних та економічних показників, що їх дає теперішній обсяг і рівень його розвитку. Проте, треба взяти до уваги, що цей рівень має бути взятий не механічно, а поруч має викриватись можливість перевищити його, *обігнати*: 1) на основі сучасних, ще цілком не реалізованих, або що їх реалізується недостатньо, завойовань науки і техніки, 2) на основі тих величезних переваг, що їх може дати ліквідація в нашій країні приватної власності та звязаного з нею недоцільного споживання паразитичних клас суспільства, і 3) на основі планової системи організації та керування народнім господарством. Останні обставини мають для Радянського Союзу і для України, певна річ, за умовою правильної політики, набагато разів прискорити той шлях, що ним інші капіталістичні країни, які перебувають в більш-менш однакових природничо - географічних умовах, ішли до теперішнього рівня розвитку їхніх продуктивних сил. Порівняння з такими країнами, звичайно, дуже бажане, але просте перенесення до нашого генерального плану їхніх темпів розвитку — річ цілком неприпустима.

Генеральний план дуже трудно мислити у будь - якому визначеному урізкові часу, бо, очевидно, найпалкіша людська уява неспроможна визначити того, що буде, чи куди правильніше, що має бути саме через 15 років, і вже цілком недоцільною спробою було б прагнення уявити поступ до соціалізму у спосіб поступового проходження

якихось 15 порічних шаблів з обліком всіх особливостей переходу та кожного з них зокрема, що поки не вдається і, очевидно, навряд (принаймні, найближчим часом) може вдатись навіть що до перспективного плану, що охоплює не 15 років, а всього 5-річний термін. Тому - то не 15-літній термін є головною організаційною ознакою генерального плану, а швидше та головна обставина, що *генеральний план має найповніше мобілізувати та вичерпати (розуміється, на кожному етапі його опрацювання), всі ресурси наших знань про всі можливі і приступні до реалізації шляхи та межі підвищення обсягу і рівня розвитку продуктивних сил.*

Головним завданням і головною методою побудувати генплан є відшукання „оптимумів“ так у межах розвитку окремих галузей народного господарства, як і економічних районів і, нарешті, всього народньо-господарчого цілого. Проте, було б великою помилкою вважати, що ці оптимуми треба знаходити в той самий спосіб, в який будується п'ятирічка, а саме у спосіб побудови чогось на зразок перспективного балансу, з тією тільки різницею, порівняно з п'ятирічкою, що такий баланс будуватиметься не на 5, а на 15 років вперед. На нашу думку, можна бути цілковитим прихильником відшукування оптимумів у генеральному плані, рахуючи й уявлення певної результативної моделі всього народньо-господарчого цілого, і не бути, разом з цим, прихильником цифрового визначення, принаймні, цієї прикінцевої моделі. В генеральному плані й оптимуми і прикінцева модель можуть бути подані описово в загальній репрезентації тих соціально-економічних та економіко-технічних типів будівництва у всіх галузях народного господарства, що, кінець-кінцем, у своєму загальному звязку дадуть також і тип того соціально-економічного та культурного ладу, що його репрезентуватиме Радянський Союз в наслідок генерального плану. Проте, такий підхід виявити модель народного господарства цілком не нищить можливості таких підрахунків, що за самим ходом опрацювання того чи цього питання правлять за доказ чи за пояснення картини. Більше за те, треба визнати цілком потрібним, щоб до проектів реконструкції тієї чи цієї галузи промисловости чи сільського господарства конче додавалося розрахунки, що виявляли б приблизний наслідок їх для всього народного господарства в цілому у розумінні впливу на загальне зростання продукції, зменшення собівартости то - що. Можна також припустити можливість супроводу виявлення „оптимуму“ в розвитку цієї чи тієї галузи народного господарства складнішими розрахунками, що давали б реконструктивну картину її розвитку в розгорнутій системі показників. Одно слово, що до цього можна допустити все, що впливає із самого ходу опрацювання тієї чи цієї проблеми, що в процесі цього опрацювання стає конче потрібною річчю, але в жодному разі не можна заздалегідь роботу що до генерального плану заплутувати в ту липку сітку, що нею було б і непотрібне і нездійсниме настановлення на новий (крім 5-річки) перспективний баланс в розумінні цифрової арифметичної пропорції народньо-господарчого розвитку. Ми гадаємо, що цілком потрібно відновити колишнє трактування ідей.

генерального плану, як загальних ліній народньо-господарчого розвитку, і перспективного плану, як плану конкретного будівництва, в конкретному урізкові часу, що реалізує настановлення генерального плану. Тому - то цілком досить побудувати тільки 5-річку, як перспективний баланс, що в конкретному цифровому виразі визначає відношення між окремими елементами народньо-господарчого цілого. Ми ще геть не навчилися будувати 5-річний план саме в розумінні визначення оптимуму розвитку того цілого, що його являє народне господарство в єдності своїх соціально-економічних співвідношень, і спроба накласти на п'ятирічний баланс ще новий, 15-річний, може тільки зруйнувати всю перше почату роботу що до 5-річки та дискредитувати саму ідею створення перспективного балансу.

Завдання складення генерального плану народньо-господарчого розвитку країни має приховувати в собі величезні труднощі, бо в даному разі доведеться мати справу з надзвичайно складним соціально-економічним комплексом, що в найближчий історичний період часу повинен буде давати показники надзвичайно бурхливого зростання та швидкого ламання тих взаємин, що склалися в попередній капіталістичний і докапіталістичний період. Об'єктивними передумовами до цього є: 1) виключно вигідне географічне становище України в самому центрі Радянського Союзу і по сусідству з цілою низкою західно-європейських і східних країн; 2) вдале поєднання у природничих ресурсах України вугілля та залізної руди, що наперед визначає її роль як головного центру для розвитку важкої індустрії цілого Радянського Союзу; 3) діюча тим самим напрямом наявність великих ресурсів головного капіталу у важкій промисловості, що продукує засоби виробництва; 4) організація в особі Дніпрельстану як-найбільшого в Союзі джерела дешевої електричної енергії, що дозволяє розвинути на Україні групу цілком нових виробництв (стопи і високоякісний метал), що відограватимуть вельми велике значіння для цілого Союзу; 5) наявність передумов до швидшого, ніж в інших районах Союзу, розвитку сільського господарства саме по лінії високоцінних і для внутрішнього споживання, і особливо для експорту, інтенсивних галузей (скотарство, особливо продуктивне, технічні культури, і в тому числі буряк). До всього цього ще треба додати той виключно важливий факт, що має як-найбільше значіння для визначення майбутніх соціально-економічних здвигів, а саме: швидше, ніж в інших районах, ламання соціально-економічних взаємин в українському селі, що надзвичайно енергійним темпом прискорює процес об'єднання бідняцьких та середняцьких мас села навколо колективістичного руху; тому - то останнє саме на Україні дає цілком нові, вищі в економічному та виробничо технічному відношенні зразки, ніж в інших районах Радянського Союзу. Ці перелічені обставини досить певно підкреслюють те становище, що *програма* опрацювання генерального плану на Україні повинна буде неминуче вийти за межі республіканського масштабу, до неї має бути зараховано цілу низку як-найбільших економічних проблем, що мають всесоюзне значіння.

Складаючи генерального плану, треба орієнтуватись на уявлення про СРСР, як про єдиний економічний організм. Таке настановлення зобов'язує створити в наслідок всієї роботи окремих республік та економічних районів *єдиний генеральний план* для цілого СРСР, де будуть враховані всі економічні особливості його окремих частин. Це останнє й собі має вести до постановки питання про таку організацію роботи що до побудови генплану, що з одного боку справді б забезпечувала як-найцілковитіше виявлення ініціативи республік та економічних районів у визначенні своєї ролі і завдань у будівництві Союзу, а з другого боку дало б можливість побудувати, кінець-кінцем, *модель* того єдиного народньо-господарчого цілого, що ним є СРСР. Справжньою серйозною гарантією, здатною забезпечити створення справді цілостного подання в генплані гатунку того народньо-господарчого цілого, що ним є й буде СРСР, — може бути тільки ось що: по-перше, створення союзним Держпланом, в як-найщільнішому співробітництві з республіками та районами, *єдиної програми складення генерального плану*, за типом визначення тих головних проблем, що по суті інтересують Союз та окремі республіки; по-друге, у спосіб опрацювання в цій програмі такого поділу праці між Союзним Держпланом, республіками та економічними районами, що буде зґрунтоване на органічну зацікавленість республік і економічних районів у складенні генплану, і, нарешті, по-третє, у спосіб ідейного керівництва всією роботою республік і районів, що спершу було б, наприклад, цілком забезпечене, коли б Союзний Держплан зумів (це можливо при його силах) дати *попередню* модель того соціально-економічного ладу, що до нього мусить прагнути СРСР. Таку попередню модель (застерегаємось, подані обриси моделі майбутнього ладу швидше будуть не вступом до генплану, а прикінцевим словом до нього, бо ця модель має вирости на базі величезної роботи в справі виявлення шляхів економічної і технічної реконструкції), певна річ, можна було б накреслити, орієнтуючись так на наявний досвід будівництва соціалізму в нашій країні, так і на ті директивні вказівки дальших шляхів до нього, що їх подано у програмі партії та у постановах партійних з'їздів.

Головні *напрями* підчас опрацювання програми генерального плану України визначається характером її економіки та природничих ресурсів, і коротко їх можна звести до таких небагатьох положень.

Соціально-економічне лице України цілком залежитиме від того напрямку, що його набере її індустріяльний розвиток. Природничі та економічні умови України будуть і надалі конче сприяти розвиватися на її території переважно важкій промисловості; значіння її буде геть виходити за рямки республіканського господарства. Правильніше, при наймні, найближчі 10 — 15 років Україна мусить конче залишитись *важко-індустріяльним центром Радянського Союзу*, бо за цей термін навряд чи буде створено такі сприятливі умови для інших, оптимальних що до цього, з такими самими натуральними передумовами, чи на багато ліпшими, ніж Україна, районів СРСР (в першу чергу ми маємо

на увазі Кузбас), що дозволили б перенести центр ваги індустріального розвитку Союзу в бік цих районів. Тут ми, певна річ, не вважаємо потрібним окремо розглядати того питання, що життєві інтереси Радянського Союзу вже й тепер потребують створити в цих районах певні передумови до поступового перетворення їх на нові центри важкої індустрії загальносоюзного значіння (наприклад, у спосіб розвитку в Кузнецькому басейні металургії).

Але Україна у своєму промисловому розвитку є зовсім не однорідний район. Тут складається *три* могутні промислові центри, що з них кожний має свої спеціальні — природничі та економічні передумови до перетворення його на своєрідний промисловий організм, з внутрішньою щільною взаємозалежністю тих частин, що його утворюють. Першим промисловим центром найбільшого масштабу і значіння є Донбас (разом із Криворіжжям), історія якого є історією велико-капіталістичного розвитку колишньої Росії в останні передвоєнні 10-річчя її існування на кошти і за технічної допомоги закордонного капіталу. Донбас і Криворіжжя, в органічному поєднанні тих частин, що утворюють його — вугілля, руда, метал, машинобудівництво, хемія головна і коксобензолова — можна мислити тільки як єдине промислове ціле, що у поєднанні з тим пролетаріатом, який його населіде, та з околицьними с.- г. районами Степу і Лісостепу для планового керування і господарчого управління перетворюється на єдиний народньо-господарчий комбінат з усіма наслідками, що звідси випливають. Окремо треба відзначити, — і це має як-найбільше значіння так для мирного господарчого розвитку, як і для оборони, — видатну роль Донбасу у розвитку хемічної промисловости (головної і коксобензолової — на покидьках вугілля за його коксування, бо *тут* закладається цілком нові виробництва, які являють собою підвалину для що-найбільших реконструктивних перебудов в народньому господарстві (роля синтетичних угноень для сільського господарства, зафарбовачів для промисловости та оборони, штучного волокна і т. ін.). Донбас, що поволі перетворюється на суцільний міський центр (для генплану це буде фактом), є базою для великих не тільки економічних, але, водночас, і соціально-побутових та культурних перетворень: 1) єдиний план електрифікації Донбасу, і зокрема електрифікації залізниць в самому Донбасівському транспорті; 2) єдиний план водопостачання Донбасу; 3) неминуча надалі централізована газофікація, як основа перебудувати побут; 4) як-найбільші плани житлового будівництва і міського впорядкування, 5) централізоване постачання сільського господарства продукцією з відповідними проектами як-найбільших допоміжних споруд (допоміжний план Вукопспілки що до постачання Донбасу м'ясною продукцією) і т. ін. Планування Донбасу, як єдиного народньо-господарчого комбінату, конче впливає з усіх вищеперелічених обставин, і що до цього *творча* роль генерального плану, де мусять науково по-дослідницькому підійти до цього завдання, має бути особливо підкреслена.

Другим промисловим центром є той *новий промисловий комбінат*, що створився навколо Дніпрельстану, як - найбільше реконструктивне значіння якого для народнього господарства України та Союзу є розвинути на базі дешевої електроенергії цілу низку нових промислових виробництв.

В генеральному плані Дніпрельстану мають розглядати не тільки обсягом здійснюваної тепер першої черги споруд, але й масштабом цілого проекту професора Александрова, що за ним побудовою допоміжних двох шлюзів нижче від Александровська можна протягом року дістати робочу енергію розміром близько 1 $\frac{1}{2}$ мільярди кіловатів. У звязку з цим значіння Дніпрельстану надзвичайно більшає, і він стає як - найбільшим чинником реконструкції не тільки промисловости, але й сільського господарства України (зрошення). Певна річ, завданням колосальної ваги є планування Дніпрельстану, як величезного народньо - господарчого комбінату з усією сумою економічних та соціально-культурних взаємин, що сюди належать.

Проблема створення промисловости навколо Дніпрельстану, проблема звязку Дніпрельстану із сільським господарством, проблема створення навколо Дніпрельстану нового міського центру (вже в перше 10 - річчя з населенням в 10.000 мешканців), що її має бути розв'язано на основі творчого сполучення сучасних завойовань міського впорядкування з цілком новими соціально - економічними та культурними умовами життя широких трудящих мас у Радянському Союзі — все це є об'єктом того надзвичайно широкого дослідницького опрацювання, що його має подати генеральний план.

Нарешті, третій промисловий комбінат, що являє сполучення с. - г. обробної промисловости із сільським господарством України, що інтенсифікується (в центрі Правобережжя із цукровою промисловістю), так само являє величезний інтерес з погляду дослідницької роботи генплану, бо *тут* розвиток відбуватиметься на базі нових виробничо-технічних і соціально - економічних взаємовідношень індустрії із сільським господарством, при чому перша повинна відігравати ролю головної підойми реконструктивних перетворень в останньому. Роля *контрактації*, як однієї з головних економічно - організаційних метод впливати на сільське господарство потрібним індустрії напрямом, роля теперішніх способів підвищувати продуктивність праці в сільському господарстві, що безпосередньо залежать од промисловости (угноєння, машини) і взагалі питання всієї суми взаємовідношень у нових умовах планового господарства обробної с. - г. промисловости із сільським господарством має посісти в генеральному плані України як - найбільше місце.

Генеральний план має репрезентувати тільки головні лінії народньо - господарчого розвитку. Тому - то, якщо в генеральному плані України зможуть достатньо глибоко та широко подати опрацювання проблеми розвитку та організації тих трьох головних промислових і народньо - господарчих комбінатів, що виявляються — Донбасу, Дніпрельстану і с. - г. обробної промисловости, — то в наслідок цього

опрацювання економічне й соціальне лице України буде цілком ясне, бо решта ліній народньо - господарчого і культурного розвитку цілком визначатиметься командною роллю важкої індустрії та значінням для розвитку сільського господарства легкої обробної промисловости. Так само треба цілком зазначити, що майбутнє адміністративне районування України неминуче складатиметься у звязку і під впливом районування економічного, при чому воно само собою являє проблему остільки важливу, що у генплані до неї конче мусять узятись.

Напря́м сільсько - господарчого розвитку в аспекті генерального плану цілком визначається безперечно провідною роллю в економіці України індустрії, так важкої, як і легкої. Що до цього цілком неминучим є шлях швидкої інтенсифікації сільського господарства України. Останній буде диктуватись так безпосередніми потребами промисловости (технічна сировина), як і створюваням нею високо - індустріальним ладом цілого життя всього населення. В наслідок цього і сільсько - господарчий експорт з України треба мислити, як експорт на зернових продуктів в чистому вигляді, а тільки в переробленому — м'ясо, бекон, масло. Звідси аж ніяк не можна робити жодних висновків про занедбаня інтересів зернового господарства на Україні, навпаки, його мислиться яко головну базу інтенсифікації сільського господарства, бо на його основі розвиватиметься продуктивне скотарство, що дає найцінніші продукти так для внутрішнього споживання, як і для експорту. Настановлення на інтенсифікацію України також не може спричинитись до занедбаня в загальному плануванні народнього господарства СРСР інтересів зернового господарства, як приставника хліба для міст і населення взагалі. Вся справа що до цього сходить тільки на те, що *поволі*, у звязку з процесом індустріялізації України, вона втрачатиме своє значіння головної *житниці Союзу*, що дає зерно у безпосередньому вигляді, а ця колишня її роля переміщуватиметься на інші (східні) райони Союзу, що мають всі передумови провадити екстенсивне, чисто зернове, сільське господарство. Про це *генеральне* настановлення у розвитку сільського господарства України не можна забувати тепер, під натиском безпосередньої потреби в зернових продуктах, і ґрунт до широкого розвитку скотарства та технічних культур мають закла́дати на Україні вже й тепер (це так і робиться).

Не треба зайвий раз згадувати (на початку статті це зроблено), про ті нові виробничо - технічні й соціально - економічні заходи, що мають спричинити справжню революцію в українському сільському господарстві.

В даному разі не може бути й мови про ті, порівняно скромні, завдання, що їх ставиться тепер, і та цифра підвищення урожайности на 20—23%, що ми ставимо на 5-річку в аспекті Держплану, має бути, певна річ, збільшена набагато разів. Але в генеральному плані справа зовсім є не в тому, щоб подати загальні цифрові накидки можливих результативних показчиків розвитку сільського господарства та тим і обмежитись. Тут справа має йти про справжню репрезентацію *діючого механізму* економічно - технічної і соціально - економічної

реконструкції сільського господарства, при чому її основу — усупільнення — треба подати у всій сумі тих відношень, що його становлять, і, насамперед, у розгорнутому поданні *оптимальних* виробничо-технічних і господарчо-організаційних типів і форм, що шляхом їх усупільнення має піти надалі. Оскільки, яким відсотком *усупільнення* має охопити селянське господарство — це не першорядне питання для генерального плану. Таким питанням має бути виявлення таких форм колективізації індивідуального селянського господарства і таких способів його обслуговування з боку промисловости, що наочно свідчили б про його величезні переваги, порівняно з теперішнім дрібним, надзвичайно відсталим, індивідуальним селянським господарством. Україна тепер являє собою величезну лабораторію колективного руху, і дає що до цього цілу низку цілком нових і вельми цікавих зразків, що на основі їх і можна опрацьовувати генерального плану. Особливо серйозне значіння що до цього являють досвіди масової колективізації та обслуговування селянських господарств, що їх роблять українські радгоспи створенням так званих тракторових колон (Шевченківський радгосп).

Генеральний план, як ми вже вище вказували, є планом реконструкції не тільки народнього господарства, але й усіх сторін життя як-найширших робітничих мас. Що до цього у процесі запроектування генерального плану має бути викрита діалектична симбіоза між наукою й технікою, плановою системою керування господарством та культурою нового громадського ладу, що її твориться. Планове господарство дозволить як-найширше використати завойовання сучасної науки й техніки, а широке використання завойовань науки й техніки буде величезними, у буквальному розумінні слова, семимильними кроками рухати вперед культуру планового керування народнім господарством та культуру громадського життя. Отже в генеральному плані цілком натуральним порядком мають бути викриті всі ті як-найскладніші соціально-економічні й технічні відношення, що повинні будуть поступово підводити до побудови розгорнутого соціалістичного ладу.

Останнє зауваження треба зробити про те величезне значіння, що його набирає для генерального плану *вивчення* у процесі його складення *натуральних ресурсів* України з погляду можливого накреслення мобілізації їх, і відповідно до теперішніх прийомів впливу людини на природу. Україна, порівняно з іншими частинами Союзу, не така багата на природні ресурси що до викопних (наприклад із Сибіром), але її географічне становище в безпосередній близькості до центру Союзу, до Європи та Близького Сходу (Туреччина) обумовила в минулому, і ще незмірно більшою мірою обумовить в майбутньому — порядок ближчих десятиріч — куди енергійнішу мобілізацію її натуральних багатств, ніж в інших частинах Союзу, при чому, як уже було сказано, значіння надзвичайного вигідного поєднання у натуральних багатствах України вугілля та залізної руди вельми впливатиме на темп і напрям індустріалізації цілого Союзу. Творче значіння Держплану має бути виявлено у максимальному використанні потенціальних натуральних

ресурсів України, чи таких, що їх тільки-но починають розробляти (графіт, слюда, каоліни, вогнетривалі глини, фосфорити, шпати то-що). Сюди треба зарахувати й те величезне *поле* застосовувати людську творчість, що його відкривають сучасні досягнення науки й техніки, та що дозволяють використовувати цілком неприступні досі ресурси природи у спосіб розкладу їх на первісні елементи й синтетичне відтворення їх у нових комбінаціях (наприклад, використання складних частин повітря, камінного вугілля, глиноземів, деревної маси то-що). Тут закладатиметься підвалину для створення низки нових виробництв на Україні, і зокрема (що має як-найактуальніше значіння і для сучасности, і для низки років наперед), для організації нових статей вивозу за кордон.

Створення генерального плану, як плану, де нечуваним масштабом усіх соціальних, економічних та технічних відношень має бути подано реконструкцію величезної країни, і при тому країни з віковою відсталістю, являє завдання величезної труднації. Це завдання в обстанові величезної недостачі кваліфікованих сил, за наявности ще геть невичитої спадщини — бюрократичної рутини та консервативности, потребуватиме більшого напруження волі й енергії; її можна розв'язати тільки за умовою *такого самого* об'єднання сил комуністичної партії із силами науки та техніки, аналогічний приклад чого показав у свій час В. І. Ленін на досвіді створення плану Гоелро. Ми живемо нині в обстанові серйозних господарчих утруднень, коли, здавалось би, ні для чого відтягати енергію країни на завдання такого абстрактного характеру, як з першого разу може здатися завдання генерального плану. Але сила партії більшовиків, яка володіє гостро відточеною зброєю марксистської аналізи, завжди була саме в тому, що вона уміла дивитися *в корінь* поточної політичної та економічної кон'юнктури і знаходити ту головну *ланку*, що вчепившись за неї, можна було б вивезти країну із смуги вибоїв на нову, ширшу і рівнішу путь. Так і тепер, партія знаходить виходи не в легких способах, не по лінії найменшого опору, не йде на різні „тимчасові“ поступки околішній дрібнобуржуазній стихії, але бере дальший, але зате і правильніший приціл, *переборюючи* поточні утруднення великою ставкою на дальшу індустріялізацію країни, на революційну реконструкцію сільського господарства, на всіляке переборення вікової економічної, технічної та культурної відсталости країни. „Погляньте на капіталістичні країни, і ви побачите, що там техніка не тільки йде, але просто біжить наперед, переганяючи старі форми промислової техніки. І ось виходить, що з одного боку ми маємо в нашій країні найпередовішу владу у цілому світі — радянську владу, з другого боку — ми маємо надмірно відсталу техніку промисловости, що репрезентує базу соціалізму і радянської влади.

Чи гадаєте ви, що можна добитись остаточної перемоги соціалізму за наявности цієї розбіжности?

Що потрібне, щоб ліквідувати цю розбіжність?

Для цього треба добитися того, щоб догнати й перегнати передову техніку розвинутих капіталістичних країн. Ми догнали й перегнали передові капіталістичні країни в розумінні встановлення нового політичного ладу, радянського ладу. Це добре. Але цього мало. Для того, щоб добитись остаточної перемоги соціалізму, треба ще догнати й перегнати ці країни також у техніко-економічному відношенні. Або ми цього доб'ємось, або нас затруть" (Сталін, промова на листопадовому пленумі ЦК ВКП(б)).

Проблема „догнати й перегнати“ є головною проблемою проводу країною в епоху реконструкції. Колишнє ленінське гасло, що його було подано на порозі НЕПи — вчиться торгувати у прикажчика — треба трансформувати на гасло: вчиться у капіталістів сучасної високої техніки і переборюйте капіталізм його власною зброєю.

Генеральний план, як план реконструкції, є потрібним етапом в справі усвідомлення нових шляхів народньо-господарчого і культурного розвитку Радянського Союзу. В генеральному плані партія мусить створити гостру зброю *войовничого* соціалізму *проти* світового імперіалізму, що натискує, та внутрішньої дрібнобуржуазної стихії *за* індустріалізацію країни, *за* революційну перебудову сільського господарства, *за* ліквідацію вікової відсталости, *за* соціалізм.

І. Цекіновський

До національного питання в роботі с.-г. кредитової низівки на Україні

Національний склад населення України відрізняється певною різноманітністю. За даними перепису ЦСУ України (зараховуючи і АМСРР), на 1/1—26 року на долю українського населення припадало близько 88% (точніше — 87,7%), а на долю інших не набагато більше за 12% (точніше — 12,3%). Вже того, що є 12% неукраїнського населення, досить, щоб визнати ці національні особливості, але останні ще то помітніші, що неукраїнське населення поділяється за 9 національностями (руські, поляки, німці, євреї та ін.), не лічачи таких нацменшостей, як вірмени, цигани то - що, що їх звичаєм вміщується у рубрику „інші“.

По багатьох округах, вкраплені в них національні меншості своєю численністю хитаються від 1% (і менше) до 20%. А якщо аналізувати населення геть аж до районів, то по багатьох районах нац. меншості є нац. більшістю. Приміром, районів, де переважає руське населення (більше за 50%) — 9, німецьке — 7, єврейське — 2, болгарське — 3 і т. ін.

Ми подали цю невелику довідку, щоб показати, оскільки облік цих національних особливостей населення України важить для системи с.-г. кредиту. Врахувавши це (може бути, навіть з деяким запізненням), Укрсельбанк перевів спеціальне вибіркове дослідження 10 національних кредитових товариств на Україні: 2 руських, 2 молдавських (з наявністю компактних нацменшостей), 2 німецьких, 1 мішаного типу, що обслуговує німців, українців, руських, поляків, та євреїв, і по 1-му єврейського, болгарського і грецького товариств. Досліджені товариства об'єднують 109 населених пунктів з 36700 господарств, що приблизно проти загального числа господарств національних меншостей виносиме близько 6%. Отже, в матеріалах дослідження можуть бути не тільки ілюстративні дані, оскільки, по - перше: 0% охоплених господарств трохи наближається до звичайної норми ЦСУ (10% дослідження) і, по - друге, досліджені товариства містяться в округах з найкомпактнішими національними меншостями (руські товариства в Луганській і Харківській округах, де відсоток руського населення максимальний (в Луганській — 36,94%, в Харківській — 17,6%). Німецькі товариства в Одеській окрузі, єврейські — в Херсонській (центр єврейської колонізації) і т. ін. Крім товариства, було ще досліджено 114 об'єднань,

що їх ці товариства обслуговують. Досліджуючи перераховані товариства та об'єднання, мали на меті: 1) вивчити, оскільки с. - г. кредитові товариства обслуговують національні меншості і зважають у своїй роботі на економічні та побутові особливості їхнього розвитку, 2) перевірити класову лінію в їхній роботі (соціяльний напрям кредиту) і 3) поруч цього виявити особливості організаційного будівництва таких товариств. Маючи на увазі ці три завдання, ми й подамо головні наслідки дослідження, щоб притягти до них увагу нашої партійної і радянської суспільности. При цьому, безперечно, треба врахувати, що таке дослідження, будши першою спробою вивчити відбиток національної політики в системі с. - г. кредиту, дасть можливість тільки намітити деякі принципи і практичні питання, що впливають з наявних матеріалів. Поглибленіше вивчення цього питання надалі ми можемо лише ставити на порядок денний.

I

Досліджені 10 національних кредитових товариств своїми фінансовими ознаками не є типові в своїх округах; вони за балансом або більші, або дрібніші від середніх товариств в окрузі. То інтересніше зазначити, що низкою національних своїх особливостей ці товариства (так і об'єднання, що вони їх обслуговують) значно відрізняються від українських. Перша така особливість — перевага в кожному з них однієї будь-якої національної меншості (за винятком одного товариства з змішаним нацскладом). Друга — відмінність у зайняттях населення національних меншостей од решти населення. Так, приміром, в районі дослідженого Зельцівського кредитового товариства (німецького, на Одещині) розвинуто виноградництво і кустарні промисли, що певно відбивається на загальному економічному стані району (наявність значної частини міцних середняцьких господарств). В районі Камінського кредитового товариства (Молдавського в АМСРР) молдавани виключно хлібопашать, а євреї там, становлячи нацменшість, найбільше культивують тютюн, займаються виноградництвом та кустарними промислами. Навпаки, в районі Юдендорфського товариства (єврейського пересельницького) головним зайняттям єврейського населення є сільське господарство з головною галуззю хліборобством, за значної питомої ваги молочарства. В районі діяльності Терпівського товариства (болгарського на Миколаївщині) розвинуто огородинство і т. ін.

Нарешті, третя особливість — у структурі району діяльності національних кредитових товариств. За другим, що його спеціально було зроблено, дослідженням цього питання, особливість структури районів діяльності національних кредитових товариств виявлена куди рельєфніше, і є вона в тому, що так національно-адміністративний район, як і район діяльності товариств, об'єднує майже вдвое менше населення проти українських. Ця особливість, що ми її зазначили, помітна і в окремих досліджених товариствах з вищепозаних десяти. Так, наприклад, на адмін. район в Одеській окрузі пересічно припадає

6446 господарств, водночас в німецькому Фрідріх - Енгельсівському районі (де міститься і Зельцівське товариство, що ми його були згадували) нараховується всього 4.617 господарства. На адміністративний район в Маріупільській окрузі припадає 5 450 господарств, водночас в грецькому Мангусівському районі (де міститься Ялтинське грецьке товариство) господарств — 3.794. Характеристично й те, що Ялтинське грецьке товариство нараховує в районі своєї діяльності 1399 господарств за наявності в районі діяльності українських товариств, пересічно до 2.000 господарств. Ми вже не кажемо про єврейські пересельницькі товариства, як Юдендорфське (на Херсонщині), що нараховує всього 309 господарства, що, очевидно, пояснюється специфічною структурою пересельницьких єврейських районів.

Отже, у процесі дальшого будівництва низової кредитової мережі постане завдання врахувати економічні та побутові умови в національних районах з тим, щоб до них — до цих умов — пристосувати кредитову низівку. Це, очевидно, має зійти до того, що норма господарств для с.- г. кредитових товариств в національних районах має бути нижча від пересічної звичайної норми, що її буде намічено для кредитової низівки в цілому на 28—29 операційний рік. А в районах з мішаним національним складом населення навряд чи доцільно буде організувати національні особливі кредитові товариства, але це, звичайно, не значить, що в низці випадків не доведеться врахувати чисельності тієї чи цієї нацменшости, наявності національних рад (сільрад), господарчих умов і т. ін.

Беручи до уваги пересельницький характер кредитових товариств, що їх організується на місцях єврейської колонізації, та обслуговування їх двома (і трьома) кредитовими установами — встановити для них сталу норму недоцільно, і в кожному окремому випадку доведеться зважати на дані конкретні умови.

II

Питання про ступінь кооперування окремих національних груп населення взагалі є важкі для вивчення. Проте, одержані матеріали дають змогу бачити, оскільки значно кооперована дана національність порівняно з її чисельністю серед населення (оперуємо даними у ‰ за тими ж таки десятима товариствами).

	Україн.	Руськ.	Німців	Поляків	Євреїв	Греків	Болг.	Молдав.	Інш.
Загальне число господарств	20,5	32,2	37,3	8,5	3,7	3,3	3,0	9,4	0,1
‰ кооперов. проти числа їх	6,2	14,2	20,5	4,0	38,7	79,6	34,2	41,6	0,6

Подані дані свідчать про те, що найбільший відсоток кооперованості серед греків (79,6‰ при 3,3‰ серед населення), євреїв (38,7‰ при 3,7‰ серед населення), болгар 34,2‰ (при 3,0‰ серед населення) і

молдаван (46,6% при 9,4% серед населення). Спадає на очі недокооперованість українського (6,2% при 20,5% серед населення) і руського населення (14,2% при 32,2% серед населення). Почасти недокооперованість показує німецьке населення, але, як буде видно далі, це не типове для німців і, мабуть, є наслідком переплетення району діяльності Хортицького німецького товариства з будівництвом Дніпрельстану. *На особливу увагу заслуговує недокооперованість українців, які у всіх десяти досліджених т-вах становлять національну меншість.*

Як іноді забувають про таку „дрібницю“, що на Україні й українці можуть бути національною меншістю? Особливо інтересно простежити, як впливає національне районування на ступінь кооперованості населення. Для цього наведемо %/о кооперування окремих національностей до підсумку господарств по 10 т-вах, і по кожному національно-кредитовому т-ву окремо (за винятком поляків і українців, які серед цих 10 т-в своїх національних т-в не мають).

Назва національності	%/о коопер. до підсумку т-в по 10 т-вах	%/о кооперов. до підсумку господарств у своєму нац. т-ві
Руські	32,2	38,6
Німці	20,5	63,8
Євреї	38,7	69,4
Греки	79,6	79,6
Болгари	34,2	34,2
Молдавани	44,6	61,8

Як видно з цієї таблиці, національне районування кредитових т-в є могутнім стимулом більше кооперувати переважну в них національність. В той час як, наприклад, відсоток кооперованості німців по всіх 10 т-вах — 20,5%, німецьких товариств (де вони переважають) відсоток більшає до 63,8%, єврейських — з 38,7% до 69,4%. Надзвичайно показове що до цього грецьке товариство. Греки з 10 досліджених т-в є тільки у своєму національному т-ві, і тут вони показують рекордовий %/о кооперування (79,6%). Остільки значно впливає національний район на ступінь кооперування переважної в ньому національності. Характеристично, що, в наслідок національно-адміністративного районування грецького населення на Маріупільщині, відсоток їх кооперування кредитовою низівкою в окрузі теж надзвичайно високий (75%).

Національний склад досліджених 114 об'єднань (в районі діяльності тих самих 10 товариств) цілком потверджує ті особливості, що ми їх вище були зазначили. *У всіх випадках без винятку національний склад об'єднань відповідає національному складові досліджених 10 т-в.* Треба, однак, зазначити таку цікаву річ: серед 5 національностей (німців, молдаван, греків, євреїв і болгар) відсоток кооперування в об'єднаннях трохи більший, ніж у кредитовому товаристві. Особливо це помітно серед німців (на 7,7 більше, ніж у товариствах), серед греків (на 5,4%), серед євреїв (на 4,5%).

Інтересно поруч висвітлити і склад цих 114 об'єднань, що становлять, так би мовити, усупільнений сектор сільського господарства. В загальному числі об'єднань переважають товариства спільного обробітку землі (43%) і машиново-тракторні т-ва (20,2%).

Національний склад т-в і об'єднань не може бути, звичайно, для нас єдиним показником. Ми ані на хвилину не забуваємо, що національна політика в радянській державі визначається класовим характером цієї держави, вважається її (нац. політику) не за самоціль, а за могутній захід прилучити до соціалістичного будівництва мільйонові маси селянства всіх національностей. Ось чому треба тут таки розглянути і соціальний склад досліджених т-в в об'єднаннях.

		Незаможні	Середняки	Зажможні	Інші
Українці	{ Т-ва	59,0	35,5	4,1	1,4
	{ Об'єднання	76,5	22,6	0,9	0,0
Руські	{ Т-ва	56,6	39,1	3,1	0,9
	{ Об'єднання	59,7	38,6	1,4	0,3
Німці	{ Т-ва	46,2	43,0	7,2	3,6
	{ Об'єднання	47,9	38,5	12,1	0,7
Греки	{ Т-ва	41,4	53,2	4,8	0,6
	{ Об'єднання	75,8	22,8	1,4	0,0
Євреї	{ Т-ва	41,7	54,8	1,0	2,5
	{ Об'єднання	53,2	44,2	2,6	0,0
Болгари	{ Т-ва	67,6	30,0	2,4	0,0
	{ Об'єднання	80,6	12,9	6,5	0,0
Молдаване	{ Т-ва	65,7	32,3	1,2	0,8
	{ Об'єднання	76,1	23,9	0,0	0,0
Поляки	{ Т-ва	36,7	50,8	9,4	3,1
	{ Об'єднання	68,2	71,8	0,0	0,0
Всі	{ Т-ва	52,7	41,3	4,2	1,8 ¹⁾
	{ Об'єднання	60,4	32,7	7,0	0,4

Передовсім можна зазначити, що відсоток кооперування незаможних в об'єднаннях трохи більший, ніж у товариствах (на 7,6%), але, з другого боку, і % заможних більший в об'єднаннях, ніж у товариствах (на 2,8%).

І в кредитових товариствах, і в об'єднаннях спостерігаємо порівняно високий відсоток заможного селянства, що свідчить про деякі засмічення і тих і інших.

А якщо розглядати окремі національності, то побачимо, що в товариствах більше за все кооперовано незаможних, серед болгар (67,6%), молдаван (65,7%). Більше за все в товариствах заможних — у поляків (9,4%) і у німців (7,2%). В об'єднаннях заможних більше

¹⁾ Зараховання до соціальних груп робили за суб'єктивною оцінкою майнового стану своїх членів правління т-в з участю місцевого активу. Ці дані, безперечно, правильніше відбивають соц. становище, ніж п'ятихвістка ЦСУ України, що від неї само ЦСУ відмовилось.

за все знову таки у німців (12,9%) і у болгар (6,5%). Надзвичайно цікаво, що національне районування по окремих товариствах якраз впливає навпаки на ступінь кооперування бідноти. Так, наприклад, в національно-німецьких товариствах, де відсоток кооперування німців виносить 63,8%, незаможних кооперовано всього на 46,2% при 7,2% заможних, а в об'єднаннях незаможних всього кооперовано на 47,9% при 12,9% заможних. Те саме спостерігаємо в найхарактеристичнішому що до національності товаристві — в грецькому. Відсоток кооперування греків в цьому самому т-ві 79,6%, а незаможних, в тому числі всього 41,4%, хоч, правда, в об'єднаннях цей відсоток гостро міняється на користь незаможним (75,8%).

Не можемо не констатувати, що соціальний склад і т-в і об'єднань не цілком добрий і що по окремих т-вах справа що до цього стоїть зовсім негаразд.

Потрібно, щоб національно-кредитові т-ва, переводячи роботу в справі кооперування населення по районах діяльності, звернули більшу увагу на кооперування тих національних груп, які в цьому районі становлять меншість (в тому числі й українців). Але ще потрібніше збільшити втягання до т-в бідноти з національних меншостей. Цьому мусить сприяти фонд кооперування бідноти, і система с.-г. кредиту; коли розподіляється ці суми, має також забезпечити інтереси бідноти в національних районах.

Ми вже були зазначили, що національні меншості виявляють велике тяжіння до об'єднання. Біднота найбільше тяжить до с.-г. артілей, до т-в спільного обробітку землі, до садово-огородницьких артілей, до меліоративних т-в. Проте, таких об'єднань, як садово-огородницькі, меліоративні, куди тяжить біднота з національних меншостей, виявляється, порівняно мало. Перших в загальному числі наявних об'єднань — 2,4%, других — 2,6%.

Перед колгоспсекціями і КНС стоїть завдання — збільшити увагу до роботи в справі колективізації національних меншостей і, в першу чергу, їхніх бідняцьких груп. Має бути посилена робота в справі об'єднання бідноти навколо тих спеціальних галузей сільського господарства, що вони їх культивують (садівництво, виноградарство, тютюнництво та ін.), де виробничі можливості мало розгорнуто і які мають великі перспективи в майбутньому.

III

Національний склад органів управління товариств головню відповідає національному складові членів т-в. А проте, в окремих т-вах не досить врахували потребу представництва у правліннях т-ва від доволі компактної української національної меншости (болгарської, молдаванської). Але, незалежно від цих нерівностей, склад органів управління не зовсім достатній ще і в іншому відношенні — недостатній своїм соціальним станом:

	Незаможн.	Середняк.	Заможн.	Інш.
Членів т - в	52,7	41,3	4,2	1,3
Управління	33,6	18,0	7,2	11,2

Подані дані досить яскраво характеризують соціальний склад керівничих органів товариств, чими руками переводиться всю кредитову політику в низівці. Не дивно, що по окремих т-вах (німецькому, молдавському) довелось у хірургічний спосіб очистити керівничий склад від просто ворожих радянській владі елементів. В німецькому товаристві (Зельци; на Одещині) споріднений правлінню був і технічний апарат, який часто - густо „рукоприкладство“ вважав для бідняка надійнішим способом вплинути, ніж дати позику. *Можна гадати, що таке засмічення куркульськими елементами було і по багатьох інших недосліджених національно-кредитових т-вах, отже під час майбутніх перевиборів органів правління кредитової кооперації треба звернути особливу увагу на класовий добір цих органів, очищення їх од ворожих радянській владі елементів і висування в них бідняків та наймитів з національних меншостей.*

Як відомо, в нашій національній політиці ми надаємо особливого значіння обслуговуванню національних меншостей їхньою рідною мовою. Матеріяли дослідження з цього питання свідчать про те, що дуже не-гаразд у цій галузі.

Діловодство і рахівництво в національно-кредитових товариствах провадиться переважно *руською мовою*. Одне тільки молдавське товариство (Токмалійське в АМСРР) перейшло цілком на молдавську мову. Листування з другою ланкою (Сельбанком, Кредитспілкою) провадиться також переважно *руською мовою*. *Проте, характеристично, що органи управління живі стосунки з членами товариств налагоджують мовами обслуговуваних національних меншостей.* Це змушує гадати, що в апараті т-ва робітників є просто люди, що не вміють писати мовою обслуговуваних національних меншостей, незалежно навіть, до якої національності робітники апарату належать. Ненормальним є також листування другої ланки з національно-кредитовими товариствами українською мовою. Це також свідчить про брак кадрів у системі с.-г. кредиту що до обслуговування національних районів. Останнє особливо почувається в ділянці інструктування і ревізії другою ланкою національно-кредитових т-в, оскільки всяка ревізія чи дослідження мають на увазі звязок з кооперованою масою. Проте, це питання набагато складніше, ніж воно може здатись на перший погляд. Його згрунтовано на проблему підготувати кадри для національної с.-г. і кредитової кооперації (так для низівки, як і для ланок системи, що стоять вище). Директивні вказівки про підготовлення таких кадрів вже дали кредитові наради, що відбулися ще літом цього року.

Перед системою с.-г. кредиту за сприяння Київського Кооперативного Технікуму стоїть завдання орган зувати спеціальні курси в справі підготовлення робітників для кредитової кооперації в національних районах. Що до цього, треба переглянути штат інструкторів

та інспекторів другої ланки в системі, з погляду забезпечення районів з компактними національними меншостями працівниками, які знають мову цих меншостей та їхні побутові умови. Нарешті, треба запропонувати товариствам там, де це можливо, перевести діловодство, рахівництво і листування на мову переважної нацменшости. Водночас Сельбанкам і Кредитспілкам треба зважити ці національні особливості й листуватися з національними кредитовими товариствами мовою, переважною в цих товариствах.

IV

Щоб в'яснити розподіл кредитів між окремими національними групами, подаємо таблицю, де запишемо національності в порядку зменшення їхньої питомої ваги і проти кожної з них визначимо частку одержаного кредиту.

	Число госп - в в т - вах в ‰ до підсумку.	Вилано у ‰ до підсумку	
		1926—27 р.	1/X - 27 р. 1/IV - 28
Німці	32,7	46,6	45,0
Руські	19,7	14,1	15,6
Молдавани	18,2	13,7	12,8
Греки	11,5	7,3	3,4
Євреї	6,2	12,3	17,3
Українці	5,5	2,8	3,2
Болгари	4,4	2,9	1,7
Поляки	1,5	0,1	1,0
Інші	0,5	0,2	0,0
Всього в ‰	100	100	100
Абсолютно	8455	630,8 т. крб.	250,1 т. крб.

В цій таблиці спадає на очі, що німці й євреї дістали кредитів значно більше, ніж їм належало б дістати за їхньою питомою вагою. (Решта товариств дістали кредитів відносно менше). Перевантаженість кредитами вказаних двох національностей може бути пояснена тим, що євреї, як пересельці, вперше осідають на землі і їх, крім системи с. - г. кредиту, кредитує також і Агро - Джойнт, а німецькі товариства взагалі дуже великі і найбільші з 10 досліджених. В дужках зазначмо, що кошти Агро - Джойнту становлять 61,2‰ всіх кредитів, що їх дістали євреї, і що без них відсоток кредитування євреїв меншає з 12,3‰ до 2,9‰, цеб - то порівняно з їхньою питомою вагою в складі членів їх кредитовано системою на 3,3‰. Якість кредиту, — а її визначається питомою вагою довготермінових позик, — змушує бажати ще кращого. В 26—27 році співвідношення довготермінових і короткотермінових позик було 17,7—82,3‰, в першій половині 27—28 року — 22,8—77,2‰, хоч 27—28 рік показує деяке збільшення, але в цілому довго -

термінові позики залишаються на невисокому рівні (22,8%), і, крім того, розмір пересічної позики навіть зменшено (з 66 карб. до 50 карб.). Останнє зменшення треба залічити за рахунок несумлінного використання товариствами довготермінових позик, що їх дає їм друга ланка системи. Приміром, товариства дають довготермінових позик значно менше, ніж вони сами дістають (в 26 — 27 році розрив на 44,4%, в 27 — 28 р. — 47,1%). З таким явищем, коли довготермінові позики або зовсім не видають позичальникові, або (що частіше за все трапляється) їх переводиться на короткотермінові позики, треба рішуче боротись і слід вважати за найбрутальніше перекручення директив партії та уряду. Чи ґрунтуються кредитові товариства на будь-які національні міркування в своїй кредитовій роботі? Про це надзвичайно трудно говорити. В кожному разі, політики національного притискування, як загального правила, не спостерігаємо; навпаки, в багатьох випадках (як, наприклад, в болгарському, молдавському та ін. товариствах) довготермінових позик видано більше іншим національностям, ніж основним. Були окремі випадки, коли з фонду кооперування бідноти не кредитувалось євреїв (бідноту), що для пересельницького району не характерично (оскільки весь пересельницький кредит довготерміновий), і ці випадки швидше зараховується до окремих товариств, де єврейське населення вкраплене незначною групою товариств.

Трохи іншу картину бачимо що до соціального напрямку кредиту, де випадки соціального притискування — явища частіші.

	Незаможн.	Середн.	Зажожн.	Інш.
В складі т-в	52,7	41,3	4,2	1,8
Сума кредиту в 26 — 27 р. . .	39,9	51,2	7,0	1,9
„ „ 27 — 28 р. . .	48,4	41,7	6,4	3,5

Як видно з поданих даних, біднота, порівняно з її питомою вагою, в складі членів товариств не додержала, в той час як непропорційно високо закредитована заможна частина села. Спробуймо і тут простежити, як саме впливало (чи правильніше — могло б впливати) національне районування на соціальний напрям кредиту.

Назва національності	% до кооперування до підсумку госп-в в свому націон. т-ві	% незаможн. в загальн. сумі кредитів
Руські	38,6	49,5 25/26 р. 61,8 27/28 р.
Німці	63,8	36,7 3 36,6 а
Євреї	69,4	24,3 т 28,6 о
Греки	79,6	22,5 й 51,6
Болгари	34,2	46,6 с 63,9 а
Молдавани	61,8	67,6 мий 84,4 пе-
Поляки	4 г. (т-ва міш.)	20,2 рі 33,7 од

І в цій таблиці спадає на очі, що питома вага бідноти незначна у кредитах там, де найнаціональніший район (євреї, німці). Можуть намагатися будувати на цьому і неправильні висновки: мовляв, чого там розводити національні райони, коли більше за все в них притискують бідноту. Але ми свідомо виписали всю таблицю, щоб показати, як необґрунтовано було б таке твердження (хоча, звичайно, національно-замкнуті райони не можуть частково не погіршувати соціального напрямку кредиту). В тому самому грецькому товаристві, де $\frac{0}{0}$ незаможних у кредитах тільки в 26, 27 році виносив $22,5\%$, в 27/28 році показує уже $51,6\%$ — стрибок, що про щось свідчить. У болгар маємо такий самий стрибок — з $46,6\%$ до $63,9\%$. Звичайно, стрибки у кредитовій роботі, що хитаються від 20 — 30% , не показчик нормальної кредитової роботи, але зате яскравий показчик, як, очевидно, за поліпшення якості керівництва можливі і гострі здвиги на користь бідноті. Отже, національне районування не може, звичайно, бути „козлом отпущения“, в тих випадках, коли ми сами дещо прогавили...

Натурально, що соціальне притиснення бідноти мусило було позначитись і на довготерміновому її кредитуванні, цеб-то на якості кредитів. Співвідношення довготермінових і короткотермінових позик знову таки не на користь бідноті.

Термін	Незаможні		Середняки		Зажможні	
	26 - 27 р.	27 - 28 р.	26 - 27 р.	27 - 28 р.	26 - 27 р.	27 - 28 р.
Довготермін.	18,8	21,7	18,7	33,4	11,0	7,3
Короткотермін.	81,2	76,3	81,3	66,6	89	92,7

Треба зазначити, що чотири національності (німці, болгары, молдаване, поляки) в першу половину 27 — 28 р. погіршили умови кредитування бідноти, зменшивши долю в довготерміновому кредиті.

Відрадіше явище маємо в справі кооперування усупільненого сектору. В кредитуванні об'єднань довготермінові позик тримаються на доволі високому рівні ($72,8\%$). Надзвичайно цінне й те, що головну масу коштів витрачається на процеси усупільнення — будівництво, устаткування підприємств, с.-г. машини то-що. Що до розподілу позик в усупільненому секторі за національностями, то, на жаль, матеріали, що висвітлюють це питання, дуже мизерні. Проте, треба мати на увазі, що національний склад об'єднань майже цілком відповідає національному складові членів товариств. Цим визначається наперед і розподіл кредитів по національних об'єднаннях.

Цікаво також простежити ще і за національною політикою другої системи. Матеріали про фінансування другої ланки національних кредитових товариств освітлюють це питання. Головна маса кредитів припадає на с.-г. машини, робочу худобу, посівматеріал то-що, цеб-то на головні кредитові потреби. Важко сказати при цьому, оскільки фінансувалось національні меншості на тій галузі сільського господарства, що вони їх культивують (виноградництво, садівництво то-що). В кожному разі, зменшення відсотку позик на спецгалузі сільського

господарства з 10,1% до 1,1%, змушує нас гадати, що друга ланка дечого не зважила в цій галузі, а це, оскільки біднота тяжить до цих галузей, безперечно б'є по її потребах.

Потрібно, щоб в 28—29 році спеціальні галузі сільського господарства були значно більше забезпечені кредитами, що має стимулювати об'єднання навколо них бідноти з нацменшостей.

Наприкінці кілька слів про кооперативну самокритику, зв'язок кредитової низівки з місцевими організаціями і керовництво. Що до цих галузей нічого втішного не скажеш. Всього було не досить. І може бути, саме в цій галузі св'єчасно згадати слова Леніна „що треба вміти поступати наперед з цілою масою“. Це, в свою чергу, обумовлюється цілком підвищенням якості нашого керовництва.

Ф. Попов

Проблема аграрної перенаселеності та шляхи розвитку народнього господарства УСРР

Сільське господарство

Проблема аграрної перенаселеності ставить перед сільським господарством завдання значно збільшити виробничі сили сільського господарства напрямом поширення трудомісткості та систематичного збільшення продукції сільського господарства.

Це побільшення має припадати так на кожного робітника, що працює в сільському господарстві, як і на одиницю площі, придатної для сільського господарства.

З погляду боротьби з аграрною перенаселеністю ми можемо накреслити дальші найголовніші заходи, що впливатимуть так на вбирання зайвини праці в сільському господарстві, як і на збільшення продукції:

а) інтенсифікація сільського господарства,

б) поширення посівної площі (сюди зараховується й меліорацію непридатних земель) і

в) перенаселення.

Раніше, ніж почати розглядати кожний з вищеперерахованих заходів в розумінні вбирання зайвини праці в сільському господарстві, потрібно бодай побіжно розглянути той стан сільського господарства, що воно його має в 1926/27 році, як вихідну передумову до дальшого розвитку сільського господарства в п'ятилітній перспективі.

Загальна сільсько - господарча площа землі в УСРР дорівнює 39.704.000 десятин. Посівна площа на 1926/27 рік дорівнювала 21.136 тисяч десятин, що виносить 53,5% всієї сільсько - господарчої площі і 101,8% довоєнної посівної площі.

Гуртова продукція на 26/27 рік становила 1 813.8 мільйонів карбованців, що дорівнює 85,4% довоєнної гуртової продукції (на 1913 рік).

Усупільнений сектор в сільському господарстві України посідає на 1/X — 28 року таке місце проти всієї с. - г. площі:

Під радгоспами	927.600 дес.	2,44%
„ комунами	58.600 „	0,16%
В артілях	200.500 „	0,55%
В товариствах спільного обробітку землі . . .	273.200 „	0,74%
В машиново - тракт. т - вах	560.100 „	1,55%
Разом	2.020.000 дес.	5,4%

Засівну площу за культурами на 1926/27 рік поділялось так :

1. Зернові рослини	17.876.000 д.	84,6 ⁰ / ₀
2. Технічні культури	1.157.000 „	5,5 ⁰ / ₀
3. Інші культури	2.103.000 „	9,9 ⁰ / ₀
4. Загальна посівна площа в УССР . .	21.136.000 „	100 ⁰ / ₀
5. Посівна площа в 1913 р.	20.752.000 „	

З вищеподаних головних показників стану сільського господарства на 1926/27 рік можна констатувати два головні становища, а саме: а) не зважаючи на досягнення розмірів посівної площі довоєнного періоду, гуртова продукція менша за довоєнну, не зважаючи на те, що на Україні ще є досить значний відсоток сільсько-господарчої площі, не втягнутої в оборот, і що її не використано з яких-будь причин; б) не зважаючи на деякі досягнення в галузі інтенсифікації сільського господарства та поліпшення зернових культур, сільське господарство, проте, головню є екстенсивне.

Хоч сільське господарство УСРР кліматичними, ґрунтовими та економічними умовами не є однорідним, ринки збуту, різна землезабезпеченість, ступінь розвитку транспорту, розвиток промисловості—позначаються на устрої сільського господарства окремих районів і спричинюються до утворення особних с.-г. районів, які в минулому мають свою особну структуру, і в майбутньому прямуватимуть до перебудови і реконструкції неоднаковими шляхами та методами, хоч і до однієї і тієї самої мети; зате і для Лісостепу з його добрими ґрунтовими та кліматичними умовами, із значною щільністю населення та великою зайвиною робочих рук, і для степу з його значними земельними просторами, порівняно з лісостепом, несприятливими кліматичними умовами (посушливість) постає загальна організаційно-виробнича проблема: піти у свому розвитку такими шляхами, щоб усунути невідповідність, що сталась між головними чинниками виробництва з землею, працею і капіталом.

Трохи різні природничі і господарчі особливості окремих районів потребують різних способів і метод інтенсифікації та раціоналізації сільського господарства, але для всіх районів ця загальна установка обов'язкова.

Інтенсифікація сільського господарства має відбуватись по лініях розвитку трудоінтенсивних, а також технічних культур огородництва, виноградарства, продуктивного скотарства то-що.

В різних районах різною мірою будуть розвивати ті чи ці відміни інтенсифікації, але для всіх темп інтенсифікації має бути найшвидший.

Інтенсифікувати сільське господарство треба не тільки на те, щоб розв'язати проблему аграрної перенаселеності та піднести добробут селянства, але це потрібно і з метою задовольнити побільшений сировинний попит у промисловості, поліпшити постачання міста сільсько-господарчими продуктами та збільшити експортні ресурси.

А що до досягнень в галузі усупільнення індивідуального сільського господарства, то тут треба визнати, що в цій важливішій для

нас справі, що визначає всі наші досягнення на селі, в ділянці соціалістичних прагнень ми маємо недостатні результати.

Якщо не рахувати в загальній площі тієї площі, що перебуває під радгоспами і що її зараховується до усупільненого сектору, розміром 2,4% та площі машиново-тракторних товариств — 1,55%, першу, як ту, що не може йти за рахунок наших досягнень в справі усупільнення індивідуального селянського господарства, і машиново-тракторні товариства, що у своїй масі не стали на шлях усупільнення головних галузей індивідуального сільського господарства, то матимемо в наслідок 10-літньої роботи над цими питаннями всього лише 1,45% усупільненої площі в УСРР. До цього числа зараховується 0,74% товариств спільного обробітку землі, їх треба вважати тільки за найпростіші первісні форми усупільнення сільського господарства.

XV з'їзд партії у своїх постановах звернув особливу увагу на роботу в справі усупільнення сільського господарства і дав найсуворіші директиви про посилення та збільшення заходів, скерованих до досягнення висунутих завдань у цьому, величезної ваги, питанні. Детальніше не будемо на цьому зупинятись, бо це потребує самостійного викладу, а тут порушено це питання тільки побіжно, бо його не можна обминути, обговорюючи головні лінії розвитку сільського господарства, а тим паче, якщо взяти до уваги, що усупільнені форми сільського господарства мають в собі всі передумови реально вплинути на зменшення аграрної перенаселеності, бо найширші перспективи в справі реконструкції сільського господарства, в тому числі й інтенсифікації його, є у великих усупільнених одиницях сільського господарства.

Інтенсифікація сільського господарства

Обраховуючи зайвину праці в сільському господарстві та намічаючи методи боротися з цими явищами, одним з найпосутніших показників аграрної перенаселеності є система сільського господарства в даному районі, бо, визначаючи зайвину праці, треба мати дані так про фактичні запаси праці в сільському господарстві, як і про потрібні розміри її, щоб це господарство провадити.

Але розмір витрати праці в сільському господарстві визначається його системою та наявністю техніки. Трудомістськість сільського господарства, залежно від того, які розводиться культури та яким способом обробляється земля — вельми різна. Подаймо хоча б найпростіші приклади: проф. Челінцев у своїх обрахунках вважає, що в умовах звичайного руського селянського господарства на 1 десятину різних культур потрібно таке число робочих днів: покіс трави — 6-7 днів; обробіток ячменю — 19 днів; обробіток вівса — 17-18 днів; озиме жито — 27-28 днів; сонячник — 28-30 днів; картопля — 50-60 днів; цукровий буряк — 75-90 днів; тютюн — до 200 днів.

Проф. Чаянов А. В., вивчаючи селянське господарство Волоколамського повіту, дійшов висновку, що на те, щоб зробити всі роботи

на 1 десятину посіву різних культур, потрібно (в переводі на чоловічу працю):

1. для жита (при урожаї 40,8 пуд.)	з угноєнням	45 роб. дн.
2. для вівса " " 67 "	" "	21,6 " "
3. картоплі " " 383 "	" "	58,2 " "
4. льону " " 2.500 снопів	" "	87,3 " "

Бюджетові дослідження сільського господарства за останні роки дають приблизно таку саму картину витрати праці в сільському господарстві.

З вищеподаних даних цілком ясно видно, що різні культури потребують вельми різної кількості праці на свій обробіток. Інтенсивні культури своєю трудомісткістю потребують більше, ніж удвоє, витрати людської праці, порівняно з екстенсивними культурами.

Але не тільки трудомісткістю інтенсивні культури відрізняються від екстенсивних. Вони значно відрізняються і збором гуртової продукції, наприклад: гуртова продукція з одної десятини зернових культур дорівнює 43,2 карб., а гуртова продукція інтенсивних (технічних та інших) пересічно дорівнює 105 карб. (все в довоєнних карбов.), цеб-то гуртова продукція в площі інтенсивних культур більша в два з лишком рази.

Підчас запроектовання останньої п'ятирічки мається на увазі змінити посівну площу що до культур так (в тисячах гектарів):

Культури по головн. групах	1927 рік		1932 рік	
	Абсолютна площа	% до підсумку	Абсолютна площа	% до підсумку
1. Зернові хліба . .	20.254,9	84,8	20.815,4	77,8
2. Технічні культури	1.439,8	6,0	2.259,2	8,5
3. Інші культури .	2.184,8	9,2	3.669,2	13,7
4. Загальна посівна площа УСРР . .	23.879,5	—	26.743,8	—
5. Розмір інтенсивної площі	3.624,6	15,2	5.928,4	22,2

Із цих цифр бачимо, що площа інтенсивних культур протягом 5 років більшає на 2.303.800 гектарів.

Якщо ми візьмемо в середньому витрату на один гектар екстенсивних культур 26 робочих днів, а на інтенсивні — 65 робочих днів, то матимемо додатково втягування в процеси виробництва за 5 років інтенсифікації сільського господарства 378.544 робітників або, помноживши на 2,2 чол. утриманців, матимемо втягання 832.797 чол. зайвину населення.

Збільшення посівної площі

На 1927 рік с.-г. площу України поділяється так (в тисячах десятин):

	Полісся	Правобережжя	Лівобережжя	Степ	Разом по УСРР	% до всієї площі
Садибна земля . . .	265	595	491	746	2 09	5,3
Орна земля . . .	2.973	5.314	573	12.737	26 597	67
Сінокіс	716	319	429	265	1.729	4,3
Ліс і чагарник . .	1.265	953	512	462	3.191	8
Інших придатних .	162	138	248	1.910	2.458	6,2
Всього придатної землі	5.381	7.319	7.253	16.120	36.073	90,8
Всього придатної і непридатної землі	6.047	7.930	7.834	17.893	39.704	100
Загальної посівної площі . . .	2.246	427	4.389	10.202	21.136	53,5

З вищенаведеної таблиці цілком ясно, що на Україні тепер є ще доволі сільсько-господарської площі, що її не втягнуто до с.-г. обороту.

Якщо ми не рахуватимемо у загальній площі лісу непридатної землі тепер, то й то матимемо величезну площу розміром близько 11 міл. десятин, що з різних причин не зарахована до складу посівної площі. Особливо значний розмір придатних земель, не втягнутих до с.-г. обороту в степу, що доходить до 40% всієї придатної землі цього району.

До загальної кількості земель зараховано частину площі, що потребує витрат на меліорацію (висушування болот та зрошення пісків), але, крім цього, як бачимо, є ще доволі значна площа придатних земель, що не потребують жодних витрат, коли їх втягається у посівну площу.

Зміна форм землекористування, перехід од трьохпільля до багатопільля, зменшення толок, вигонів то-що дасть, безумовно, значне збільшення посівних площ.

Посівна площа останніми роками більшала так :

В 1923 р.	на 13,3%
„ 1924 „	6,9%
„ 1925 „	4,4%
„ 1926 „	4,7%
„ 1927 „	1,8%

На 1927 рік посівна площа не тільки досягла довоєнних розмірів, але й на 1,8% перевищила її. Це свідчить за те, що надалі збільшу-

вати посівну площу треба за рахунок втягнення до обороту нових земель, переважно за рахунок змін системи землекористування.

Великі заходи в справі землевпорядження, заведення багатопільного сівобороту та інші агрикультурні заходи створюють передумови і надалі до збільшення посівної площі.

За останньою п'ятирічкою запроєктовано зростання посівної площі: за п'ять років на 12% з тим, щоб до 32 року нових земель було втягнуто в засіну площу 2.864.000 гектарів.

Орієнтуючись на розрахунок, що на кожний гектар нової посівної площі потрібно 26 робочих днів, маємо втягнення по цій галузі розвитку сільського господарства за 5 років 457.275 чол. нових робітників, або, побільшивши в 2,2 їхніх утриманців, втягнемо у виробництво 1.006.005 чол. зайвину населення.

Перенаселення і вплив його на аграрну перенаселеність

Перенаселення, як народньо-господарче явище, має велике історичне минуле. Переміщення великих людських мас з одного місця в інше у різні періоди обумовлювалось різними економічними та соціально-політичними причинами. Особливо значних розмірів перенаселення досягло наприкінці XIX століття. Цьому, з одного боку, сприяла побудова Сибірської залізниці, що її було збудовано наприкінці XIX в., і, з другого боку, великі селянські повстання на аграрному ґрунті, що змусили колишній царський уряд вжити низку заходів до поширення пересельницьких заходів.

За доволі короткий термін в 20 років пересельницька хвиля за Урал досягла 5 міл. чоловіка, при чому були роки, коли рух пересельців доходив до 800.000 душ. Пересічно за останні 10 років до імперіалістичної війни що року переселялось приблизно до 300.000 душ, і на пересельницькі заходи давалось до 25 міл. карб. на рік.

Історичні умови України склалися так, що вона в минулому займала од 40 до 50% переселення колишньої Росії.

Виключна скрута, безземелля та бажання знайти роботу вільним робочим рукам виштовхувало на переселення з України що-раз нові кадри селянства.

Немає жодної території, що входила б у райони колонізації колишньої царської Росії і де б українське селянство не посідало значного відсотку, що подекуди сягав до 70.

Перенаселення відіграло велику роль в розумінні господарчого пожвавлення порожніх районів Сходу. Досить сказати, що з 1906 по 1913 рік податковий тягар Сибіру побільшав з 6 до 15 міл. карб. Посівна площа в азійській частині Росії побільшала на 1 міл. десятин. Експорт сибірського масла на 1913 рік досяг 5 міл. пудів на суму 75 міл. карб. на рік. Сибірську залізницю за короткий час свого існування вважали однією з найприбутковіших залізниць. Чистий прибуток цієї дороги досягав 13 міл. карб. на рік.

Війна, а потому революція, роки громадянської війни і період розрухи гостро зменшили темп пересельницького руху. Пересельницький рух меншав за перших років революції не тільки з причин залізничної розрухи, а також і тому, що головні кадри селянства, які йшли на переселення — малоземельні і безземельні — були частково наділені землею чи сподівалися дістати землю за місцем перебування.

Проте, величезна перенаселеність, що була наслідком млявого розвитку виробничих сил колишньої царської Росії, великий натуральний приріст населення, з одного боку, і великі натуральні багатства незаселених районів Союзу, що можуть бути використані на збільшення виробничих сил країни, з другого боку, знову висувають пересельницьке питання на порядок денний, як важливішу народньо-господарчу проблему. На теперішній час перед Союзом Радянських Республік, у зв'язку з загальною генеральною лінією індустріалізації країни та реконструкції сільського господарства, поширенням товаровості господарства і посиленням внутрішніх і зовнішніх риночних зв'язків, цілком серйозно ставиться два завдання, що визначають політику переселення в умовах СРСР та сходять ось до чого:

а) що поруч збільшення господарчої діяльності в обжитих районах було б ужито заходів поширити територіальну базу народного господарства, щоб використати натуральні багатства нових необжитих районів. Це значно збільшить дешеву риночну продукцію і

б) доцільно використати величезні трудові ресурси країни, ліквідувати аграрну перенаселеність по районах із зайвиною робочих рук, запобігти дальшому зростанню міського безробіття за рахунок зайвину праці на селі.

Через вищевказані завдання питання перенаселення тепер заслуговує на як-найсерйознішу увагу, бо тільки у спосіб планомірного систематичного заселення необжитої території можливо втягти її в господарчий оборот, а також у боротьбі з аграрним перенаселенням, поруч інтенсифікації сільського господарства та поширення промисловості перенаселення має відограти величезну роль. При чому для деяких районів, гостро аграрно перенаселених, економічно малосилих, що потребують на відплив зайвину сільського населення — перенаселення є одним з найреальніших в даних умовах заходів господарчого оздоровлення. Це можна цілком сказати про наші прикордонні округи та округи лісостепу з недостатнім розвитком індустрії.

Можливості в розумінні вільних, придатних до сільсько-господарчої та промислової колонізацій території у нашому Союзі буквально невичерпувані.

Із загальної площі території цілого Союзу в 2.093.000.000 гкт. обжито і господарчо використовується 421,8 міл. гект., або 20%, мало обжито і припускає населити 244 міл., або 12%, і цілком порожньої території, не використаної через безлюдність — 1.427,2 міл. гектарів, або 68%.

В число порожніх територій зараховується деякий відсоток непридатних і неприступних тепер для господарчого принатурювання.

площ, як, наприклад, півн. побережжя Льодового океану, тундри, піщані пустелі азійської частини Союзу, але, крім цього, є ще великі обшири с.-г. площ, цілком придатні до заселення.

За значно зменшеними обрахуваннями, на теперішній час містськість колонізаційних фондів, придатних для заселення найближчими роками — така :

1. Сибір із загальною площею колфонду близько 90 міл. гект., найближчими роками може бути використана до 20 міл. гект.

2. Дальній Схід з площею колфондів близько 24 міл. гект. найближчими часами може бути використаний до 20 міл. гект.

3. Казакстан в північній його частині, за наймінімальнішими обрахуваннями, має до 35 міл. гектарів колфонду легкого принатурення.

4. Урал і Поволжя до 2¹/₂ міл. гект. колфонду легкого принатурення.

Крім того, є колонізаційні райони в північній частини європейської РСФРР, в Якутії, на Кавказі, в Криму, що особливого інтересу для України в розумінні переселення, не являють.

З поданих цифр бачимо, що вже на цей час площа земель, придатних для с.-г. принатурення у спосіб колонізації, досягає 100 з лишнім міл. гект., цеб-то площа більша за Україну в 2¹/₂ рази. Всі райони колонізації, особливо Далекий Схід і Сибір, являють собою цінність не тільки наявністю придатних с.-г. площ, але й натурально-природничими багатствами у вигляді різноманітних гірських викопних, що дають як найбільші перспективи до розвитку промисловості.

Не зважаючи на те, що Далеко-Східній край мало досліджений, встановлено багато корисних викопних : 231 камінновугільне місцезнаходження, 92 — бурого вугілля, 22 — нафтових місцезнаходжень, до 600 золотих розсипів. Розсипи золота викрито в 200 річках. Залізно-рудних покладів — 6, мідних — 38, срібно-свинцевих — 68. Багато марганцевих, олово-ртутних і платинових покладів, дорогоцінного каміння та мінеральних джерел.

Підсоння Далекого Сходу з його значними опадами пересічно до 650 мм за рік, з теплою сонячною годиною, що триває до листопада, з сумою тепла за літній період, що дорівнює Японії і Кореї, дає цілковиту можливість розводити цінні корейські культури, як, наприклад: боби, гаолян, риж, чумізу та ін.

Тепер у низці районів Далекого Сходу почали значно поширювати рижосіяння. Урожай рижу досягає 300 пудів з гектара за витрати праці близько 100 робочих днів на гектар на рік. Вартість рижу розцінюється в 3 крб. 50 коп. за пуд. Гуртовий збор з гектара рижу досягає 1 тисячі карбов.

Край багатий на лісові, рибні промисли та звіроловство. Самі казенні ліси займають до 88 міл. десятин. Не тільки лісові розробки, але саме вивчення лісових площ перебуває ще в зародковому стані. Фахівці лісової справи стверджують, що за правильної постановки лісового господарства Далекого Сходу руський ліс може цілком

перебороти торгівлю американським лісом. За правильної постановки використання всіх лісових багатств ліси можуть бути в низці районів первісною базою для с.-г. і промислової колонізації.

Наявністю рибних запасів і цінності риби Далеко - східне рибне господарство не має суперників на Тихому океані і має великі можливості розвитку.

Пушний промисел Далекого Сходу так розмірами, як і якістю, має світове значіння. Цінністю і кількістю сортів пушнини Далекий Схід не має собі рівних. Бобер, котик є виключним багатством краю. Білі та голубі пісці на закордонні ринки приставляється, переважно, з Далекого Сходу. Соболь — величезне багатство Далекого Сходу. Добування його досягає 70% всього світового добування.

І всі ці багатства Далеко - Східнього краю досі ще в дрімливому стані, хоч вони цілком достигли до того, щоб прийшла людина з цілим арсеналом засобів і техніки, що їх дає їй культура, та перетворила б цей незайманий і пустельний край на розквітлу країну.

Інші райони колонізації нашого Союзу, зокрема Сибір і Казакстан, також мають величезні натуральні багатства, що їх досі не використано.

А що до українських колфондів, то їх було утворено в наслідок Жовтневої революції з колишніх поміщицьких земель в її степових округах Півдня України.

На початку революції загальна площа колфондів УСРР дорівнювала 1.875.000 гект. З цієї площі було передано під меліюфонд та дано для різних державних потреб 371.000 і на задоволення малоземельного населення цих округ до 400.000 гект.

На потреби населення залишено було 1.110 тисяч гектарів.

На теперішній час, цеб - то на 1928 рік, колфонди Півдня України майже цілком заселені. Залишились незначні рештки, що в 28 році будуть заселені, і переселення надалі провадитиметься тільки за межі України на союзні колфонди.

В наслідок середукраїнського переселення створено на колфондах 1.220 пересельницьких висілоків та переселено до 250 тисяч душ.

Переселення на Південь України провадилося з аграрно - перенаселених округ, а останні два роки тільки з прикордонної смуги.

З цих даних бачимо, що середукраїнське переселення дало можливість з аграрно найперенаселеніших округ перемістити на колфонди Півдня 250 тисяч чоловіка та втягти в господарчий оборот до 1 міл. гектарів землі.

Переселювати за межі України на союзні колфонди почали тільки в 25/26 році, і райони, куди переселювалось людей, були: Поволжя, Уральський край, Сибір та Далекий Схід.

Перші роки на переселення для України давалося незначні наряди, у звязку з чим за ці роки було зараховано на союзних колфондах українських переселенців 120 тисяч душ.

З минулого року наряди для України в союзному переселенні охи побільшено. Замість 27 загальних нарядів цілого Союзу, 25/26

і 26/27 році ми в 27 — 28 році маємо питому вагу в загальному переселенні в 38%.

За перспективним десятирічним планом Всесоюзного Пересельницького Комітету мається на увазі переселити на союзні колфонди близько 5.400 тисяч душ. Якщо ми будемо орієнтуватись на участь України в загальному переселенні розміром 38%, то й то на перші 5 років перспективного плану цифра переселення для України буде близько 1 міл. чол.

Ці пересельницькі заходи таким розміром з одного боку послаблять аграрну перенаселеність України на 1 міл. чол. і дадуть можливість ту землю, що залишиться од перенаселення, розміром більше за 1 міл. гект. передати малоземельним та безземельним селянам і втягти в господарчий оборот нові необжиті території Союзу до 10 міл. гектарів.

А що до степових округ, куди тепер весь час переселюється людей, то для цих 11 округ за перспективним п'ятирічним планом переселення за межі України не передбачається, а якщо й будуть допускати окремі випадки переселення, то тільки як виняток.

На переселення тепер іде, переважно, біднота і середняцтво. За дослідженням спеціального стану тих, хто переселився на Далекий Схід вияснено, що бідноти йде на переселення в цей край до 70%.

Процес переселення в наслідок того, що на нього йде найактивніша частина села, а також і через те, що умови переселення так у дорозі, як і на місці нового життя спричинюють потребу мати взаємодопомогу, створюють вельми сприятливі стимули що до організації усупільненого сільського господарства.

Тепер за перспективним планом заходи, скеровані до створення різних колективних об'єднань пересельницьких господарств цілком чітко відбито, і вони безперечно дадуть значні позитивні наслідки.

Крім загального переселення селянства переселюється і національні меншості такими розмірами: (на південь України)

Німців	377 дворів
Болгар	155 "
Євреїв	9.000 "

Щоб притягти циган до хліборобської праці, підготовлено фондів на 510 дворів, що на них охочі переселитись 475 родин.

Тепер переселення національних меншостей, зокрема німців і євреїв, провадиться на союзні колфонди.

Пересельцям - євпеям дано спеціальний район (Біро - Біджанський) на Далекому Сході, куди вже цього року почали переселюватись,

Заходи, що їх намічено за п'ятирічним перспективним планом що до переселення на союзні колфонди, український уряд визнав за недостатні, так у розумінні інтересів аграрноперенаселених районів, як і заселення порожніх територій Союзу, особливо Далеко - Східнього краю, та Казакстану, у звязку з чим український уряд порушив питання перед ЦВК'ом СРСР про значне поширення заходів в справі переселення за перспективним планом.

В наслідок всіх цих заходів, передбачених розвитком сільського господарства, протягом 5 років буде втягнуто додатково у процесі виробництва в сільському господарстві таку кількість зайвину населення:

1. Інтенсифікація сільського господарства . . .	378 544 роб. або	832.797 душ насел.
2. Поширення посівної площі	457.275 роб. або	1.006.005 " "
3. Переселення за межі України	—	970.000 " "
Р а з о м		2.808.802 " "

Гуртову продукцію сільського господарства за 5 років побільшиться на 48,3%, при чому по культурах і окремих галузях сільського господарства вона дає таке зростання (в міл. довоєнних карб.):

	1927/28 р.	1932/33 р.	% приросту за п'ятиріччя
1) Зернові	873.689,2	1.167.263,5	33,6
2) Технічні культури	135.861,4	316.350,6	132,1
3) І н ш і	734.376,3	1.182.191,7	47,4
Разом по рослинництву	1.743.925,9	2.565.808,8	47,1
4) По скотарству	694.034,7	1.050.088,8	51,3
Разом по сільському господарству	2.437.960,6	3.615.897	48,3%

З цієї таблиці бачимо, що за зростання гуртової продукції всього сільського господарства на 48,3%, технічні культури дають приріст 132,9%, у зв'язку з чим значно більшає й питома вага інтенсивних культур у загальному господарстві.

Вплив зростання гуртової продукції на рівень добробуту сільського населення й продуктивності його праці, враховуючи зміни чисельності сільського населення, характеризується такими даними:

	Припадає гуртового прибутку на 1 душу
1927/28 р.	101 карб.
1932/33 р.	134 "
Відсоток зростання	32%

Гуртова прибутковість, як бачимо, дає наприкінці п'ятирічки 134 карб. на душу сільського населення, що перевищує довоєнний рівень, і за переведення накресленого зростання купівельної спроможності с.-г. карбованця, що до набування промтоварів за п'ятиліття на 28%, помітно поліпшить добробут села.

Висновки

Як же розв'язується проблему населення в наслідок переведення всіх заходів, що їх намічено за останньою п'ятирічкою розвитку народного господарства? Чи ці заходи достатні для того, щоб радикально змінити становище з теперішнім аграрним перенаселенням УСРР?

Деякі поліпшення, безперечно, в цьому питанні намічається, але достатніми їх визнати не можна. За наймінімальнішими підрахунками, як ми вказували на початку, аграрна перенаселеність наприкінці п'ятирічки, у зв'язку з натуральним зростанням населення, виявиться розміром у 8½ міл. Якщо протягом 5 років промисловість забере 633.000

робітників, чи близько 1.400.000 душ населення, а сільське господарство, в тому числі і перенаселення за межі УСРР зменшить аграрну перенаселеність на 2.808.000 чол., то й то наприкінці 5 років залишиться зайвини населення УСРР навіть за мінімального обрахування— 4.282.000 чол., цеб-то матимемо зменшення, порівняно з 26—27 роком, приблизно на 1 міл. чол.

Такий темп зменшення зайвини населення за такий доволі великий час, як 5 років, не можна визнати достатнім; особливо недостатньо запроєктовані заходи, скеровані до інтенсифікації сільського господарства і переселення.

З вищеподаних цифр ми бачили, яке величезне значіння має інтенсифікація так у розумінні вбирання додаткової праці, як і в розумінні збільшення с.-г. продукції, і разом з тим наприкінці 5-річчя, цеб-то на 15-й рік існування радянської влади, наше сільське господарство в основному залишається екстенсивним, питома вага інтенсивних галузей посідатиме близько 22%, а решту площі, як і раніш, будуть використовувати під екстенсивні культури.

Якщо ми поглянемо на питому вагу інтенсивних галузей сільського господарства по буржуазних державах, то побачимо, що вже на 27-й рік вона має таке місце:

	Зернові:	Інтенсивні:
1. Аргентина	48%	52%
2. Німеччина	60%	40%
3. Америка	64%	36%
4. Польща	67%	33%
5. УСРР	86%	14%

Якщо ми досі, у зв'язку з періодом відбудовання зруйнованого господарства імперіалістичною та громадянською війною не могли досягти в галузі реконструкції сільського господарства бажаних для нас наслідків, то за дальшої п'ятиріччя ми маємо перед собою цілковиту змогу висунути серйозніші завдання що до переведення сільського господарства з розряду задоволення примітивних потреб сільського населення до розряду товарових господарств. Це можливо тільки за умови переведення сільського господарства в значній своїй масі на інтенсивні форми та об'єднання індивідуальних господарств в колективні усупільнені форми.

На найближчі п'ять років ми мусимо і можемо ставити завдання перед сільським господарством у спосіб агрикультурних заходів і створення мережі промислових підприємств переробки с.-г. сировини, збільшення інтенсивних галузей сільського господарства, принаймні вдвоє, ніж це запроєктовано за останньою п'ятирічкою.

Це дасть можливість зайняти додатково зайвину населення ще близько 2 міл. населення, що значно ослабить приплив зайвини населення із села до міста і тим зменшить безробіття, і з другого боку інтенсифікація значно збільшить гуртову продукцію сільського господарства збільшить продуктивність праці та поліпшить добробут сільського населення.

Друге питання, ще важливіше, що безпосередньо зв'язане з інтенсифікацією сільського господарства, це темп наростання усупільненого сектору в сільському господарстві. Ми вже казали, що наслідки в цій галузі досі абсолютно незадовільні. До 11 року революції на 1,45% усупільненої площі сільського господарства ми не можемо зоспокоїтись. В останній п'ятирічці передбачається збільшити усупільнений сектор за 5 років вдесятеро, з тим, щоб посівна площа усупільненого сектору дорівнювала 12% всієї посівної площі України. Чи ж варто говорити про те, що нам потрібен цілковитий переворот в нашій роботі і в повсякденному ставленні до питань колективізації. Надалі досягнення в роботі на селі всіх організацій треба розглядати під кутом зору досягнень в галузі збільшення усупільненого сектору сільського господарства.

Всі наші фінансування сільського господарства, всі наші агрикультурні заходи, все керівництво периферії на селі має бути скеровано напрямом соціалістичної перебудови села. І далі плентатись у хвості стихії індивідуального селянського господарства ми не можемо. Нам потрібний не такий темп зростання усупільненого сектору (і тепер він уже можливий), який був досі. Ці 5 років, у зв'язку з тим, що ми вийшли із стадії відбудовання зруйнованого сільського господарства війною та роками розрухи і ввійшли в смугу реконструкції сільського господарства — мають дати нам зростання усупільненого сектору сільського господарства, порівняно з наявними наслідками в 10 разів більше. Таке настановлення впливає з постанов останнього XV з'їзду комуністичної партії більшовиків, і її треба чітко відбити в нині опрацьовуваній п'ятирічці.

Третє питання, що відіграє величезну роль в боротьбі з аграрною перенаселеністю і у збільшенні с.-г. продукції — це переселення. Запроектованого переселення на союзні колфонди за п'ятирічкою розміром 970.000 душ не може бути визнано достатнім так з погляду інтересів аграрно-перенаселених районів, як і з погляду районів заселення. Крім цього, переселення має відіграти величезну роль у збільшенні с.-г. продукції, і особливо зернової. Орієнтуючись на це, має бути висунуто питання про збільшення розмірів переселення, мінімум до 1.500.000 душ за 5 років. Такі можливості, у зв'язку з відкриттям Казакстану, до переселення безперечно є.

Якщо ми в новій п'ятирічці, що її тепер опрацьовується, цілком серйозно ув'яжемо проблему аграрної перенаселеності із шляхами розвитку народного господарства, підійдемо до питання інтенсифікації сільського господарства, втягнення до с.-г. обороту невикористаних земель активніше, ніж досі, більше звернемо уваги на питання переселення, при чому всю роботу на селі побудуємо під кутом зору усупільнення сільського господарства не на словах, а на ділі — тоді ми зможемо за ці п'ять років значною мірою розв'язати одну з важливіших проблем, поставлених перед нашим народним господарством — проблему аграрної перенаселеності.

А. Іванівський

Культурне обслуговування села

Культурна робота, розпочата з Жовтня, багато дечого змінила в сільській некультурності й утворила міцний ґрунт до дальшого розвитку культурної роботи.

Першим кроком приєднання до культурного життя є завдання ліквідувати неписьменність. Що до цього, то за десять років зроблено дуже багато: рівняти досягнення з дореволюційними не можна, бо тоді про це ніхто не думав і все, що ми маємо в цій галузі, є лише наслідок нашої роботи. Саме гасло „Геть неписьменність“, є гасло Жовтневої революції, а виконувати його є постійна робота органів Наросвіти і радянської суспільности.

За десять років пункти ліквідування неписьменности стали складовою частиною установ Народньої Освіти на селі, і мало є сіл на Україні, де б не знали, що таке лікпункт.

В 1927 році на Україні було 13.750 лікпунктів, найбільше їх, переважно, припадає на село. Ці лікпункти були охопили 500.000 душ учнів.

Наслідки ліквідування неписьменности в галузі шкільної роботи закріплюють школи малописьменних (школи першого ступеня), що їх теж багато по селах (всього по Україні в 1926 — 27 р. 1.126 з 40.000 учнів.

Лікпункти та школи малописьменних спрямовані на обслуговування дорослого населення від 15 — 35 років. Дитячу частину села обслуговують установи соціального виховання. В цій галузі ми маємо величезні досягнення в тому, що з 1925 — 26 року були почали здійснювати закон про загальне навчання у спосіб обов'язкового відвідування школи для дітей од 8 — 9 років. В наслідок заведення загального навчання ми маємо таку картину забезпечення села трудшколою I і II концентру.

1925 — 26 р.	26 — 27	Зростання за 1 р.	Зростання за 2 р.
16.476	17.256	780	3.344

Всього дітей у трудшколах на селі:

1924 — 25	1925 — 26	26 — 27	
1.309.695	1.681.870	1.799.200	429.550

Охоплення дітей 8 — 9 років школою в %

1924 — 25	1925 — 26
37,1	54,3

Окремо слід виділити питання про семирічну школу на селі. Село тепер потребує семирічки. І це цілком натурально, бо культурне будівництво підвищує село, веде його до рівня міста, знищує розрив, що помічається й досі. На селі безупинно більшає число учнів семирічок, про що свідчать такі дані:

Рух учнів семирічок на селі

1924 — 25	25 — 26	26 — 27	
194 778	322.661	377.700	183.022

Число семирічок за 1926 — 27 рік побільшало на 217.

За соціальним станом учні, трудшкіл на селі розподіляється так:

Діти робітн.	4,6
„ селян	90,7
„ кустарів	0,2
„ службовців	2,3

Разом з кількісним збільшенням шкільної мережі та охоплення учнів зростає і якість шкільної роботи. Більшає та кращає устаткування шкіл, підвищується кваліфікацію учителів, виправляється справа з підручниками. Як особливо позитивне явище слід відзначити збільшення громадської уваги до школи, зацікавленість у ній з боку бідняцько-середняцьких кіл. Поруч цього зростає і громадсько-корисна робота шкіл та наближення шкільного педпроцесу до виробничо-життєвого оточення. На селі — це значить перетворити школу на знаряддя поліпшити селянське господарство. Практично це здійснюється розвитком так званих агрономізованих семирічок. Міцніє на селі й комуністичне виховання дітей з розвитком дитячого комуністичного руху: піонерорганізації на селі поширюється, і більшає охоплення сільської дівчати.

На шляху розвитку шкільної справи ще дуже багато перешкод, що їх треба перемагати, і не мало трапляється хиб, що їх треба виправляти. Ми ще не маємо змоги тепер охопити все дитинство школою. В 1926 — 27 році поза школою лишалося до 35% дітей. Багато є дітей переростків, яких доводиться охоплювати 2-хрічними школами лікнепу.

Заважає переводити загальне навчання й те, що не всі батьки посилають дітей до школи, особливо бідняки. Постає питання про допомогу бідноті що до навчання дітей.

Перешкоджає шкільній справі брак помешкання і повільний темп шкільного будівництва.

За негативне явище слід визнати те, що охоплення дівчат на селі відстає від охоплення хлопців. За даними 1925 — 26 р. хлопців було охоплено 70,3%, а дівчат 29,7%.

Сільсько-господарська освіта

В галузі профосвіти сільське населення більше за все охоплюється сільсько-господарською освітою. Спрямовані на обслуговування сільського господарства, на створення освічених робітників для нього —

установи сільсько-господарської профосвіти розташовані, переважно по селах, і є великим чинником культурного обслуговання села. Поруч з с.-г. прсфшколами починає зростати мережа шкіл селянської молоді с.-г. зимових шкіл та с.-г. гуртків. Склад учнів по с.-г. школах має селян 72,2%. Що до зимових с.-г. шкіл та с.-г. гуртків, то вони складаються на 100% із слухачів-селян.

Політичне виховання дорослого населення та культурне його обслуговання покладено на систему установ політосвіти. На селі в основі своїй ці установи будується за принципом громадськості, й репрезентовані вони, головню, товариствами „Селянський будинок“, що об'єднує у своїх функціях всі форми п/о роботи.

Поруч з мережею сельбудів існує мережа хат-читалень, що є зародковими формами сельбуду й не можуть зватися сельбудом лише тому, що не мають навколо себе об'єданого в товаристві членства, та, крім того, обмежені можливостями поширеної п/о роботи.

Потреба широко охопити селянство масовою роботою збудила до життя куткові читальні, що є периферійними філіями сельбудів і хат-читалень та що обслуговують одвідувачів первісними формами масової роботи.

В кількісному відношенні ця система установ політосвіти на селі має такий вигляд.

1926 — 27 С. Б.	3.436	х. - ч.	6 186
1927 — 28 С. Б.	3.856	х. - ч.	6.055 — 9.911

Хати-читальні поступовно перетворюється на т-ва сельбудинків, чим і пояснюється зменшення їх.

Порівнюючи число всіх політосвітустанов на селі (9.911) з числом сільрад на Україні (10.733), бачимо що не всі ще адміністративні центри мають політосвітустанови.

Все це число політосвітустанов може бути поділене на дві частини за засобами свого існування.

За даними ЦСУ 1927 — 28 місцевий бюджет давав гроші 1.787 сельбудам і 1764 хатам-читальням. Таким чином виходить, що 59% сельбудів і 71% хат-читалень не мають певної матеріальної бази та підтримки місцевого бюджету.

Знов, порівнюючи з числом сільрад, бачимо, що 7.182 сільради нічого не витрачають на політосвітню роботу, і в фінансовому відношенні залишили свої політосвітустанови на призволяще, а деякі зовсім їх не мають.

Стан так званих бюджетових політосвітустанов не дає підстав малювати рожеву картину: цифри свідчать за бідолашне існування сельбудів та хат-читалень.

Візьмімо приклади кількох округ. В Ізюмській окрузі на утримання одного сельбуду припадає 2.499 карб., в Конотіпській — 1.680, в Бардичівській 461 карб. в Могилівській 300 карб. на рік. Треба зазначити, що в бюджетах сельбудів райцентрів зараховано, здебільша, платню

райполітосвітінспекторів, а в багатьох випадках на кошти сельбуду має провадитись всю п/о роботу у районі.

Ще гірше фінансове становище бюджетових хат-читалень. Ось які цифри припадають по різних округах на річне утримання хат-читалень.

Уманська округа	693 карб.
Зінов'ївська	552 „
Сумська	554 „
Коростенська	187 „
Волинська	161 „

На такі кошти, якщо сюди зараховано й утримання робітника, багато роботи не зробиш.

А що вже говорити про ті хати-читальні й сельбуду, що не мають жодної фінансової підтримки?

Поруч з фінансовим незабезпеченням бракує помешкань, де можна було б розгортати роботу.

Більшість сельбудів та хат-читалень розташовані в маленьких і непристосованих приміщеннях. В Старобільській окрузі, наприклад, до 90% сельбудів і хат-читалень взагалі не мають своїх приміщень. Не краще стоїть справа з устаткуванням та інвентаризацією політосвітустанов. Подивімось тепер, які технічні засоби мають політосвітустанови щоб переводити роботу. Візьмімо спершу бібліотеки.

По селах бібліотеки всі розташовані при сельбудах та хатах-читальнях.

На жаль, статистичних відомостей ЦСУ, що з них можна користуватись, немає пізніше за 15/XII—27 року. Ними лише доводиться орудувати. За цими даними бібліотечна справа на селі має такий стан: на 15/XII 27 р. ЦСУ налічує на селі 6.083 бібліотеки. За такого числа сільських бібліотек на кожну з них припадає 7,4 селища в той час, як на кожне місто ми маємо пересічно 14 бібліотек. До того слід додати, що бібліотеки по містах заслуговують на цю назву, а по селах бібліотекою іноді зветься купка книжок до 500 шт., що з них не всі корисні та придатні.

За даними 1925 року на одну книжку сільської бібліотеки припадало 7,5 душ сільського населення, в той час як по містах було 2 книжки на кожного мешканця.

Розвивається бібліотечну мережу по селах дуже поволі: це становить лише 10% проти 44% зростання бібліотек по містах.

Не по всіх округах налагоджено як слід поновлення бібліотек. Велике число сельбудів та хат-читалень, так бюджетових, як і позабюджетових, не мають коштів придбати нові книжки, не всюди забезпечує цю справу й місцевий бюджет. Не гаразд стоїть справа із збереженням книжок, бо на оправу нема грошей і книжки дуже швидко псуються.

Певну, але незначну роль, порівняно з потребою, відіграє комплектування бібліотек за дербюджетом. За три роки, починаючи

з 1925 — 26 року, на кошти держбюджету скомплектовано 2.010 бібліотек по 200 книжок.

Але за браком потрібного догляду багато з цих бібліотек загинуло.

Взагалі слід зазначити недостатність уваги до бібліотечної справи і потребу вжити заходів до того, щоб постанову XV з'їзду, що до бібліотек на селі, виконувалося. Поки - що цього не помітно.

Великим чинником підвищення культурності й могутнім засобом агітації та інформації є *радіо*. Справа радіофікації на Україні нова, але поступає вона наперед порівняно швидким темпом. Тепер за дуже неповними відомостями ми маємо на селі до 1.800 гучкомовних радіоустановок. До ювілею Жовтневої революції за кошти держбюджету було встановлено 860 радіоприймачів. Багато установок робили округи за місцевий бюджет, і чимало устатковано радіоприймачів за рахунок самодіяльності сільських місцевих організацій та установ. Майже всі округи мають в декілька разів більше установок, ніж це було дано за держбюджетом.

Приміром, Шевченківська округа одержала до ювілею 20 установок, а мала наприкінці 27 року до 100 приймачів. Винницька Округа на 28/1 — 28 року мала 110 установок, Харківська одержала 27 установок, а має 150.

На шляху розвитку радіофікації села та використання радіо, як технічного засобу політосвітньої роботи, багато перешкод. Ще дуже дорога радіоапаратура і зовсім не налагоджене постачання цієї апаратури сільському споживачеві: не по всіх округових містах організовано продаж приймачів та деталей, а по районах зовсім нічого не дістати. Особливо скрутна справа з так званим „питанням“ апаратів. Іноді примач не працює лише тому, що попсувалися батареї, а нових купити нема де. Величезним горем є також, те, що по селах обмаль технічно-освічених людей, і тому часто - густо установки псуються тому, що не вміють з ними поводитись. Є випадки, коли на одній установці було попсовано за місяць 40 ламп-мікро. Не досить використовується радіо, як політосвітній чинник. Політосвітробітники ще не навчилися як слід працювати. Здебільша радіо лише розважає, тимчасом є вже всі можливості використовувати його як політично-виховний чинник.

Порівняно далеко пішло село і що до відвідування кіно. На 1/X — 25 року ми мали по селах 215 кіноустановок, а на 27 року 870. Але на 10.783 сільрад це дуже мале число, а проти загального числа політосвіт-установ ця цифра не дає й 10%. Крім того, сільські установки працюють не частіше від одного разу на два тижні. Зміст картин та їхня технічна якість спричинює дуже багато скарг глядачів і політосвітробітників.

Найважливішим і найболючішим питанням у галузі культурного обслуговання села є питання робітничих кадрів. Це особливо відчувається у політосвітроботі. У нас не вистачає учителів для шкіл, але ми забезпечуємо наявні школи певними кадрами, для яких вчителювання є головною і, здебільша, єдиною роботою. Зовсім інша річ — політосвітробітники на селі. По - перше, у нас дуже мало штатних сталих посад.

По-друге, штатні посади, здебільша, використовують для робітників інших галузей, при чому, коли є інша робота, політосвітні обов'язки завжди є обов'язками другорядними. В таких випадках нема кому організувати політосвітроботу, нема кому її провадити, нема кому і відповідати за неї. Зрозумілі за такого стану й такі випадки, коли в одній окрузі завідателі хат-читалень та сельбудів, мавши іншу роботу, відмовились їхати на політосвітню нараду. Мотив був такий: „ми лише платню одержуємо, як політосвітробітники, а головна наша робота — це політосвіта, й органам політосвіти ми не підлягаємо“. Чекати від таких „штатних“ робітників політосвітроботи — зайва річ.

Не багато можна вимагати й від таких робітників, що провадять політосвітроботу по селах даремно. А цифри нам свідчать ось про що: у Першотравневій окрузі з 297 завсельбудів та хат-читалень лише 41 чол. одержують ставки з місцевого бюджету, 50 чол. оплачується різними іншими засобами (по 10 — 15 крб.), а 207 працюють даремно. В Маріупільській окрузі з 63 роб. (політосвітробітників), в тому числі бібліотекарів — лише 10 працюють виключно на політосвітроботі. Про решту можна сказати, що вони політосвітою займаються між іншим.

Що до складу політосвітробітників, то на 6.489 політосвітробітників установ, що їх було досліджено, ми маємо такі цифри.

Членів КП(б)У	1.700
„ ЛКСМУ	1.183
Позапартійних	3.606

Особливо негативно відбивається на політосвітроботі дуже часта зміна політосвітробітників на селі. Зміна 4 рази на рік — це звичайна річ.

Часто міняючись, п/о робітники незацікавлені в піднесенні своєї кваліфікації. Тимчасом життя ставить перед п/о роботою великі вимоги і потребує кваліфікованих виконавців. Часта зміна п/о робітників зводить на нівець всю роботу округ що до переподготовки п/о робітників. Часто - густо буває, що 75% тих, хто проходять перепідготовчі курси, протягом року йдуть на іншу роботу.

Велику ролю в цій мінливості робітників відіграє мизерна платня, що її одержують сільські політосвітробітники. Дуже мало одержують до 40 крб. на місяць, більшість має до 20 крб. і значне число одержують по 5 крб. За такі гроші керівника, організатора і безпосереднього виконавця п/о роботи можна найти лише дуже незадовільної якості і з дуже невеликим бажанням працювати, особливо в тих умовах. І коли за таких тяжких і несприятливих умов ми все ж таки бачимо розвиток п/о роботи, коли будують нові сельбуди за кошти, що їх збрало селянство, коли збирають гроші на радіо та кіно-установки, це свідчить, що політосвіта — є життєва потреба селянських мас. Треба лише більше звернути на неї уваги, знищити нехтування нею, усунути із шляху її розвитку перешкоди. Особливо слід притягнути до цієї роботи культкомісії сільрад. Хіба можна вважати за припустиме, щоб культкомісія сільради не збиралася протягом цілого року, або щоб сільрада за два

роки жодного разу не слухала доповіді про стан політосвітроботи у своєму селі?

А такі випадки, на жаль, є.

Не надають потрібної уваги політосвітроботі й районіві органи. Ми маємо низку постанов, наприклад — про закріплення політосвітробітників. Постановляють округові пленуми, окрпарткоми, є постанова ОБ ЦК КП(б)У ще з листопада 1926 року. Але стан роботи свідчить, що постанов не виконується.

В цій галузі роботи ніби-то вважають для себе постанови вищих органів необов'язковими.

Такому становищу слід покласти край, і в галузі культурного обслуговання села треба рішуче стати на шлях виконання постанов XV та X партз'їздів.

Поссе, Прокоф'єв, Штейн

Чи був Плеханов більшовиком

(До 25-річчя розриву між Леніном і Плехановим)

В серпні 1904 року у статті: „Робітнича класа і соціал-демократична інтелігенція“ Плеханов писав:

„Я ніколи не вважав Леніна за скільки-будь видатного теоретика і завжди гадав, що він органічно нездатний діалектично мислити. Але я гадав, що йому все-таки дорогі інтереси теорії, і що теорія, що її інтереси йому дорогі, є все-таки теорія наукового соціалізму. Я вважав його,—якщо вжити вислову, що його часто подибується в цій статті,—більш інстинктивним, ніж свідомим марксистом; але я вірив у благодійну силу його „ортодоксального“ інстинкту і сподівався, що він ліпше засвоїть, якщо не методу, то висновок марксизму,—річ, приступну навіть метафізикові, коли в його голову зовні проникає ясніша марксистська свідомість“¹⁾).

З наближенням 25-річчя розриву між Леніном і Плехановим (жовтень-листопад 1903 р.) інтересно простежити, оскільки це обвинувачення скеровується проти самого Плеханова. Для нас це питання має то більше значіння, що у партійній масі і в деяких, вельми популярних підручниках з історії партії поширено думку, що в період до другого з'їзду і на самому з'їзді Плеханов був більшовиком. Звичайно, посиляються на слова Плеханова про гегемонію пролетаріату, що він їх сказав на першому конгресі II-го Інтернаціоналу, вказують на програму „Групи Визволення Праці“, де ніби зформуовано ідею єднання робітничої класи і селянства, і особливо підкреслюють позицію Плеханова, що він її боронив на другому з'їзді в питаннях програмових, тактичних та організаційних. При цьому забувають, що всі ці витяги, а також позицію Плеханова на другому з'їзді можна зрозуміти лише у зв'язку із загальною еволюцією його поглядів та походженням їх.

Насамперед, яскравіше за все опортунізм Плеханова виявлено у питанні про взаємини пролетаріату та селянства.

---

¹⁾ Плеханов, том XIII, стор. 135 — 136.

Ще в 1887 році в програмі „Групи Визволення Праці“ Плеханов висловив таку думку:

„Руський революційний рух, що перемога його була б, наперед, на користь селянству, майже не має в ньому ні підтримки, ні співчуття, ні розуміння. *Найголовніша підпора абсолютизму саме у політичній байдужості та розумовій відсталості селянства*¹⁾. Потрібним наслідком цього є безсилля та боязкість всіх освічених шарів вищих клас, матеріальним і розумовим інтересам яких суперечить сучасна політична система... Підвищуючи голос в ім'я народу, вони (вищі класи) із здивованням бачать, що він байдужий до їхніх закликів. Звідси несталість політичних поглядів, а часами туга і цілковите розчарування нашої інтелігенції. Такий стан речей був би цілком безнадійним, коли б вказаний рух руських економічних взаємин не створював нових шансів успіху захисникам інтересів трудящої класи. Розпад общини створює у нас нову класу — промислового пролетаріату. Сприйнятливіша, рухлива і розвинута ця класа легше відгукується на заклик революціонерів, ніж відстале хліборобське населення²⁾).

Головні засади меншовизму: ідея блоку пролетаріату та буржуазії, оцінка селянства, як реакційного шару, приниження керовничої ролі пролетаріату виявлено тут досить чітко.

Ключа до позиції, що її зайняв Плеханов у селянському питанні, хоч як це парадоксально, треба шукати в його народницькому минулому. Це натуральна реакція Плеханова проти свого власного минулого.

Меншовистське твердження, що його Плеханов висловив в 1887 р., геть не випадкове. Далі цю думку розвинуто у Плеханова в статті: „Ще раз про принципи і тактику руських соціалістів“, що він її написав в 1890 році для німецького журналу „Соціал - демократ“. В цій статті Плеханов, між іншим, писав:

„Руський царат, що протягом століть *справся на неутворення руських селян*, найде свого непоборного ворога в моці свідомого пролетаріату, який, в наслідок швидкого розвитку капіталізму, численно більшає що - дня...

Крім буржуазії і пролетаріату, ми не бачимо інших громадських сил, що на них могли б у нас орієнтувати опозиційні чи революційні комбінації“³⁾).

В 1902 році Плеханов у своєму виступі проти ленінської ідеї націоналізації пішов іще далі. У примітці до статті „Аграрна програма руської соціал - демократії“, де Ленін обґрунтовує принципову допустимість націоналізації землі підчас буржуазно - демократичної революції, Плеханов, підтримуючи Мартова, заперечував проти націоналізації

1) Курсив у статті скрізь наш. Автори.

2) Плеханов, том II. Друга програма „Групи Визволення Праці“.

3) Плеханов, том III, стор. 119.

землі, яко реакційного заходу, і підкреслював, що „гвоздь“ розходжень у нього з Леніном саме в цьому питанні.

Треба погодитися з Плехановим, що „гвоздь“ був саме в питанні про націоналізацію. Націоналізація землі була для Леніна заходом, що забезпечує за певних політичних умов процес найшвидшого розвитку капіталізму та переростання буржуазно-демократичної революції на соціалістичну. Навпаки, для Плеханова не було питання про націоналізацію, як гасла буржуазно-селянської революції. Він мислив націоналізацію або як захід реакційний в умовах поліційної держави, або як захід, попередній до соціалістичної революції.

Отже Плеханов міркував так: або буржуазна революція, або революція пролетарська, але він не був в силі зрозуміти можливості буржуазно-селянської революції.

Дальша еволюція привела Плеханова до ідеї муніципалізації, до ідеї угоди між буржуа і поміщиком. Революцію замінялося реформою.

Де ж корінь принципової помилки Плеханова. Його треба шукати в буржуазно-ліберальному розумінні історичного процесу в Росії та класової природи руської держави. З погляду Плеханова, як це показав Покровський, руський абсолютизм „склався як позакласова організація державної оборони“, що не має сталих зв'язків із соціально-економічним розвитком Росії. Звідси — нерозуміння непоривного зв'язку між розв'язанням аграрного питання та завданнями політичної революції. Відриваючи руське самодержавство від його соціально-класової бази — кріпосників-поміщиків — Плеханов бачить спільника пролетаріату в боротьбі з царатом не в особі селянства, а в особі ліберальної буржуазії. Протиставлячи „абсолютизм“ усім класам руського суспільства, Плеханов змушений, натурально, шукати пояснення моці царату „в політичній байдужості та розумовій відсталості селянства“.

Погляди Плеханова на ролі ліберальної буржуазії в демократичній революції як-найщільніше зв'язані з його помилковою оцінкою ролі селянства і впливають з неправильного трактування класової природи російського самодержавства. У вищеподаному витягу з другої програми „Групи Об'єднання Праці“, Плеханов не робить чіткого розмежування між лібералом і революціонером. Те саме ми бачимо і в вищеподаному витягу із статті „Ще раз про принципи і тактику руських соціалістів“.

В період блоку легальних марксистів з революційними соціал-демократами, погляди Плеханова в питанні про ставлення до ліберальної буржуазії набрали яскравішого опортуністичного відтінку.

Як відомо, Ленін припускав можливість співробітничати з ліберальною буржуазією лише на певному етапі, і лише за певних умов. У своїй брошурі „Что делать“ Ленін писав:

„Боятись тимчасових спілок, бодай із ненадійними людьми, може тільки той, хто сам на себе не надіється, і ні одна політична партія без таких спілок не могла б існувати. А єднання

з легальними марксистами було чимсь на зразок першої справжньої політичної спілки руської соціал-демократії... Але конечною умовою такої спілки є цілковита неможливість для соціалістів викривати робітничій класі ворожу протилежність її інтересів, порівняно з інтересами буржуазії. А те бернштейніянство і „критичний“ напрям, що до нього звернулася геть уся більшість легальних марксистів, віднімали цю можливість і розбещували соціалістичну свідомість, заявляючи марксизм, проповідуючи теорію притуплення соціальних суперечностей, оголошуючи за несенітницю ідею соціальної революції і диктатури пролетаріату, зводячи робітничий рух і класову боротьбу до вузького тредюніонізму і „реалістичної“ боротьби за дрібні поступові реформи. Це цілком дорівнювало запереченню з боку буржуазної демократії права на самостійність соціалізму, отже і права на його існування; це означало у практиці прагнення перетворити робітничий рух, що починався, на хвіст лібералів. Натурально, що за таких умов розрив був потрібний¹⁾).

У протилежність Леніну, Плеханов схильний був вважати погодження з ліберальною буржуазією за погодження ради погодження. Безпринциповість Плеханова виявилась у період полеміки між Леніном і Струве, коли Плеханов намагався затінити ревізіонізм Струве в його „Критичних замітках“. Помилка Плеханова то серйозніша, що в додатку до своєї книги „Розвиток моністичного погляду на історію“ він не тільки погладив Струве по голівці, але по суті напався на Леніна, заявивши, що „виступати проти автора „Критичних заміток“ дозволено тільки тому, кому нічого заперечувати, наприклад, з приводу економічних доказів цього письменника“.

На 1901 рік, коли знову сплило на поверхню питання про співробітництво із Струве, Ленін, вважаючи, що умови, запропоновані Струве, визначають фактичне упідлеглення програмі „Кредо“, наполягав на розриві.

Обґрунтовуючи свою вимогу порвати із Струве, Ленін в листі до Плеханова звертав увагу останнього на те, що:

„Нас закидатимуть таким матеріалом, ми будемо бігати, щоб виконувати доручення Юди (Струве), який своїм хазяйнуванням в „Современном Обозрени“ (справа очевидна, що хазяїн і хазяїн на всю губу буде там він, бо у нього гроші і 99% матеріалів — ми хіба зрідка трохи-трохи що спроможні будемо дати туди), зробить чудову ліберальну кар'єру та спробує „оттереть“ не тільки важку „Зарю“, але й „Искру“. Ми будемо бігати, клопотатись, корегувати, перевозити, а його світлість п. Юда (Струве) буде Redacteur en Chef найвпливовішого (в широкому sogeneunten „громадському“ розумінні) журнальчика. А „романтичну“ втіху

¹⁾ Ленін „Что делать“, стор. 127 — 130.

можна дати цим rechtgläubigen: нехай зветься „додаток до соціал-демократичного журналу „Заря“, нехай втішається слівцями, а я поки-що заберу в руки саму справу. *Постає питання, невже пресловута „гегемонія соціал-демократії не буде при цьому звичайним Kaut'om“*¹⁾.

Не погоджуючись з Леніном, Плеханов відповідав йому:

„Мое тверде переконання в тому, що треба погодитись, по-торгувавшись, однак, про матеріал для „Искры“. Обставини такі, що *розрив тепер нас занастить*“²⁾.

В даному разі ми маємо безперечне поглиблення попередньої помилки Плеханова: від рівноправного блоку пролетаріату і ліберальної буржуазії Плеханов почав збиватись на визнання гегемонії буржуазії в цьому блоку.

Нам можуть заперечити, що на другому з'їзді в питанні про ставлення до лібералів Плеханов зайняв ортодоксальну позицію. Оскільки нам відомо це майже загальна думка. Проте, сам Плеханов тлумачить свою позицію на 2-му з'їзді в цьому питанні так:

„Мені можуть сказати, що резолюція, що я її запропонував 2-му з'їздові і що він її ухвалив, схожа на резолюцію, що її ухвалив так званий 3-й з'їзд і що її не ухвалюю я. Зовнішня схожість справді є, але тільки зовнішня. Моя резолюція не мала загального характеру; вона не давала загальної „директиви“; її спрямовувалось спеціально проти п. Струве, який ще недавно фігурував, яко марксист, і буржуазну проповідь якого деякі недосвідчені пролетарі могли зрозуміти як проповідь поміркованого соціал-демократичного напрямку. При тому ж мою резолюцію доповнювалось резолюцією Старовіра, що її так званий 3-й з'їзд просто-напросто „скасував“³⁾.

Як бачимо, плеханівський виступ на 2-му з'їзді не був щасливим винятком. Він був натуральною і послідовною ланкою його еволюції до опортунізму.

В іншому місці у статтях, написаних в той самий період, Плеханов ще раз підкреслює послідовність і „преемственность“ своїх поглядів на ролі ліберальної буржуазії. Даючи відповідь більшовикам, Плеханов посилається на те, що ще в 1901 році він писав:

„Найближчою метою революційного руху є повалити абсолютизм, що, забезпечивши руському пролетаріатові політичні права і політичну волю, дасть йому широку змогу рости та досягати, розвиватись і організовуватись для соціалістичної революції. Перемога соціалізму не може збігтись з поваленням абсо-

1) Ленінський збірник № 3, стор. 129.

2) Там само.

3) Плеханов, том XIII, стор. 344.

лютизму. Ці два моменти в наслідок потреби будуть відокремлені один від одного значним урізком часу, і саме тому, що вони будуть відокремлені один від одного часом; соціал-демократи, у своїй непримиренній боротьбі з абсолютизмом, можуть з цілковитим правом і ані трохи не всупереч собі, вказувати всім, кому належить знати і розуміти це, що їхні інтереси тепер збігаються з інтересами вільнодумної частини нашого суспільства¹⁾.

Плеханов виявляє в даному разі надмірну метафізичність мислення.

Відділяючи „китайським муром“ буржуазну революцію від пролетарської, Плеханов заперечує, по суті, можливість переростання першої на другу. Раз трактується про значний урізок часу, що відділяє буржуазну революцію від пролетарської, то тим самим нищиться питання про буржуазно-селянський характер революції. Звідси логічний висновок: „Буржуазія, як активно революційна сила, натуральна співниця пролетаріату“.

Не важко переконатися в тому, що плеханівську постановку питання про ліберальну буржуазію погоджується з його теорією самоцільного абсолютизму. Ідея суто-політичної, антиабсолютистської революції в Росії, певна річ, що має на увазі блок усіх шарів суспільства, буквально випирає з останнього з вищеподаних витягів.

Подані погляди Плеханова з питання про роль селянства та ліберальної буржуазії самі по собі вже свідчать про те, що він не розуміє ідеї гегемонії пролетаріату. На першому конгресі II-го Інтернаціоналу Плеханов проголосив, що „революційний рух в Росії переможе, як рух робітників, або зовсім не переможе“. Цією формулою звичайно аргументують, яко доказом того, що Плеханов був родовідцею ідеї гегемонії пролетаріату, забуваючи, що в цій формулі немає головної умови гегемонії пролетаріату в буржуазно-демократичній революції — гасла спілки пролетаріату із селянством.

Не можна заперечувати того, що у Плеханова є ціла низка місць, де він каже про революційну роль селянства, але, з другого боку, цілком безперечно те, що для Плеханова питання про демократичну революцію не зводилось до розв'язання аграрного питання, і в жодному разі розв'язання цього останнього у нього не збігається з розв'язанням селянського питання. Звідси випливає те, що Плеханов не розуміє ролі селянства, як головного співника пролетаріату.

У Плеханова немає безпосередніх вказівок на керівничу роль буржуазії в демократичній революції, навпаки, він весь час підкреслює навіть в 1905 році вирішальну роль пролетаріату і половинчастість ліберальної буржуазії. Але як Плеханов трактує собі цю вирішальну роль? Пролетаріат, з його погляду, мусить підштовхувати половинчасту буржуазію ліворуч, але ні за жодних обставин не брати влади до своїх рук. У Плеханова пролетаріат прирівняно до людини, яка

¹⁾ Плеханов, т. XIII, стор. 179.

приставивши револьвера до скроні супротивника, задалегідь відмовилася при цьому натиснути курок.

Ідея гегемонії буржуазії випирала з концепції Плеханова проти його волі. Нема нічого помилковішого, як мати плеханівську „формулу“ на першому конгресі II-го Інтернаціоналу за ленінське тлумачення ідеї гегемонії пролетаріату.

В 1905 році Плеханов у статті „Наше становище“, чудово поєднував, наприклад, „золоті слова“, що він їх був висловив на конгресі, з визнанням ідеї блоку пролетаріату з буржуазією.

Заперечення ідеї гегемонії, особливо яскраво вихопилось у виступі Плеханова на 4-му з'їзді РСДРП, коли, відповідаючи Леніну, він казав:

„Наш погляд є в тому, що захоплення влади для нас обов'язкове, але обов'язкове тоді, коли ми робимо пролетарську революцію. *А через те що наступна революція може бути тільки дрібнобуржуазною, то ми зобов'язані відмовитись од захоплення влади.* Енгельс каже, що хто після спроби 1848 року вважає, що соціялісти можуть взяти участь у революційно-буржуазному уряді, той або надмірно обмежений, або зв'язаний з революційною справою тільки революційною фразою... Але якщо ми вважаємо захоплення влади неможливим, то постає питання: як ми мусимо ставитись до того проекту програми, що щільно зв'язаний з цим захопленням. Якщо ми заперечуємо захоплення влади, то мусимо заперечувати цю програму“¹⁾).

Плеханов і не догадувався, що ідея гегемонії пролетаріату має на увазі те, що пролетаріат і селянство захоплюють владу під керівництвом першого, щоб довести до кінця демократичну революцію. І саме заперечення ідеї захоплення влади править за найпевніший доказ того, що ідею гегемонії пролетаріату у Плеханова заводить лише до участі пролетаріату в буржуазно-демократичній революції.

На момент 5-го Лондонського з'їзду меншовики, разом з Плехановим, докотились до одвертої вимоги вилучити із соціал-демократичного лексикону слова: „гегемонія пролетаріату“, замінивши їх словами „передовий загін“ або „авангард“, „головний двигун“.

„Повторити скільки угодно разів,— писав Ленін,— про збереження цілковитої класової самостійності пролетаріату,— проти цього меншовики нічого не мали. *Але послабити вказівку на ролі проводаря у революції — значило відкрити двері опортунізму.* Пролетаріат може бути „головним двигуном“ в поміщицько-урізаній буржуазній революції. Можна бути головним двигуном перемоги іншої класи, не вмюючи обстояти інтересів своєї класи. Революційна соціал-демократія, не зраджуючи себе, не має права

¹⁾ Протоколи об'єднувального з'їзду, стор. 99.

цим обмежитись. Вона мусить допомогти пролетаріатові з пасивної ролі головного двигуна підвестись до активної ролі проводаря, — із залежного стану борця за урізану волю до найсамотійнішого стану борця за цілковиту волю, вигідну робітничій класі. В цьому, можна сказати, стрижень відміни опортуністичної і революційної тактики соціал-демократів в буржуазній революції, що перша тактика мириться на ролі пролетаріату, яко головного двигуна, а другу тактику спрямовується до здійснення від них ролі вождя, аж ніяк не тільки „двигуна“¹⁾.

Якщо для Леніна ідея гегемонії пролетаріату була непоривно звязана з ідеєю захоплення влади в ім'я розчищення руського ґрунту від решток крпацтва, то для Плеханова з його ідеєю позакласової держави завдання революції вичерпувалось ліквідацією абсолютизму силами пролетаріату та буржуазії під керовництвом останньої, як найзаінтересованішої в політичній революції.

Опортуністичні помилки в програмово-тактичних питаннях з не-подоланою конечністю дають в наслідок помилки організаційно-партійні. Щоправда, треба визнати, що в організаційному питанні Плеханов виявив найбільшу сталість. Ідея централізованої політичної організації не могла бути чужою Плеханову, який головною й єдиною силою реакції вважав самодовільний абсолютизм. Не без внутрішньої боротьби склав Плеханов зброю в організаційно-партійних питаннях. Проте, заперечення ідеї гегемонії пролетаріату неминуче вело Плеханова до неправильного тлумачення принципів організаційного будівництва партії. Організаційний опортунізм Плеханова можна простежити в його ставленні до питання про взаємовідношення між стихійністю мас і свідомістю соціал-демократії:

„В розмовах зі мною, — та й не тільки зі мною, — писав Плеханов у 1904 році — Енгельс не раз і напосідливо вказував, що в Росії, в наслідок робітничого руху, що починається, вже минула давня змовницька практика нечаївщини та бакунізму. Але ми не позбудемося цієї застарілої практики аж доти, поки не покладемо краю теорії героїв і натовпу в її новій, і, будемо сподіватись, останній відміні, *цеб-то поки ми не позбудемося ленінової науки про „стихійність маси і свідомість соціал-демократії“*. Ця наука значно зафарбувала собою „четвертий період“ нашого руху, деякими сторонами відтиснувши нас назад, порівняно з третім його періодом“²⁾.

Недооцінка значіння суб'єктивного чинника в даному разі така сама натуральна реакція у Плеханова на його давній народницький світогляд, як це ми бачили з питання про ролю селянства в революції.

¹⁾ Ленін, том VIII, стор. 420.

²⁾ Плеханов, том XIII, стор. 134.

Характеристично, що на питання, чому він раніш не зазначив „помилковости“ і „шкідливости“ ленінського погляду — Плеханов відповідав:

„Я вважав його (Ленінів погляд) неправильним відтоді, як я з ним познайомився. Коли я прочитав рукопис брошури „Что делать“, я відразу сказав Леніну та іншим членам нашої редакційної колегії, що бачу в ній досить багато теоретичних помилок. Що стосується, зокрема, „стихійности“ і „свідомости“, то я зауважив Леніну, що вона є у нього, за відомим виразом Гегеля, wie aus der Pistole geschossen, і я наполягав на тому, щоб було перероблено місця, що здавалися мені неправильними“¹⁾.

Питання про стихійність і свідомість є таке питання, де переплітається ідея гегемонії пролетаріату з проблемою взаємовідносин між партією та робітничою класою, робітничою класою і масою.

Недооцінка елемента свідомости давала стимул до недооцінки керівничої ролі партії, що за того явища, що Плеханов заперечував гегемонію пролетаріату в демократичній революції, було цілком логічним висновком.

Щоб характеризувати опортуністичне лице Плеханова, надзвичайно характеристично, що він спантеличився саме в цьому питанні про стихійність і свідомість — „камень преткновения“ для опортуністів усіх мастей.

Блискучий виступ Плеханова на другому з'їзді на захист Ленінської формуловки § 1 статуту партії цілком зрозумілий з погляду його принципово-політичного настановлення. Боротьба з економістами, які заперечували, по суті, політичну боротьбу та зводили зближення робітничої класи до вузького тред-юніонізму, натурально, наближала Плеханова з його теорією ангиабсолютистської революції до Леніна. Проте, і в цьому виступі, у словах: „Ще сьогодні вранці, слухаючи прихильників протилежних думок, я вважав, що то цей, то той гнеться на бік“, позначилась непослідовність Плеханова.

Свою непослідовність Плеханов довів, коли після з'їзду, згадуючи про розходження з питання за формуловку § I статуту писав, що:

„Це часткове явище, що на підставі його архібезглуздо було б поділяти товаришів на „козлищ“ та „овець“, на непримиренних і поміркованих“²⁾.

Рубікон було перейдено, коли Плеханов, в ім'я збереження єдності, що він його розумів по-фашистському, пішов на безпринциповий блок з меншовиками та порвав з Леніном. Спілка з меншовиками зобов'язувала Плеханова до дальшої еволюції в бік організаційного опортунізму:

1) Плеханов, том XIII, стор. 135.

2) Там само, стор. 85.

„Дуже часто у руського революціонера,— писав Плеханов,— виникають непереможні бажання порушити дисципліну саме тому, що йому про неї нагадують. Це, певна річ, дуже недобре, і закорінено це в почутті, що нічого спільного не має з відданістю революційній ідеї. Але, на жаль, це так. І на це не можна не зважати. Коли б ми про це забули, або мали за краще не брати до уваги психологію сучасного руського революціонера, то наші зусилля привели б нас до мети, цілком протилежної тій, що до неї ми прагнемо, цеб-то, замість того, щоб організувати партію, ми сприяли б її дезорганізації, і замість того, щоб виховувати себе в дусі дисципліни, ми зміцнювали б свою схильність до анархії... Ясно також, що *в інтересах підтримування та зміцнення дисципліни іноді буває корисно заплющувати очі на порушення її*... Незручна завше і скрізь „прямолінейність відомої птиці“, незручна нам тепер більше, ніж коли-будь, тому що тепер вона може привести нашу партію на край безодні.

Одно слово, ми мусимо уникати всього того, що могло б спричинити серед нас нові розколи. Розколів у нас було надто багато, і вони надто нам зашкодили. Тепер треба всіма силами оберігати єдність¹⁾.

„Назвався груздем, полезай в кузов“. Плеханов, який так багато сказав правильного у свій час з питань організаційно-партійного будівництва, дійшов до троцькистського трактування єдності партії, на основі волі фракції та угруповань за формулою — „Живи і давай жити іншим“.

1-е листопада 1903 року — історична дата, коли два як-найбільші політичні проводарі, зустрівшись на перехресті двох політичних доріг, розійшлись, один — в болото меншовизму, другий — на широкий шлях революційних боїв під керівництвом бойової, міцно збитої, дисциплінованої пролетарської партії.

Всі помилки Плеханова, як це ми намагалися вище показати, згрунтовано на його теорію руського самодовільного абсолютизму. Як цілком правильно зазначив М. Н. Покровський, ця оригінальна теорія у Плеханова зв'язана з його ранньою ідеологією народника. Для народницького руху в цілому типове заперечення класової природи держави взагалі. Як відомо, всі народники були анархісти, для яких російський царат був джерелом усіх пригод та злигоднів. Плеханов, як послідовний бакуніст, не був що до цього винятком із загального правила. Еволюцію Плеханова до марксизму можна пояснити як еволюцію поглядів інтелігента, який розчарувався у революційних можливостях селянства та шукав підпори в робітничій класі, щоб ліквідувати абсолютизм. Народницьку ідею позакласової держави при цьому не усувається, а поглиблюється.

¹⁾ Плеханов, том XIII, стор. 89.

Що - правда, логіка боротьби з терористичним напрямом народництва на 1884 рік змусила Плеханова визнати класову природу російської держави:

„Хіба абсолютна монархія не була у нас, як і скрізь, „класовою державою“. Адже сам пан Тихомиров визнає в нашій історії „існування дворянства, як верстви, що справді панує“ принаймні з „наказу про вільність“. І хіба нарід не пояснював саме впливом і навіть безпосередньою змовою панів та чиновників усіх невігідних для нього постанов нашого законодавства, усіх свавільних і утисливих розпоряджень адміністрації. А якщо це так, то класовий характер нашої монархії був вельми помітним. Гадаємо, що протест проти класової держави червоною ниткою снується через всю нашу історію“¹⁾.

Світлий проблиск, на жаль, тільки проблиск.

Вже наступного року Плеханов вертається, по суті, до своєї давньої позиції, що - правда, в новому своєрідному трактуванні.

Перекопливий витяг подає М. Н. Покровський в „Правді“ № 124 за 1928 рік із статті Плеханова „Современные задачи русских рабочих“:

„Між нашими ворогами, які так часто з'єднуються проти нас, між урядом і вищими класами немає однодушності. Цар не хоче відмовитись од своєї деспотичної влади, він не хоче поділитися нею з вищими шарами. Він хоче залишитись повновладним, абсолютним монархом, за всяку ціну зберегти увесь блиск, всю азятську пишність свого стану“.

Дальшому зміцненню цієї ідеї у Плеханова сприяли дві обставини: по - перше — неправильно зрозуміла думка Енгельса про державу, як про силу, яка стоїть над суспільством, і, по - друге, боротьба з економізмом, що натурально змушувала його підкреслювати політичний чинник, що мимоволі набирав у нього самодовільного характеру. Ленін перший помітив фальшиву ноту в марксистських наспівуваннях Плеханова. Критикуючи проекта аграрної програми, Ленін вказував, що проект Плеханова:

„Видимо відкидає вираз— „давній крпацький суспільний лад“, вважаючи вираз „крпацтво“ стосовним тільки до правного устрою. Я гадаю, що ця різниця безпідставна. „Крпацьке право“, звичайно, було юридичним інститутом, але воно відповідало і особливій системі поміщицького (та селянського) господарства, його виявлялось і в масі неоформлених правом побутових взаєминах. Тому - то навряд чи треба уникати вислову „докапіталістичний, крпацький суспільний лад“¹⁾.

¹⁾ Плеханов, том II, стор. 285.

¹⁾ Ленінський збірник 2, стор. 85.

Плеханов чудово розумів принципове значіння цього розходження з Леніном. В листі до В. Засуліч він підкреслював, що саме тут закопана собака.

Проте з тактичних міркувань Плеханов вирішив не давати бою Леніну. Перемога над економістами ще не була закріплена.

В 1905 році Плеханов і надалі залишався вірним своїй теорії. Спроба обґрунтувати свою тактику механічним повторенням марксистської тактики 1848 року не суперечила його своєрідному трактуванню руської дійсности. Як ми вже вище зазначали, теорія позакласової держави неминуче мала на увазі спілку пролетаріату з ліберальною буржуазією. Це якраз збігалось з марксистською тактикою 1848 року.

Воістину Плеханов був діалектиком, але його діалектика була діалектикою понять.

Боротьба на четвертому об'єднувальному з'їзді безперечно довела, що саме питання про характер руської держави був в основі програмово-тактичних і організаційних розходжень між Леніном та Плехановим.

На з'їзді Плеханов заперечував проти Ленінової ідеї націоналізації, що, як він казав, не гарантує від реставрації і загрожує поворотом до деспотизму, зґрунтованому на своєрідній націоналізації землі допетровської Русі. Заперечуючи Плеханову, Ленін підкреслював, що головна помилка його у змішуванні соціально-економічного ладу допетровської Русі із сучасним капіталістичним устроєм :

„Оскільки в московській Русі була (чи якщо в московській Русі була) націоналізація землі, остільки економічною підвалиною її був азійський спосіб виробництва. Тимчасом в Росії з другої половини ХІХ віку зміцнів, а в ХХ столітті вже безумовно переважав капіталістичний спосіб виробництва. Що ж залишається від доказу Плеханова? Націоналізацію, зґрунтовану на азійський спосіб виробництва, він сплутав з націоналізацією, заснованою на капіталістичному способі виробництва. Через тотожність слів він проморгав ґрунтовну різницю економічних, саме виробничих взаємин. *Будуючи свою аргументацію на реставрації московської Русі, цеб-то ніби реставрації азійських способів виробництва, він справді говорив про реставрацію політичну, на зразок реставрації Бурбонів* (що на неї він посилався), цеб-то про реставрацію антиреспубліканської форми правління на ґрунті капіталістичних відношень виробництва“¹⁾.

Вельми характеристично, що саме Ленін викриває нездатність Плеханова ув'язати політичну надбудову — державу — із соціально-економічною базою.

Розходження, що були почалися ще в 1895 році (як про це свідчить Плеханов у своєму листі до В. Засуліч 19/ІІІ 1902 р.²⁾), розгорнуто

¹⁾ Ленін, том VII, ст. 190.

²⁾ Див. „Ленінський збірник“ 2, стор. 93.

навколо цього головного питання на боротьбу двох напрямів. Плеханівська теорія позакласової держави аж ніяк не має абстрактно теоретичного значіння. По суті та сама теорія, як це можна було б показати, закладена в основу троцькистської теорії перманентної революції та поглядів троцькистської опозиції. Але про це іншим разом.

Ми не збираємось заперечувати величезних теоретичних заслуг Плеханова, не збираємось заперечувати, що в певні періоди Плеханов ішов разом з більшовиками. Нашим завданням було показати, що з перших кроків своєї соціал-демократичної діяльності Плеханов еволюціонував до меншовизму. Ніякого несподіваного повороту до меншовизму після другого з'їзду у Плеханова не було. Його опортуністична позиція в 1903—1905 році, і особливо соціал-шовіністична позиція підчас війни заглиблена корінням в його народницькому минулому.

Плеханов ішов до меншовиків (з боями), він прийшов до них не відразу, не „без внутрішньої боротьби“. Але прийшов до них назавше і безумовно.

Ф. Глаубауф

Наступ правих на КП Німеччини¹⁾

Наявність міцної соціал-демократичної партії в Німеччині, як це виразно зазначив VI всесвітній конгрес Комінтерну в своїх політичних тезах, дає ґрунт для розвитку правого ухилу серед комуністичної партії Німеччини. Це буде зрозумілим для нас, коли ми уявимо собі, що після величезного краху німецького господарства в 1923 році воно, завдяки американським кредитам, набрало такого розвитку, що нині його не можна порівняти майже з розвитком жодної капіталістичної країни. Раціоналізація німецької індустрії пішла куди більше вперед, ніж у будь-якій іншій європейській індустріальній державі. Панування буржуазії також значно стабілізувалось, особливо в наслідок діяльності соціал-демократії, що все ж має ще значний вплив на широкі шари пролетаріату. Саме цей період створив сприятливий ґрунт для правого ухилу, що особливо позначився після рішучого повороту IX пленуму ВККІ і IV конгресу Профінтерну в справі позиції комуністів в економічній боротьбі.

Постанови про тактику комуністів в економічній боротьбі були не випадковим приводом до наступу правих на КП Німеччини.

У своїй щоденній практичній роботі, в боротьбі за інтереси робітників, комуніст стикається в капіталістичних країнах із соціал-демократично-організованими робітниками і з апаратом профспілок. Свідомість класової різниці між соціал-демократичними прибічниками буржуазії і класово-свідомим пролетаріатом затінюється дуже легко в щоденній роботі. Ось чому саме в галузі профспілкової роботи так дуже важко провадити боротьбу з правими елементами і чому саме тут найдальніші є ті елементи, що складають праве крило комуністичної партії. Це здебільшого ті елементи, які ще в передвоєнній соціал-демократії брали участь у профспілковій та політичній роботі і їм важко залишити старі соціал-демократичні методи роботи.

Коли ж загострення класових суперечностей серед капіталістичної стабілізації, де-далі все більше потребувало, щоб КП Німеччини взяла виразно курс на самостійний виступ у господарській боротьбі, праві елементи почали відкритіше чинити опір.

---

¹⁾ Стаття написана до відозви ВККІ про праву небезпеку в КПН. Цю відозву друкується в цьому числі „Б. У.“

Найгострішими стали напади правих елементів у КПН після всесвітнього конгресу, коли виявлено підкупну аферу колишнього секретаря гамбурзької організації КПН Віттофа. Тоді зроблено було спробу використати цей випадок для політичного нападу на КПН. ВККІ, який дуже добре бачив цю небезпеку, викрив у своїй постанові з 6-го жовтня цього року ці напади правих елементів у КПН та дав одсіч спробі робити темні політичні діла в КПН під маркою охорони „чистоти й моральности“.

План був ясний. Всі незадоволені з партійного керівництва в КПН, без огляду на їхнє політичне переконання та на характер їхніх розходжень з партійним керівництвом, мали були утворити блок проти цього керівництва, що йому VI конгрес Комінтерну висловив довір'я.

До того праві не гребували навіть тим, щоб апелювати у своїй роботі навіть до ультралівих елементів, які вилучено з лав КПН. В одному з їхніх документів зазначено виразно, що вони обмежуються не тільки своїми старими прихильниками у цій боротьбі проти партійного керівництва, але навіть звертаються за допомогою до „ультра-лівонастроєних робітників“.

То більш, отже, було потрібно дати ясну відповідь на цей напад і протиставити йому належну рішучу одсіч. Проте, дати таку відсіч цьому нападіві було неможливо, бо не тільки праві, але й група тов. Еверта хотіла використати гамбурзький випадок для того, щоб зробити зміни в керівництві КПН. Ця група в лавах КПН виникла не останніми часами. Ця стара група партійних робітників, які вийшли з лав соціал-демократії, має великі заслуги в справі утворення КСН. Проте вона ніколи не хотіла розлучатись із своєю соціал-демократичною спадщиною. Це група Брандлера і Тальгаймера, що її оцінка лівої соціал-демократії спричинилась до поразки німецької революції в 1923 році. Поразка 1923 року вирвала ґрунт з-під цієї групи серед широких мас, і її вплив поширюється на незначну частину партії. Тільки тоді, коли після Есенського партійного з'їзду КПН дала змогу цим елементам знову практично працювати на політичній ниві, ця група набула деякого впливу на деякі шари членів партії.

Її вплив перебуває під натиском ідеологічної кампанії, що її провадила партія проти цієї групи та поширюється на дуже незначну частину організацій. Таке становище є в Офенбасі, у Франкфуртській окрузі, в деякій частині Бреславської організації, в деяких місцевостях Віртемберзької округи, де історично праві посідають певні позиції, і частково в Ляйпцігу. Індустріальні округи та важливіші центри партійних організацій дуже мало захопив вплив правих. В Тюринзькій окрузі, де вони мали постійно вплив, поки провідний окружний апарат був в їхніх руках, після вилучення правої верхівки, становище рішуче змінилось, і правих у цій окрузі стало менше.

Також група навколо тов. Еверта, як ми далі побачимо, обтяжує боротьбу проти правих. Ця група не є якимось новим угрупованням — це тільки купка провідних партійних робітників, що визначились у боротьбі

проти ультра - лівого центру — Рут - Фішер, і тільки через те її притягнуто до роботи в партії, хоча вона й не погоджувалася з усіма пунктами лінії більшості партії. Вплив цієї групи поширюється на ці округи, куди перенесено діяльність їхніх прихильників, все ж вона і там не має жодного впливу на маси й обмежується тільки впливом на верхівку партійної організації.

Як розвивався наступ правих? Фракційна діяльність правих, що спочатку відсувалася тільки під маскою боротьби проти гамбурзького випадку, набрала швидко форм, що винесли цю боротьбу поза рямці партії. Почали видавати фракційні часописи в Офенбасі, а особливо в Бреславі, де, між іншим, часопис „Проти течії“ можна вважати за фракційний орган для всієї країни. Влаштовувано фракційні збори, де Брандлер, якого усунуто з роботи в лавах КПН, виступає як промовець. Все це свідчить, що ми тут маємо справу не тільки з фракцією, але ж з елементами нової партії. Преса подає вже окремі випадки спроб розколу серед правих. Ці спроби мають за мету утворити нову кадрову організацію на зразок спартаківської спілки. Цікаво буде зазначити, що утворення цієї нової спартаківської спілки є не тільки бажання правих ліквідаторів у КПН, але що ідея утворення централістичної організації набуває певних симпатій серед деякої частини лівої соціал - демократії.

Доля інших уламків комуністичної партії Німеччини показує, яким шляхом має відбуватися цей фарс спартаківської спілки. Ми не хочемо згадувати про „Ленінський Союз“ — Маслово - Урбанса, згадаємо тільки про Павла Леві, що залишив лави КПН у момент найвідповідальнішої боротьби і, не вважаючи на його революційні фрази, дуже скоро перейшов до лав соціал - демократії.

Чого ж вимагають Тальгаймер, Брандлер та його прихильники? Вони вимагають „радикальної реформи партії та всього Комінтерну“. Оцінюючи стан КПН, вони кажуть: „КПН нині є край безодні“. І в цій ситуації, що, на їхню думку, є катастрофічною, вони вимагають: „усунути розкладницькі елементи з партії та скликати позачерговий партійний з'їзд“.

Свою політичну програму вони пробували в перші часи свого виступу захвати за цими вимогами, але ж де - далі вони все більше виступали відкритіше. Це є ніщо інше, як програма їхньої діяльності, що її Брандлер виголосив на початку цього року в „Комуністичному Інтернаціоналі“. Цю програму рішуче відкинув не тільки ЦК КПН, але й VI конгрес Комінтерну. Ми не хочемо тут повертатися до цього документу, ми згадаємо тільки кілька моментів, що найкраще характеризують праву фракцію в КПН останніми часами.

Ознакою правого ухилу в комуністичних партіях капіталістичних країн є це ставлення до соціал - демократії, що його до певної міри можна назвати кристалізаційним пунктом опортуністичного ухилу в наших лавах. Прихильники Брандлера тієї думки, що ми мусимо бачити найнебезпечнішого ворога не в лавах лівої соціал - демократії, бо ліва

соціал - демократія, на їхню думку, утворює місток переходити революційним робітникам до комуністичної партії. В цьому розумінні відбивається прагнення деяких лівих соціал - демократів утворити централістичну партію. Вони цілковито не розуміють цього факту, що за сучасного етапу розвитку соціал - демократії, хоча б навіть її лівого крила, її революційна роля не має значіння.

Останніми часами виявилось розходження з правими групами як найбільше в галузі господарської боротьби. Праві фетишизують значіння нашої позиції у профспілковому апараті, вони не добачають цілком того, що комуністи борються у профспілках не за позиції, а за провід економічної боротьби. Там, де профспілкові проводарі роблять профспілки знаряддям капіталістичного „миру в господарстві“, комуністи повинні взяти там ініціативу боротьби в свої руки. Так сталося і в Рурі, і ми бачимо, що саме проти цієї тактики нашої партії праві скеровують як - найгостріші напади. Саме в Рурській боротьбі як - найяскравіше виявлено реформістську суть правої групи в КПН. Тут реформісти поставили такі гасла контролю над виробництвом, що їх відкинув VI конгрес Комінтерну. На їхню думку, комуністи повинні вимагати скасування виробничих таємниць, догляду за бухгалтерією капіталістів, цеб - то досліджувати бухгалтерське мистецтво підприємства в цей час, коли 200 тис. робітників викинуто на вулиці. Хіба ж це бойова вимога революційної партії?

Ліквідаторська політика правих в КПН є тільки продовженням їхньої опортуністичної політики, що за дальшого загострення класової боротьби робить неможливим їхнє дальше перебування в лавах КПН. А те, що вони шукають у „Ленінському Союзі“, в ренегатській організації німецьких троцькістів своїх союзників, є тільки зовнішньою ознакою їхньої ліквідаторської суті.

Боротьба проти цих правих, програма яких є явно реформістська, не являла для КПН великих труднощів, коли б не ускладнилася справа з позицією групи Еверта. Ця група, яка завжди заперечувала свій зв'язок з правими, проте у боротьбі проти тов. Тельмана та керівничої групи ЦК КПН держить один фронт з людьми Брандлера. Вона ще раніше згодилась на те, щоб кандидатури Брандлера і Тальгаймера було виставлено на виборах до німецького парламенту. Підчас засідання партійної конференції КПН в середині листопада цього року виявлено, що ця група політично намагалася затінити питання правої небезпеки.

Це виходило б за рямці статті трактувати політичну програму цієї групи. Слід тільки зазначити, що виступ цієї групи затінює праву небезпеку. Ця група навіть виступає за правих, як це ми бачимо в її голосуванні проти резолюції центрального комітету, скерованої проти Брандлера і Тальгаймера.

Комуністична партія Німеччини повинна в час, коли більшає класова боротьба, підчас загостреного політичного стану, перемогти цей подвійний напад. Проте вже нині можна сказати, що їй пощастило

перемогти небезпеку ухилу, пощастило виявити політичне обличчя цієї групи, а через те і внести певну ясність що до стану у КПН.

Шлях правої фракції — це бита стежка всіх ліквідаторських груп, які залишили Комінтерн. Ми знаходимо в їхньому арсеналі всі ці аргументи, що з них користались у своїй тактиці вже інші. Тут знаходимо і „брак партійної демократії“, і „бюрократичне переродження апарату партії“, і ще багато інших таких речей, що їх закидається партійному керівництву.

Їхні політичні аргументи останніми часами зводиться до заперечування постанов VI конгресу Комінтерну. Ці постанови вони називають „ультра-лівим курсом Комуністичного Інтернаціоналу“.

Це обвинувачення вони скеровують, насамперед, проти цієї думки, що „загострення боротьби проти соціал-демократії переносить головний тягар на фронт єдності знизу“. (Руський текст тез, пункт 37, стор. 53).

Загалом їхній напад скеровано проти профспілкової тактики, що про неї вони кажуть ось що:

„...Цей хибний курс у профспілковій лінії, що його ухвалили IV конгрес Профінтерну і VI конгрес Комінтерну, скеровано до того, щоб розв'язати боротьбу не тільки проти волі профспілкових інстанцій, але й проти волі більшості робітників“.

Ця думка, висловлена підчас рурської боротьби, що може визначати іншого, як не удар у спину комуністів?

Це одне речення найкраще показує, як низько впали ці „борці за моральність“ і як далеко вони відійшли від боротьби комуністичної партії Німеччини. Від боротьби проти партійного режиму, через боротьбу проти політики КПН, до боротьби проти спільної стратегічної лінії Комінтерну, до саботажу діяльності партії в Рурі — ось їхній шлях. Їхня боротьба не є боротьбою за Комінтерн, а проти нього.

Про праву небезпеку в КПН

До всіх членів КПН

Відкритий лист президії ВККІ, ухвалений на засіданні 19 грудня ц. р.

Товариші! З часу німецької революції року 1923 фракційна діяльність правих відверто - опортуністичних елементів у німецькій комуністичній партії, зокрема прихильників Брандлера, що продовжували відстоювати його помилкову лінію, цілком ніколи не припинялась.

Ця помилкова лінія визначала тоді капітулянтську тактику Брандлера що до буржуазії і політику блоку з соціал - демократами.

З того часу праві не втрачали надії повернути собі керівництво в партії і змінити її політику, при чому часами їхню фракційну діяльність послаблювалося, часами, проте, знову пожвавлювалось і збільшувалося.

V пленум ВККІ (квітень 1925 року) в своїй резолюції про фракційну діяльність Радека, Брандлера і Тальгеймера констатував існування в німецькій компартії організованої фракції, що до її складу входить кілька середпартійних груп і група членів ВКП (Брандлер, Тальгеймер, Радек та інш.), яка провадила фракційну роботу на ґрунті політичної платформи, що виявилася в ряді статей та документів.

Пленум висловив Брандлерові, Тальгеймеру, Радекові та іншим сувору догану й оголосив, що коли вони й надалі будуть провадити фракційну роботу, то це неминуче поставить їх поза ВКП.

Перед Есенським партійним з'їздом (1927 рік) фракційна діяльність прихильників Брандлера знову пожвавилась, і вони намагалися відстояти на з'їзді погляди Брандлера, що він їх виклав у написаній ще перед з'їздом (але опублікованій на початку 1927 р.) статті „Програма дії“. Опортуністичне тлумачення гасла „контроль над виробництвом“, що його запропонували праві, з'їзд відкинув. З'їзд відзначив опортуністичні помилки групи Брандлера в питанні про робітничий уряд, що вона розглядала, як переходову фазу від буржуазної диктатури до пролетарської диктатури, в тлумаченні тактики єдиного фронту, як блоку із соціал - демократичною партією, що спричинилося б до неприпустимих зобов'язань що до лівих соціал - демократів і відмовлення комуністичної партії од самостійної політики.

Дальший етап фракційної роботи правої фракції зв'язаний з XI пленумом ВККІ та з IV конгресом Профінтерну. Праві елементи в німецькій компартії, в тім числі і прихильники Брандлера, проголосили одверту боротьбу проти постанов IV конгресу Профінтерну, і на цій боротьбі з'єдналися щільніше, ніж будь - коли раніше, розпочали одверто розгортати свою фракційну роботу, повели атаку проти всієї лінії ЦК німецької компартії, розпочали виробляти свою політичну платформу, початкові нариси якої були в різних фракційних документах.

Справа Вітторфа була слухна для спроби правих здійснити їхні фракційні наміри і захопити керівництво в партії для того, щоб змінити її політичну лінію, накреслену на VI конгресі Комінтерну. Президія Виконкому Комінтерну в своїй резолюції 6 - го жовтня вказала на те, що праві „схотіли використати справу Вітторфа для фракційно - групових інтересів проти Тельмана, як одного з найвидатніших представників лінії VI конгресу,

намагаючись домогтися зміни керівництва в партії й тим самим зірвати додержання в КПН політичного курсу, що його ухвалив VI конгрес (яскравий зразок такої неприпустимої фракційності дав виступ тов. Гавзена, і почасти тов. Герхарда, на пленумі ЦК 26-го вересня).

На резолюцію президії ВККІ 6-го жовтня праві відповіли що-найгострішими фракційними вихватками. Ця постанова, на їхню думку, „загрожує цілковитою загибеллю не лише для німецької компартії, але й для Комінтерну“ (лист Тальгеймера, Валькара, Шрейнера, Макса Келера, Пауля Фредіха та Августа Ендерле). В такому ж дусі свідчать про цю резолюцію президії ВККІ й інші документи правих. Праві відмовились визнати її і вимагали від ВККІ негайно скасувати цю постанову (лист Тальгеймера та інших, заява кандидатів на члени ЦК Гальма та Гавзена до ЦК КПН). Цей фракційний похід проти резолюції ВККІ за 6 жовтня став для правих за вихідний пункт для цілком одвертого організаційного оформлення своєї фракції.

Головні керівники цієї фракції — колишні члени КПН, нині члени ВКП — Брандлер і Тальгеймер.

Як відомо, Брандлер і Тальгеймер зробили 1923 р. низку дуже великих помилок. Обурення партійних мас КПН після подій 1923 р. було таке велике, що Брандлер і Тальгеймер уже тоді були близькі до того, щоб опинитись поза „комуністичним рухом“.

Проте Виконком Комінтерну і ЦК ВКП(б), беручи до уваги думку, що Брандлер і Тальгеймер переборюють свої опортуністичні тенденції, дали їм останню можливість поправитись, перевівши їх у члени ВКП(б). Як свідчать останні події в КПН, виявилось, що Брандлер і Тальгеймер з політичного погляду непоправні. Вони систематично відмовлялися протягом 1926—27 рр. визнати без застережень свої головні помилки, і це відмовлення одверто потвердили найостаннішим часом. Про це Брандлер заявив у своїй промові в Офенбаху на зборах членів партії спільно з комфракцією студентів м. Франкфурту (листопад 1926 р.). Брандлер і Тальгеймер почали влаштовувати (листопад 1928 р.) фракційні збори в Берліні, Хемніці, Офенбаху та інших містах, а також почали виступати із своїми фракційними промовами на партійних зборах. Їхній прихильник, кандидат на члени ЦК Гальм, перетворив партійну газету „Народне Право“, що видавалася в Офенбаху, на фракційну. Другий їхній прихильник, кандидат на члени ЦК Гавзен, випустив відкритого листа до членів бреславської окружної конференції, повного фракційних вихваток проти ЦК та Комінтерну. Він же трохи пізніше почав випускати, як відповідальний редактор-видавець, фракційну газету „Проти течії“ (інформаційний листок опозиції). Цю газету, як і інші фракційні матеріали (обіжники, листи то-що), розсилалося по всіх організаціях і одверто поширювалося.

Тов. Гавзен на комісії, що її призначила президія ВККІ для розгляду його справи, одверто визнав (27-го листопада 1928 р.) існування правої фракції в німецькій компартії. Він визнав, що ця фракція має свою політичну платформу, ще не зведену до єдиного документа, і заявив, що останнім часом, особливо перед засіданнями ЦК, він не раз мав побачення з Тальгеймером, а напередодні від'їзду до Москви говорив з Брандлером про потребу остаточно оформити політичну платформу фракції до майбутнього партз'їзду.

На засіданні тієї ж комісії (8-го грудня 1928 року) тов. Гальм намагався заперечувати існування правої фракції й свою участь в її роботі. Але він не зміг заперечити, по-перше, фракційного характеру роботи партійної організації в Офенбаху, роботою якої він керує, де на його прохання Брандлер зробив дві фракційні доповіді і, по-друге, фракційного характеру газети „Народне Право“, якою керує тов. Гальм, що в ній друкується доповіді та заяви Брандлера й провадиться фракційну боротьбу проти КПН.

Отже, з цілковитою безперечною доведено, що всередині німецької партії тепер існує оформлена фракція правих, що має центральне керівництво та політичну платформу й діє на основі фракційної дисципліни.

Політична платформа цієї фракції, як заявив Гавзен, подана „програмою дії“ Брандлера й конкретизована у статтях, що є в першому номері газети „Проти течії“, а також у газеті „Народне Право“ та у фракційних документах керівників правої фракції. „Програма дії“ Брандлера — найтипівший продукт меншовицької думки, спроба контрабандним шляхом, під прапором боротьби пролетаріату за владу, протягти до компартії

у вигляді ніби революційного гасла „контролю над виробництвом у даний момент“ соціал-демократичне гасло „промислової демократії“. Відомо, що гасло „виробничого контролю в даний момент“, тоб-то за браку безпосередньої революційної ситуації, збереження влади за буржуазією — VI конгрес Комінтерну відкинув, як один із проявів правого ухилу.

Права фракція опортуністично перекичує революційні гасла періоду безпосередньої революційної ситуації. Вона тлумачить революційне гасло робітничого контролю над виробництвом у дусі опортунізму й перетворює його на ділі на реформістське гасло — як „етап“ до диктатури пролетаріату, що може бути здійснений без повалення влади капіталу, без озброєння пролетаріату, без рад, без революційного робітничо-селянського уряду, який не може бути чимсь іншим, як не диктатурою пролетаріату. Тим самим вона пориває з ленінізмом. За зразком соціал-демократів, праві наближаються до відмовлення од боротьби за ради, підкреслюючи тим самим, що вони дивляться на робітничо-селянський уряд не як на радянську владу, а як на синонім уряду, заснованого на блоку комуністів та соціал-демократів.

Страйксова стратегія, вироблена IV конгресом Профінтерну та VI конгресом Комінтерну, веде, на думку правих, до розколу профспілок, до ліквідації впливу партії у профспілках, до її цілковитого відірвання од робітників, до її ізоляції. Цей курс визначає, на думку правих, нове погіршене видання політики Маслова та Рут Фішер. „Своїми наслідками — це шлях контр-революційний“ („Проти течії“, стор. 5, стаття „Боротьба в Рурі“).

Отже, права фракція провадить боротьбу проти ленінської тактики єдиного фронту, як революційної методи мобілізації та організації мас. Вона замінює звертання до мас під гаслом звільнення з посад профбюрократів звертанням до реформістських лідерів, поширюючи ілюзії, що ніби реформістські проводирі здатні вести робітників на бій проти буржуазії. Це визначає відмовлення од послідовної боротьби проти реформізму, відмовлення од провідної ролі партії в економічній боротьбі пролетаріату.

Ці головні засади політичної платформи правої фракції завершується заявами правих що до „обернення партійного апарату на безконтрольну й ідейно та почасти матеріально коруповану бюрократію“. (Цитата з заяви Гавзена та Гальма).

В останньому за часом (27 листопада) фракційному документі — в „заяві про постанови шостого конгресу“, яку підписали Гавзен, Штрефен та інші, є ще така засада: „Конгрес вступив на шлях ультра-лівої ліквідації правильної комуністичної лінії“.

Гавзен, Штрефен та інші свою заяву закінчують словами: „Нижчепідписані відхиляють у наслідок цього ті постанови 6-го світового конгресу, що виправдують неправильний ультралівий курс“.

Натуральний висновок, що його роблять члени правої фракції з головних засад своєї платформи — це невизнання постанов IV конгресу Профінтерну та VI конгресу Комінтерну, боротьба з цими постановами та ревізія цих постанов. Цими заявами праві ставлять себе на шлях безпосереднього й одвертого розриву з Профінтерном та Комінтерном. По-друге, з кожним днем усе більше виявляється зближення політичної платформи правої фракції з поглядами соціал-демократії. Не тільки гасло контролю над виробництвом за браком безпосередньої революційної ситуації та збереження влади капіталу веде по суті до соціал-демократичної політики „господарської демократії“, а й усі заяви політичної платформи правих про розкол між організованими та неорганізованими робітниками, розкол профспілок та інше, що ніби несуть з собою постанови IV конгресу Профінтерну та VI конгресу Комінтерну, повторюють аналогічні твердження соціал-демократів. А в галузі обвинувачень, скерованих проти ЦК КПН та проти ВККІ, у зв'язку з постановою останнього 6-го жовтня, межа між правою фракцією та соціал-демократією де-далі більше стирається. Отже, так у своїй політичній платформі, як і в своїх фракційних діяннях Брандлер, Тальгеймер та інші ватажки правої фракції виявили себе, як справжні ліво-соціал-демократичні політиканти. Об'єктивно вони стають знаряддям реформістів, агентурою реформізму в комуністичній партії.

Праві не тільки не визнають постанов IV конгресу Профінтерну та VI конгресу Комінтерну, не тільки відмовляються скорятись їм, а останнім часом починають переходити до активного опору проведенню їх у життя, до спроб саботажу та зриву політичних

виступів партії, скерованих до здійснення цих постанов. Уже підчас кампанії проти збудування панцерника вони завдали їй величезної шкоди, підриваючи цю кампанію заго-стренням фракційної боротьби, у зв'язку зі справою Вітторфл, проти ЦК КПН.

У розпалі боротьби рурських металістів, в якій наша партія, що вперше застосовує нову страйкову стратегію, зуміла зібрати навколо обраних робітниками через голову профспілкових бюрократів комітетів боротьби понад 100.000 робітників, вони дійшли до того, що одверто виступали проти гасел та тактики партії, підтримуючи цим на ділі реформістів. Праві не тільки повторюють свої, звичайно брехливі, обвинувачення проти страйкової стратегії, доходячи до твердження, що ця тактика своїми наслідками є контр-революційна, але намагаються повнотою запламувати всі практичні кроки партії та комітетів боротьби в Рурі.

Праві повторюють обмовницькі соціал-демократичні вигадки про дії комітетів боротьби та нашої партії в Рурі й ширять плітки про те, ніби партійна преса подає свідомо неправильні відомості про дійсне становище та дійсні розміри боротьби в Рурі. Праві не тільки виступають проти організації комітетів боротьби, а й знущаються з вимог партії та робітників. Вони підтримують силкування с. - д. відтягти робітників од боротьби за свої вимоги псевдорадикальними гаслами (конфіскація вкладів трестів у банках) і чинять опір поширенню боротьби проти трестівського капіталу та коаліційного уряду й оберненню її на політичну. Так політична платформа правих, як і практичні їхні дії, показують, в яку сторону розвивається права фракція в німецькій компартії.

Утворення нової опортуністичної партії серед компартії, розкол компартії та концентрація правих із компартії з лівими соціал-демократами, блок цієї опортуністичної концентрації з соціал-демократичною партією — ось такі три основні етапи на шляху від Комуністичного Інтернаціоналу до II Інтернаціоналу — шляхи, на які сповзають зарозумілі ватажки правої фракції.

Брандлер, Тальгаймер мають намір утворити „спілку Спартака“, використавши славетні імена спартаківців та Рози Люксембург для своєї опортуністичної роботи. В історії Комінтерну були неодноразові випадки, коли елементи, що ренегатствують, зловживали революційними іменами. Пауль Леві експлуатував ім'я Рози Люксембург, Урбанс, Маслов і Троцький — ім'я Леніна. Тепер Брандлер і Тальгаймер застосовують ті ж самі методи. Але ця спроба, як і всі попередні спроби, закінчиться неминучим крахом. Революційні заслуги „спілки Спартака“ ввійшли до активу КПН. Тисячі й тисячі спартаківців боролися, борються й боротимуться в лавах КПН. Не може бути сумніву в тому, що нова партія, яку пробують утворити Брандлер і Тальгаймер, не привабить жодного чесного й революційного спартаківця.

Між партією та правою фракцією утворилася така глибока розколина, що про „примирення“ між ними тепер не може бути й мови. Для примиренства в німецькій компартії тепер не лишається більше місця. Настав час, коли треба вибирати між партією й правою фракцією, або партія, або права фракція — так поставлене тепер питання. Примиренницьке ставлення до правих означає тепер не тільки відмову од боротьби проти правих та їхньої розкольніцької роботи, а й підтримку правих проти партії. Практика незаперечно потверджує це. Саме там, де сильні примиренці (Гало-Мерзебург та Ляйпціг), партія подибує найбільшу перешкоду в боротьбі проти правих, і праві там зберігають свої позиції. Тимчасом у своїх власних цитаделях (Бреслау) праві швидко втрачають свій вплив, бо там примиренці слабкі.

Терпиме ставлення до правих не може за теперішньої обстанови серед німецької компартії не супроводитися двозначною позицією примиренців що до партії, бо терпиме ставлення до правих на ділі визначає, що перед лицем потреби, яка гостро стала, вибирати між партією і правою фракцією примиренці вагаються між ними, схилиючись частенько в бік правих.

І ми бачимо на ділі, що за останні два місяці примиренці виступають чим-раз терпиміше до правих та чим-раз нетерпиміше до партії. Ніякої конкретної критики поглядів і дій правої фракції вони не ведуть. Але в той же час їхні вихватки проти партії стають де-далі гостріші і зближаються з критикою, що йде з лав правих. Одним з характеристичних показчиків цього є внесена примиренцями до Політбюра їхня політична

платформа („про розходження при переведенні постанов VI конгресу“), яку підпиали Еверт, Дітріх, Шуман та інші, платформа, де гасла VI конгресу Комінтерну про боротьбу на два фронти, проти правих, як і проти „лівих“, замінюється новим гаслом — „боротьби на два фронти — так проти правих, як і проти середпартійного курсу ЦК КПН“. Отже, концентрацію проти правих та „лівих“ ухилив від ленінізму, проголошену VI конгресом Комінтерну, примиренці підмінюють концентрацією проти правих (на словах) та проти ленінської політики КПН (на ділі). Ясно, що за створеного становища німецька компартія не може надалі допустити розкольніцької роботи правих, а від примиренців вона повинна зажадати повного розриву з правими та послідовної боротьби з ними під проводом ЦК КПН

Орієнтуючись на сказане, президія ВККІ ухвалює постанову ЦК КПН 14 грудня 1928 року про такі умови, поставлені правим:

А) Вони повинні без застережень і без обмежень додержувати дисципліни партії, як її визначається тезами та статутом Комінтерну й КПН.

Б) Вони повинні заявити про своє безвідмовне визнання програми Комуністичного Інтернаціоналу в усіх її частинах, між іншим, і про визнання таких положень (частина 4, розд. 2): „виходячи з повсякденних потреб трудящих, виставляти часткові гасла та вимоги, ув'язуючи їх з корінними завданнями Комуністичного Інтернаціоналу.

При цьому, однак, компартії не повинні виставляти таких перехідних гасел, які розраховано спеціально на наявність революційної ситуації й поза нею обертаються на гасла вростання в систему капіталістичних організацій (приміром, гасло робітничого контролю й т. ін.)“.

В) Вони повинні визнавати за обов'язкові всі постанови VI всесвітнього конгресу Комінтерну та постанови ЦК і окружкомів КПН; вони зобов'язуються безвідмовно проводити їх.

Г) Вони повинні обговорити свою діяльність та провини, які виявилися в утворенні фракції, у скликанні особливих конференцій та зібрань, свої виступи — за доповідачів та співдоповідачів — проти постанов VI всесвітнього конгресу; вони повинні визнати таку поведінку за шкідливу для партії, що розкладає її, що несумісна з дисципліною та принципами Комінтерну й категорично заявити, що надалі вони утримуватимуться від таких і подібних вчинків.

Г) Вони повинні визнати, що видання власних газет, бюлетенів та поширення метеликів і пасквілів, скерованих проти партії та проти Комінтерну, фракцією правих і окремими, зв'язаними з фракцією, товаришами, несумісне з партдисципліною; тому вони повинні рішуче заявити, що негайно припиняють видавати такі друковані чи розмножені матеріяли, відмовляться од подібних дій і надалі разом з партією боротимуться проти всіх тих, що й надалі застосовуватимуть ліквідаторські фракційні методи.

Д) Вони повинні визнати, що для членів комуністичної партії недопустимо провадити так на профспілкових прилюдних зборах, як і на спеціально скликуваних фракціонерами зборах пропаганду проти постанов Комінтерну та партії, особливо проти постанов VI всесвітнього конгресу та IV конгресу Профінтерну. Вони категорично повинні заявити, що надалі утримуватимуться від такої діяльності.

Відмова прийняти ці умови має дати в наслідок негайне виключення всіх провідних елементів правих з лав Комінтерну. Президія ВККІ доручає ЦК КП Німеччини запровадити в життя всі потрібні заходи для того, щоб забезпечити виконання цих постанов у найкоротший строк.

Що до персонально т. т. Брандлера й Тальгаймера — членів ВКП(б), то їх викликано до ЦКК ВКП(б) для розгляду справи в їхній присутності, при чому само собою зрозуміло, що відмова цих товаришів з'явитися перед ЦКК у певний строк спричиниться до негайного їх виключення з ВКП(б).

На засіданні комісії президії ВККІ (8/XII — 28 р.) кандидатам на членів ЦК Гавзенів та Гальму поставлено вимогу припинити фракційну роботу, припинити видавати видавані ними газети „Проти течії“ та „Народне Право“, а також поширювати фракційні документи й відмовитися од оборони політичної платформи правих.

Обидва вони — і Гавзен і Гальм — ухилилися від прямої відповіді на ці вимоги, а по суті відмовилися їх виконати, при чому у питанні припинити даліше видання газет вони дали негативну відповідь. На додаткове питання, чи згодні вони скоритися безвідмовно й безумовно тій постанові, яку ухвалила в їхній справі президія ВККІ, вони відповіли відмовою.

Вважаючи на це, президія ВККІ постановила виключити кандидатів на членів ЦК німецької компартії Гавзена і Гальма з лав КПН та Комінтерну.

Президія ВККІ висловлює повну певність того, що ті робітники, які ще є під впливом правих ватажків, не допустять вести себе з комуністичної партії на соц. - демократичний шлях і рішуче розірвуть з ватажками правої фракції. Зважаючи на це і насамперед для дальшої активізації партійних мас, поліпшення партійних кадрів та зміцнення партпроводу, потрібно :

1. Провести широку, систематичну ідеологічну кампанію, щоб подолати опортуністичну небезпеку в КПН для безумовного забезпечення більшовицької єдності партії та завоювати тих робітників, які перебувають ще під впливом правої фракції.

2. Систематично боротися з метою подолати примиренство до правих, що гальмує боротьбу проти правих.

3. Проводити середпартійну демократію та розгортати самокритику, що „не виключає, але передбачає всебічне зміцнення залізної середпартійної дисципліни“ (див. резолюцію VI конгресу).

Концентрувати всі партійні сили на базі постанов VI конгресу Комінтерну та викладених у цьому документі директив президії ВККІ.

Президія Виконкому Комуністичного Інтернаціоналу

Про події 1 листопада 1928 р. у Львові

ВІДОЗВА

Центрального Комітету Комуністичної Партії Західньої України

Товариші й товаришки! Робітники й селяни!

1 - го листопада, в річницю україно - польської війни, фашистівська поліція маршала Пілсудського влаштувала криваву лазню українським демонстрантам. Кілька десятків осіб, переважно молоді, а то й дітей, тяжко поранено, побито, покалічено. Сотні заарештовано та кинуті в льохи фашистівських в'язниць.

Слідом за цим юрба змобілізованих фашистівських банд напала на цілу низку українських будинків, на українські культурні та господарчі установи, масакруючи, демолуючи льокалі, руйнуючи та б'ючи все, що українське. Вкупі з ними фашистівські поліцаї, „наводячи порядок“, знову і знову шаржували, били, калічили та арештовували десятками українських робітників, студентів, службовців.

Декілька днів підряд тривала ця дика оргія гвалтів, стрілянини та нападів з боку мундурових жандарів демократичної Польщі маршала Пілсудського та фашистівських організованих банд, „оброньцуф Львова“, „Орльонт“, галерчиків, студентських корпорацій і т. д.

Ці факти є яскравим відбитком усієї кошмарної картини, страшних знущань та гніту, що їх терпить трудяще населення Західньої України під ярмом польських фашистівських наїздників.

Ще раз окупантський уряд буржуазної Польщі та його мундурові й немундурові посіпаки демонстрували перед усім світом, як беруть до уваги в „незалежній і демократичній“ Польщі національне й культурне життя українського народу, як вирішується за фашизму, за влади фабрикантів і дідичів право націй на існування.

Львівські листопадові випадки є одночасово доказом, що трудяще населення Західньої України у своїй масі під безмежним тягарем національної та соціальної неволи піднімається до ще завзятішої боротьби проти наїздників і гнобителів — польських власницьких клас та їхнього уряду, проти усіх прислужників та посіпак та до рішучого одбою й боротьби проти угоди та зради своїй національно - визвольній боротьбі з боку української буржуазії і верхів дрібноміщанства.

Львівські випадки широкою луною відіб'ються серед мільйонових мас робітництва й селянства Зах. України та серед цілої Польщі з усього світу. Вони покажуть усім їм усе страхіття соціального й національного поневолення українського трудящого народу під жандарським чоботом фашистівської окупації, покажуть незломну волю та героїчні змагання робітничо - селянських мас Західньої України до революційної боротьби за національне й соціальне визволення.

Ці випадки ще дужче загострять і загартують масову визвольну, антифашистівську боротьбу робітників і селян Зах. України під проводом Комуністичної Партії за цілковите соціальне й національне визволення, за самовизначення та приєднання Зах. України до Радянської України.

Товариші й товаришки!

Десять років пройшло з того часу, як міста й села Зах. України була силоміць захопила польська буржуазна навала. Десять років Зах. Україна і її трудяще населення стогне й мучиться під важкою п'ятою польських фабрикантів і дідичів, під батогом їхнього фашистівського уряду та його посіпак, гнітиться та визискується соціально й національно.

Буржуазія Польщі озброєною рукою відпхнула в сторону українську буржуазію, яка теж і собі тоді попробувала була „збудувати“ власну буржуазну державу та загарбала Зах. Україну для себе. За волею імперіялістичних держав - акул, через захоплення чужих територій, постала таким чином сучасна фашистівська Польща — вірний сторож буржуазної Європи, ланцюгова собака проти Союзу Рад. Республік. Світова капіталістична контр - революція утворила собі для боротьби проти революційного сходу, проти вільних Радянських Республік, проти батьківщини міжнародного трудящого люду велику мілітаристичну та бюрократичну Польщу. Сучасна фашистівська Польща, де влада належить кровососам народніх мас, капіталістам і дідичам, є страшною тюрмою народів, є цитаделлю безмежної соціальної експлоатації, політичного гніту і національного поневолення. Вона є плацдармом контр - революції й реакції буржуазного світу, є випадовою брамою для нападу на СРСР.

Вогнем і мечем розпочалось панування польської буржуазної окупаційної влади на Зах. Україні. Кров'ю та муками позначався кожний день цього панування. Трупамі, раненими й покаліченими, сотнями, тисячами арештованих та замучених в тюрмах стелився десятирічний шлях закріплення польської буржуазної державності на цій українській території. Десять років підряд, спираючись на багнети і на жандарських опричників, на адміністративне насильство бюрократичного апарату, всіма методами і шляхами відбувалась і відбувається брутальна колонізація Зах. України. Десять років існує нечуване у світі національне поневолення мільйонових мас, жорстоко нищиться і придушється всі проблиски національного й культурного життя, руйнується і грабується національно - культурні та господарчі цінності зах.- українських мас. Соціяльний гніт і визиск, що шаліє по всій капіталістичній Польщі, що зростає в період тимчасової стабілізації, ще дужче, ще сильніше дається в знаки трудящим масам Зах. України. Так зв. „креси“ — Зах. Україна так само, як Зах. Білорусь, є колонією для польського капіталізму та експлоатується їх значно більше, як територію етнографічної Польщі. Експлоатація капіталістом робітника, гніт дідича над селянином далеко перейшли тут загальнопольський розмір.

Польські буржуазні окупанти вживають не тільки голого гніту та насильства над трудящими масами Зах. України. Одночасово широко вживається цілої системи демагогії та ошуканства, використовується методи провокації та підкупу, наймається прислужників і агентів, щоб із *середини* розкласти та розбити їхню визвольну боротьбу. Фашистівський уряд Пілсудського низкою дрібних обіцянок та подачкою перетягнув вже на свій бік українську буржуазію і верхи дрібноміщанства, прив'язав їх до свого воза, добився підтримки їх у своїх антирадянських планах, з одного боку, в боротьбі проти визвольних змагань трудящих мас із соціального та національного гніту — з другого.

Товариші й товаришки!

Західньо - українська буржуазія та дрібноміщанство десять років тому назад злочинно використали національно - визвольну боротьбу західньо - українського народу проти польської окупації у своїх цілях. Широкий народній рух проти чужої навали зірвали українські буржуазні і соціал - зрадницькі партії, які не тільки пальцем не ворухнули, стоячи у влади, щоб розв'язати наболілі соціяльні проблеми (земля для селян, фабрики для робітництва), але, навпаки, так само люто, так само в крові топили всі прагнення широких мас до соціального визволення. Національно - визвольні змагання трудящих мас Зах. України вони підло зрадили, ганебно продавшись Антанті, а тим самим буржуазній Польщі. Грабіжникам, „миротворцям Версалю“, конче потрібна була велика й могутня Польща, надійна загорожа і цькувальна собака проти СРСР. Проти хвилі непереможної

більшовицької революції, проти революційних змагань трудящих мас утворено це царство білого терору й реакції — фашистівську Польщу.

Українська буржуазія і верхи дрібноміщанства, залежно від тимчасової стабілізації в усій Європі, залежно від де - далі більшого загострення у звязку з цим соціальних конфліктів, залежно від зростання небезпеки війни світового імперіялізму і польського фашизму проти Рад. Союзу переходять від ворогування до угоди, до співпраці обох, колись ворожих, буржуазних таборів — українського й польського, до погодження на ґрунті взаємної підтримки в боротьбі проти визвольного революційного руху робітників і селян в самій країні, на ґрунті підготовлення спільного військового нападу на вільні робітничо - селянські республіки Рад. Союзу. Західньо - українська буржуазія стає свідомо і до кінця в таборі польського фашизму, і щиро підтримує його контр - революційні та протипрадянські плани. Вона перетворилась на відданих льокаїв світового імперіялізму й польського фашизму і тим самим остаточно зрадила національно - визвольну боротьбу. Цей перехід української буржуазії в особі всіх буржуазних і соціал - зрадницьких партій до погодження з польською фашистівською державністю, за ціну допомоги в контр - революційній боротьбі проти трудящих мас і проти СРСР, за ціну допомоги польського імперіялізму в боротьбі за повалення Радянської влади на Рад. Україні, приспівився ще натиском могутнього революційного руху робітників і селян Зах. України під проводом КПЗУ за соціальне й національне визволення.

Бо ані десять років страшного гніту і безмежного насильства окупаційної фашистівської влади, ані зрада національно - визвольної боротьби з боку українських буржуазних і соціал - угодівських партій, ні руїницька робота різних агентів та посіпак буржуазії з табору української соціал - зради аж до шумкістів включно не вбили, не придушили і не послабили *стихійного, масового змагання трудящих мас Зах. України до всебічного й цілковитого визволення з ярма, до революційної боротьби під комуністичними гаслами за справжнє визволення із соціального та національного гніту, до боротьби за соціалізм.*

Отже, навіть українські буржуазні партії, що до кінця запродались польському фашистівському урядові, виконуючи свою ролю вірних агентів цього фашизму серед зах.- українських народніх мас, мусять ураховувати цей могутній рух найширших мас до визволення з - під чобота буржуазної Польщі, мусять вживати у своїх політичних виступах назверх опозиційних, антипольських фраз, щоб ошукати маси. Таким чином вони хотіли б зберегти ще за собою й ті рештки малосвідомих мас, які поки - що йдуть за ними. Але у всякий рішучий момент, коли доводиться виразно визначити своє становище по тім або по цім боці барикади боротьби українського народу проти фашистівської Польщі, українська буржуазія послідовно стає в лави оборонців польського стану посідання, оборонців польської буржуазної державности.

І коли в листопадові дні на вулицях Львова широко лилась кров катованих і мучених українських демонстрантів, українські пани з фашистівського УНДО пішли лизати чоботи ясновельможному воєводі, перепрошуючи за некоректність і вибрики „молоди“. З трибуни фашистівського соїму УНДО - радикальні послі милостиво просили вибачення у своїх хлібодавців, запевняючи у своїй вірності у спільній боротьбі проти революційного руху мас.

Не менше чим ундо - фашисти намагаються жирувати на стихійному прагненні трудящих мас Зах. України до національного й соціального визволенню з - під гніту польської окупації ті націоналістичні партії, що вживають соціалістичних фраз — УСРП, продажні групки українських пеглюрівських соціал - демократів і т. д. Ці дрібнобуржуазні контр - революційні партії і групки, які вдягають на себе тогу послідовних і принципових борців за національне й соціальне визволення, за утворення „самостійної, соборної України“, є на ділі так само агентами польського фашизму, є підпорою польської окупації українських земель. Бо гасло боротьби за „самостійну Україну“ (що в ім'я його УВО закликає до терористичних виступів), вони всі звертають не проти польської окупації, не проти соціального й національного пригнічення Зах. України, але воно скероване, головно, проти Української Радянської Соціалістичної Республіки, проти робітничо - селянської влади.

Товариші й товаришки!

Сучасна міжнародня ситуація вагітна новими великими війнами. Світовий імперіалізм готується до нового переділу світу, в першу чергу до знищення єдиної у світі пролетарської держави, батьківщини пригноблених і визискуваних всього світу — Союзу Рад. Республік. Йому хотілось би геть знищити цю ненависну, вільну, братню нам, добровільну спілку робітників і селян усіх націй колишньої царської імперії. Йому конче хотілось би потушити цей гігантський маяк світової революції, цю підпору визвольних змагань пролетарів, селян і поневолених народів всього світу.

Світовий імперіалізм готує хрестовий похід на СРСР. Одно з перших місць у цьому поході належить фашистській Польщі, найдалше на схід висунутому авангардові світової контр - революції і реакції. Вся сучасна внутрішня і зовнішня політика фашистського уряду пана Пілсудського визначається підготовленням до військового нападу на Рад. Союз. З цією метою складається таємні договори, провадиться скажене озброєння. Підготовлюється провокаційні виступи. З цією метою ще дужче посилюється гніт і насильство над трудящими масами, цими натуральними класовими спільниками робітників і селян СРСР, розбивається їхній опір, жорстоко душиться всяка спроба протестувати проти злочинного нападу, всяку спробу допомогти обороні спільної батьківщини міжнароднього пролетаріату. З цією метою йде шалене політичне, ідеологічне підгот. влення антирадянської війни. Вербується та наймається союзників посіпак, наймається агентів, які не за страх, а за гроші ведуть скажене науьковування, брехливу кампанію наклепів на СРСР і особливо на УСРР, провадиться руйніщю що до розкладення солідарного виступу польських, роботу українських, білоруських, жидівських і німецьких робітників та селян - оборонців СРСР. Панівні класи Польщі та їхній фашистський уряд мають на увазі через війну з Рад. Союзом зміцнити своє класове панування в сучасній Польщі, мають на увазі загарбати нові землі для соціального визиску й національного гніту.

Українська буржуазія і верхівка дрібного міщанства радо йде на підтримку антирадянської війни. В цьому вона бачить для себе єдиний рятунок, як для класи, вона надіється таким чином заглуздати і визвольний рух трудящих мас Зах. України. Виступ світового імперіалізму та польського фашизму є підтримуваний од української буржуазії під тою машкарою, що він, буцім - то, готується в ім'я допомоги „визволення українського народу“, в ім'я збудування української, буржуазної республіки під протекторатом Польщі. Виступ проти Рад. України і Рад. Союзу є класовим виступом буржуазії всіх націй. Його мета: повалити диктатуру пролетаріату, знищити кров'ю здобуті великі завоювання Жовтня. Отже УНДО - радикали й їхні „соціалістичні“ прислужники не тільки відмовились боротися за національне визволення трудящого люду Зах. України, не тільки перейшли до табору льокаїв польського фашизму, але й власними руками готуються допомагати соціальному й національному поневоленню робітників та селян не тільки Зах. України, але й Радянської. Вони готуються допомогти поширити польську фашистську окупацію по ту сторону Збруча, щоб тільки знищити таку ненависну їм класову владу пролетаріату у спілці з селянством в СРСР.

Товариші й товаришки!

Національне й соціальне визволення Зах. України невід'ємно й органічно звязане з долею Української Радянської Соціалістичної Республіки. Буржуазія і дрібне міщанство, кидючи шахрайські гасла про національне визволення, хотіли б скерувати масовий визвольний рух трудящих на шлях, що відповідає інтересам світового імперіалізму та польського фашизму, на шлях, підтримуваний од буржуазних і соціал - зрадницьких партій усіх відтінків. Цей шлях провадить че - ез військовий напад на СРСР і УСРР до повалення УСРР, до утворення пеглюрівської України під гегемонією Польщі, а тим самим він провадить до національного пригноблення й соціального закріпачення нових мільйонів мас українського народу. Цим змаганням табору зрадників і агентів польського фашизму пролетаріат протиставить революційний шлях боротьби. Цей шлях відповідає класовим інтересам українських робітників і селян по обидва боки Збручу. Це є шлях солідарної боротьби, спільно з пролетаріатом і селянством цілої Польщі проти

польських власницьких клас і їхнього фашистівського уряду, боротьби проти українських буржуазних і соціал-зрадницьких, фашистівських агентів, в обороні Рад. України та СРСР. Це є шлях загальної соціалістичної революції в цілій Польщі, шлях самовизначення Зах. України та її з'єднання з Рад. Україною.

Такий є єдиний, справжній і цілковитий шлях соціального й національного визволення українських трудящих мас.

Іншого шляху, іншої перспективи розв'язання українського національного питання немає і не може бути!

Кожний, хто не йде цим шляхом, шляхом революційної боротьби робітничо-селянських мас усіх націй сучасної Польщі, за повалення фашистівської влади, за встановлення диктатури пролетаріату — той не тільки робить контр-революційне діло, але йде проти справжнього національного визволення українського народу, той допомагає й підтримує польських фашистівських окупантів, той готує національну неволю для мільйонів мас трудящих УСРР, хоч би, може, він був переконаний, що бореться проти угоди з польською окупацією.

• Тільки той бореться за національне визволення українських трудящих мас, хто баззастережно й до кінця стоїть за оборону Укр. Рад. Республіки і Рад. Союзу, за революційне приєднання Зах. України до Рад. України, хто солідарно йде в одній антифашистівській лаві з пролетаріатом і селянством цілої Польщі під прапорами Комуністичної партії.

Товариші й товаришки!

Національне визволення українського народу з ярма фашистівської польської окупації нерозривно сплелось із соціальним визволенням трудящих з ярма капіталізму. Національне й соціальне визволення трудящих — діло їх самих. Тільки вони сами своєю революційною боротьбою під проводом комуністичної партії проти польської фашистівської окупації, проти соціальної неволі, проти зради й угоди з боку буржуазних і дрібноміщанських партій здобудуть національне й соціальне визволення.

В цій боротьбі за своє визволення трудящі маси Зах. України мають солідарну, всебічну й цілковиту допомогу пролетаріату та селянства цілої Польщі, які теж стогнуть під гнітом фабрикантів і дідачів, під чоботом їхнього фашистівського уряду. *Боротьба за відігвання Зах. України від Польщі та приєднання до Рад. України є для польських робітників і селян так само спільною. Вона є передумовою їхнього власного визволення з ярма капіталізму й фашизму.* Робітники й селяни Зах. України, вкупі з трудящими масами цілої Польщі, розбивають ненависну їм фашистівську Польщу, борючись солідарно за Польську Республіку Рад, за приєднання Зах. України до Радянської України. Єдиний, спільний загальнопольський антифашистівський фронт робітників і селян всіх націй під проводом Комуністичної Партії, є непереможний. Його не розіб'є, не послабить ні польська соціал-фашистівська згряя пепеесівців, які всебічно підтримують фашистівську окупацію Зах. України, ні інші шовіністичні, соціал-зрадницькі партії та групи польські, жидівські чи українські, які своєю розкладницькою роботою підпорядковуються планам польського фашизму.

Листопадові випадки у Львові вже сколихнули передові революційні маси робітників і селян Польщі. Центральний Комітет Комуністичної Партії Польщі у своїй відозві, винущений з приводу кривавої масакри у Львові, закликає трудящі маси цілої Польщі встати, як один, під комуністичними прапорами до солідарної революційної боротьби проти фашистівської диктатури, проти окупації Західньої України, за її приєднання до Радянської України.

Бурхливими хвилями всенароднього протесту проти ненависної польської фашистівської окупації Західньої України відбилися ці криваві події на широких степах вільної Радянської України соціалістичної батьківщини українських робітників і трудящих селян. Всюди по містах і по селах УСРР відбулись багатотисячні демонстрації й віча з однодушним гарячим та рішучим голосом протесту проти польських фашистівських наїздників - гнобителів західньо-українських мас, з братнім запевненням солідарної пролетарської підтримки в їхній визвольній боротьбі.

Отже у своїй революційній боротьбі за класове й національне визволення трудящі маси Західної України мають і завжди матимуть найбільше співчуття, найактивнішу допомогу та підтримку, солідарну співборотьбу свідомих робітників і селян, керованих компартією цілої Польщі та революційної робітничої класи всього світу, на чолі з його передовим, переможним загоном, пролетаріатом УСРР і СРСР.

Товариші й Товаришки!

Згадуючи криваві листопадові дні у Львові, Комуністична Партія Зах. України від імени мільйонів робітників і селян звертається до польського пролетаріату й селянства із закликом до ще більшої взаємної підтримки та солідарної боротьби проти фашистського пекла за робітничо-селянську владу, за відірвання Зах. України від Польщі. Вістка про звірські катування й биття українських демонстрантів мусить дійти до кожної робітничої майстерні, до кожної селянської хати, мусить змобілізувати найширші маси цілої Польщі під революційні прапори Комуністичної Партії, до боротьби з власницькими класами, їхнім урядом, до боротьби за соціальне й національне визволення, до боротьби за самовизначення поневолених народів аж до відірвання.

Товариші й Товаришки! Робітники й Селяни!

Хай же листопадові криваві дні будуть могутнім дзвоном, що широко закличе мільйонові маси пригнобленого й визискуваного трудящою людию Зах. України й цілої Польщі до революційної боротьби проти польських фашистських гнобителів та завойовників за соціальне й національне визволення, за відірвання Зах. України від Польщі, за приєднання її до Радянської України!

Товариші й Товаришки!

Всі на боротьбу з польською фашистською окупацією, за національне соціальне визволення Зах. України, всі на боротьбу проти злочинного замаху на Радянську Україну і на Рад. Союз!

Спільними лавами з робітниками й селянами цілої Польщі під проводом Комуністичної партії, проти польської й української буржуазії, проти всіх її агентів і прислужників, проти зрадників і розбивачів антифашистського фронту!

Хай голосно лунає могутня хвиля протесту проти катівських знущань і гніту. За національне й соціальне визволення, за соціалізм.

Хай живе революційна боротьба робітників і селян Зах. України і цілої Польщі під керівництвом Компартії за повалення фашизму, за диктатуру пролетаріату.

Хай живе соціалістична революція в Польщі!

Хай живе революційне самовизначення Зах. України, відірвання її від Польщі та приєднання до Радянської України!

Хай живе всесвітній Союз Соціалістичних Радянських Республік!

Хай живе Комунізм!

Редакція { Е. Гірчак   М. Скрипник
                  В. Затонський С. Трикоз
                  П. Любченко   А. Хвиля
                  А. Річицький   Ю. Юринець

До всіх ОПК, райкомів, осередків та членів КП(б)У

„Більшовик України“, політично-теоретичний орган ЦК КП(б)У, з кожним роком все більше стає справжнім супутником усякого більшовика, який бере активну участь у нашому соціалістичному будівництві і в боротьбі на ідеологічному фронті.

„Більшовик України“ висвітлює актуальні питання політики, економіки та культури, боронить партійну політичну лінію, бореться з усякого гатунку ухилами, ревізіонізмом та ліквідаторством, захищає ленінізм від усіх його ворогів.

„Більшовик України“ висвітлює національне питання на Україні, національно-культурне будівництво та веде запеклу боротьбу з ухилами в національному питанні (український націоналізм, великодержавно-російський шовінізм).

„Більшовик України“ висвітлює життя та революційну боротьбу українських робітників та селян, що перебувають окуповані в Румунії, Польщі та Чехії.

Через це „Більшовик України“ для кожного члена КП(б)У має величезне політичне значіння. Але не всі парторганізації і не всі члени КП(б)У усвідомили це. Є окремі округи, в яких „Більшовик України“, орган ЦК КП(б)У, зовсім невідомий. Є активні й відповідальні члени партії, які не читають і нічого не роблять для розповсюдження нашого журналу. Є осередки, які ще й досі не передплачують наш журнал.

Редакція „Більшовика України“ звертається до всіх ОПК, райкомів, осередків, до всіх членів ЦК КП(б)У усунути це хибне, негативне та неприпустиме явище.

Редакція „Більшовика України“ з великим задоволенням повідомляє Вас, що Ніженська остання партконференція ухвалила передплатити в цьому році для організації не менш як 250 примірників „Більшовика України“. Закликаємо всі парторганізації України наслідувати цей цікавий і поважний крок.

Редакція „Більшовика України“ звертається до Вас з товаришким комуністичним проханням допомогти їй, редакції, здійснити основне завдання: кожний десятій комуніст повинен передплачувати „Більшовик України“.

З комуністичним привітанням

Редакція „Більшовика України“

До Ніженського ОПК КП(б)У

Ніженська партійна організація на своїй останній партконференції внесла нову дуже поважну й цікаву постанову: передплатити для організації не менш як 250 примірників „Більшовика України“ — політично - теоретичного органу ЦК КП(б)У. Редакція „Більшовика України“ щиро вітає цей крок. Редакція висловлює надію, що ніженська парт-організація значно перебільшить цю цифру в поширенні та передплаті нашого журналу. Сподіваємось, що інші парторганізації наслідують досвід ніженської організації та підуть її шляхом що до поширення та передплати „Більшовика України“.

Редакція „Більшовика України“

ВІДОМІСТЬ

розподілу тиражу по округах за жовтень м - ць журналу
„Більшовик України“

Складено 24 грудня 1928 року

НАЗВА ОКРУГИ	Тираж	НАЗВА ОКРУГИ	Тираж
1. Артемівська	75	22. Мелітопільська	138
2. Бардичівська	36	23. Миколаївська	255
3. Білоцерківська	69	24. Могилів - Подільська	61
4. Вінницька	89	25. Ніженська	98
5. Волинська	83	26. Одеська	73
6. Гуманська	48	27. Першотравенська	25
7. Глухівська	26	28. Полтавська	73
8. Дніпропетровська	119	29. Прилуцька	30
9. Запорізька	82	30. Проскурівська	168
10. Зінов'ївська	510	31. Роменська	155
11. Ізюмська	77	32. Сталінська	73
12. Кам'янець - Подільська	40	33. Сумська	185
13. Київська	294	34. Старобільська	36
14. Кременчуцька	50	35. Тульчинська	28
15. Криворізька	69	36. Харківська	705
16. Конотіпська	142	37. Херсонська	59
17. Коростенська	45	38. Чернігівська	151
18. Куп'янська	27	39. Шевченківська	155
19. Лубенська	25	40. Шепетівська	22
20. Луганська	219	41. АМСРР	23
21. Маріупільська	128	42. БСРР, РСФРР та ін.	42

ПОПРАВКА

В № 23 „Більшовика України“, в статті Н. Лівшиця— „До питання про праву небезпеку“, на стор. 26, 6 і 9 рядок знизу, замість надрукованого „світове“ слід читати „мирне“; на стор. 27 - й, 1 і 5 рядок знизу, замість надрукованого „усуспільненої“, слід читати „уречівленої“.

ПОЛІТИКО - ЕКОНОМІЧНИЙ ДВО-
ТИЖНЕВИЙ ОРГАН ЦК КП(б)У

БІЛЬШОВИК У К Р А Ї Н И

ЖУРНАЛ МАЄ СВОЇМ ЗАВДАННЯМ

1. Освітлювати головні питання нашого соціалістичного будівництва в галузях політики та економіки.
2. Розробляти питання марксизму й лєнінізму та боронити їх від усяких перекручувань.
3. Освітлювати завдання й особливості культурного будівництва УСРР.
4. Освітлювати міжнародне життя й особливо міжнародній комуністичний рух

РЕДАКЦІЯ МІСТИТЬСЯ: Харків,
вул. К. Лібкнехта, 64, ЦК КП(б)У

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік — 6 крб. 50 к.
„ 6 міс.—3 „ 40 „
„ 3 „ —1 „ 75 „
„ 1 „ — 60 „
Окреме число — 40 „

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ:
СЕКТОР ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ, Харків, Сергіївська
пл., Московські ряди, 11
Уповноважені Періодсектору по всіх містах України

П
Е
Р
Е
Д
П
Л
А
Ч
У
Й
Т
Е
!!

Ж У Р Н А Л
ІСТПАРТУ ЦК КП(б)У

Л І Т О П И С Р Е В О Л Ю Ц І І

Виходить 1 раз на 2 міс.

Завдання „Літопису Революції“ є освітлення з погляду марксизму-лєнінізму історії революційної партії пролетаріату КП(б)У й боротьби робітників та селянських мас України за своє визволення

РЕДАКЦІЯ МІСТИТЬСЯ: Харків,
вул. К. Лібкнехта, 64, ЦК КП(б)У

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік . . . 8 крб. — к.
„ 6 міс. . . 4 „ 50 „
Окреме число 1 крб. 75 .

П
Е
Р
Е
Д
П
Л
А
Ч
У
Й
Т
Е
!!